

1918

1978

„UNIREA A FOST ÎNCUNUNAREA VICTORIOASĂ A LUPTEI SECULARE DUSE DE CELE MAI ÎNAINȚATE FORȚE ALE POPORULUI ROMÂN DIN MOLDOVA, MUNȚENIA ȘI TRANSILVANIA, DE CĂRTURARI ȘI MARI GÎNDITORI AI NEAMULUI, A ACTIVITĂȚII DESFĂȘURATE DE ELEMENTELE REVOLUȚIONARE, DE MILITANȚII SOCIALISTI, A ASPIRAȚILOR ȘI VOINȚEI ÎNTREGULUI POPOR ROMÂN”.

NICOLAE CEAUȘESCU

magazin istoric

ANUL XII Nr. 12 (141) DECEMBRIE 1978

18. Noembrie (1 Dec.)
ALBA-IULIA
Organ al proclamării unității naționale.

Adunarea Națională.
Cu ajutorul și colaborarea com.
naționale între Adunarea Națională
și Adunarea Națională a Transilvaniei.
Adunarea Națională a Transilvaniei
a fost convocată în ziua de 18. Noembrie
la Alba-Iulia, pentru a se pronunța asupra
unirii Transilvaniei cu România.

Izbânda
Ziar Democrat Independent
Transilvania s'a unit cu România

SOCIALISMUL
Ziar Democrat Independent al Transilvaniei

ROMANUL
Proclamarea unității naționale.

Unirea
Ziar Național Cotidian

Unirea
Ziar Național Cotidian

Unirea
Ziar Național Cotidian

SOCIALISMUL
Ziar Democrat Independent al Transilvaniei

ADEVĚRUL
Ziar Democrat Independent al Transilvaniei

ADEVĚRUL
Ziar Democrat Independent al Transilvaniei

DACIA
1 NOEMBRIE 1599

DACIA
18 NOEMBRIE 1918

Unirea
Ziar Național Cotidian

Unirea
Ziar Național Cotidian

Unirea
Ziar Național Cotidian

DACIA
SARBATORIREA UNIREI
TRANSILVANIEI CU TARA MUMA

DACIA
SARBATORIREA UNIREI
TRANSILVANIEI CU TARA MUMA

NICOLAE CEAUȘESCU:

UNIREA —

rezultat al luptei necurmate

a maselor largi populare,

a întregului nostru popor

Unirea de la 1918 a răspuns cerințelor și legilor obiective ale dezvoltării sociale, bazându-se pe realități fundamentale cum sînt originea și limba comună, identitatea de interese și aspirații ale întregului popor dornic să trăiască într-o singură țară. Românii au trăit secole de-a rîndul în formațiuni statale diferite, dar, în pofida acestei frămîntări, în conștiința lor a rămas mereu vie ideea unității, a apartenenței la același unic popor.

Deși a durat puțin, unirea Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei într-un singur stat, sub domnia glorioasă a lui Mihai Viteazul, a devenit pentru generațiile ce s-au succedat un simbol și un îndemn la luptă necurmată pentru unitate și independență națională.

Ideea unității naționale a fost înscrisă pe frontispiciul tuturor mișcărilor sociale ale românilor în perioada istoriei moderne. Unitatea națională s-a afirmat ca un

fel major al revoluției de la 1848 din toate cele trei principate românești. „Noi, românii — spunea în 1849 Nicolae Bălcescu — nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic. Să ne concentrăm toată puterea, toate voînțele într-un singur popor, într-o singură voînță“. Un moment hotărîtor pe drumul înfăptuirii statului național unitar român l-a constituit unirea Moldovei cu Țara Românească, la 24 ianuarie 1859, cînd au fost puse bazele statului român modern — România. Prin lupte și jertfe grele, poporul nostru a cucerit, în războiul din 1877, independența de stat a României.

Împrejurările istorice au făcut ca pe teritoriul locuit de români să se așeze, de-a lungul timpului, și populații de alte naționalități; la rîndul său, și populație românească s-a așezat pe teritoriul unor țări vecine.

O situație specială s-a creat în Transilvania, unde românii — care au constituit întotdeauna marea majoritate a populației — au trăit o lungă perioadă de timp sub dominație străină. Istoria arată că niciodată populația română din Transilvania nu s-a implicat cu adevărat în realitate, ridicându-se mereu la luptă pentru dreptul său sacru la o viață liberă și independentă. De-a lungul timpului s-a dezvoltat o bogată tradiție de conștiință frățească și de luptă comună pentru libertate socială și națională a românilor, maghiarilor, germanilor și altor naționalități. Clasele dominante, fără deosebire de naționalitate, au căutat întotdeauna să-l învrăjească pe oamenii muncii de diferite naționalități pentru a-l putea exploata și asupri mai ușor.

Imperiul habsburgic, care stăpânea Transilvania, ca și alte teritorii străine, a promovat consecvent cunoașterea politică „divide et impera”, în speranța de a putea nabuși aspirațiile popoarelor asuprite. Așa cum arăta însă Engels, în ianuarie 1848, imperiul habsburgic era „un complex pestifer, rezultat din moșteniri și furtigașuri”, „un talmeș-balmeș organizat în care se învâlmășesc zece limbi și zece națiuni”. La rîndul său, Karl Marx arăta că imperiul habsburgic „este un bolnav incurabil”, care „se găsește în fața unei revoluții ce îl privește cu ochii îndrăzneți, drept la față”.

Populația română din Transilvania, împreună cu masele aparținând celorlalte naționalități, s-a ridicat în neînmărmărită rinduri împotriva dominației străine, pentru înlăturarea nedreptăților naționale și sociale. Istoria consemnează momente cu adevărat memorabile, cum au participat țărani români, maghiari, germani și de alte naționalități, răscoala de la Boblna, răscoalele seculilor, la care au participat și țărani români, marea răscoală țărănească din secolul al XVIII-lea în fruntea căreia s-au aflat Horea, Cloșca și Crișan și nenumărate alte mișcări sociale și naționale. Masele populare românești și de naționalitate maghiară și germană din Transilvania au luptat, de asemenea, nu o dată, împreună, sub conducerea unor mari domnitori români ca Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Vlad Tepeș, Petru Rareș, Mihai Viteazul și alții.

O uriașă amploare a cunoscut lupta de eliberare socială și națională din Transilvania, ca de altfel din toate țările române, în timpul revoluției burghezo-democratice de la 1848. Din păcate, datorită faptului că unii revoluționari, alții români, cit și maghiari, n-au înțeles necesitatea imperioasă a unirii într-un singur front comun în lupta împotriva imperiului habsburgic, revoluția a fost pînă la urmă înăbușită de oastea împăratului de la Viena, sprijinită de trupele imperiului țarist.

Urmărind învrăjbirea românilor și maghiarilor, ațărarea unora împotriva celorlalți, ca și imperiul habsburgic a recurs la numeroase manevre diversioniste. În acest sens, ea a inițiat pactul dualist care a dus la crearea imperiului austro-ungar, ascundînd clasele exploatare din Ungaria la dominația uriașei populații străine, ținută în robie în grăniele acestei închisori a popoarelor. Prin crearea imperiului austro-ungar, Transilvania, care timp de peste 300 de ani s-a menținut ca principat autonom, a fost înglobată în Ungaria. Aceasta a accentuat și mai mult situația grea a românilor, lipsa lor de drepturi și libertăți și, totodată, lupta tuturor maselor asuprite împotriva puterii imperiale, pentru afirmarea drepturilor naționale legitime.

În pofida manevrelor imperiului austro-ungar opresor, românii și-a urmat cursul inexorabil, demonstrînd că legile obiective ale dezvoltării sociale nu pot fi oprite de nimeni și de nimic.

Formarea națiunilor de sine stătătoare, a statelor naționale unitare s-a manifestat ca o necesitate legică, determinată de profunde cauze economice, sociale și politice. Factorul hotărîtor l-a constituit dezvoltarea forțelor de producție, a capitalismului. Revoluțiile burghezo-democratice au pus la ordinează zădărnica stărilor naționale independente, ca o condiție sine qua non a progresului economic-social. Referindu-se la acest proces, Lenin arăta că „numai un orb ar putea să nu vadă în acest lanț al evenimentelor trezirea unei serii întregi de mișcări naționale burghezo-democratice, a unor tendințe de a forma state naționale independente și unitare”.

Declanșarea primului război mondial imperialist, ascuțirea la maximum a contradicțiilor orînduirii capitaliste au determinat creșterea fără precedent a luptei popoarelor asuprite pentru eliberare și unitate națională. Un moment de însemnătate istorică l-a constituit victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a nimicit imperiul țarist și a inaugurat era lichidării dominației imperialismului și colonialismului, a eliberării po-

poarelor de aspirare și exploatare. Sub loviturile puternice ale luptei popoarelor s-a prăbușit și imperiul habsburgic, pe ruinele căruia s-a creat un sir de state naționale independente. În aceste împrejurări istorice s-a creat și statul național unitar român, s-a înfăptuit idealul secular al poporului nostru.

Se împlinea astfel prevedinerea lui Engels, care, încă în 1838, în scrisoarea adresată socialistului român Ioan Nădejde, arăta: „Căderea țarismului, nimicirea acestuia vis rău care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiție pentru dezvoltarea națiunilor din milioanelor și din răsăritul Europei. Dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, polmine nu ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie...”

Prăbușirea imperiului țarist și a imperiului austro-ungar constituie evenimente epocale în istoria universală, a omenirii, care au dat un puternic impuls evoluției progresiste a societății, au dus la transformarea profundă a raporturilor internaționale. Apar de aceea cel puțin strănii încercările unor istorici de a pune în discuție oportunitatea dispariției imperiilor absolutiste și a formării statelor naționale independente, de a susține așa-zisul caracter eliberator al imperiilor, de a prezenta politica lor de dominație și aspirare drept o politică progresistă. Dacă ar fi să acceptăm opiniile unor asemenea istorici, ar însemna să facem vinovate de starea de napădă în care se zbate și omenirea de astăzi imperiile absolutiste care au trăit sub jugul asupririi străine, și nu imperiile opresoare, nu pe colonialiști. Li se poate reproșa un singur lucru popoarelor: că nu au reușit să înlăture mai curînd pe colonialiști, să pună capăt dominației.

A pune sub semnul întrebării „justețea” sau „oportunitatea” constituirii unor state naționale înseamnă în esență a face apologia dominației și asupririi, a nega rolul revoluționar, progresist al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Asemenea poziții sînt cu atât mai de neînțeles astăzi. În epoca celei mai impetuase afirmări a voinței popoarelor, de a scutura orice jug străin, de a se afirma ca națiuni libere, cu drepturi egale în marea familie a națiunilor lumii.

Istoria demonstrează justetea incontestabilă a luptei popoarelor pentru eliberare și constituirea lor în entități proprii, în state naționale unitare, independente. Aceasta constituie calea dezvoltării economico-sociale rapide a fiecărui popor, precum și a instaurării în lume a unor raporturi noi, de colaborare egală între toate națiunile.

A încerca, de asemenea, contestarea justetei constituirii statelor naționale unitare pe considerent că acest proces s-a desfășurat sub conducerea burgheziei înseamnă a ignora realitatea istorică ce demonstrează rolul progresist jucat, într-o anumită perioadă istorică, de această clasă în dezvoltarea societății, în lichidarea orînduirii feudale, a statelor absolutiste.

În realizarea unității noastre naționale, fără îndoială că burghesia, cu toate limitele sale de clasă, a avut un rol de seamă, acționînd în sensul cerințelor obiective ale dezvoltării istorice. Totodată trebuie subliniat că rolul hotărîtor în înfăptuirea unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii — care legau de unire atît nădejdea eliberării naționale, cit și a eliberării sociale. Puternice mărturie ale hotărîrilor maselor populare din Transilvania de a se uni cu Țara au fost marile demonstrații politice de afirmare a dreptului la autodeterminare națională, constituirea consiliilor muncitorești și a gărzilor naționale care au preluat puterea din minile autorităților habsburgice, sutele de mii de semnaturi pe mandatul delegațiilor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, participarea la adunare a peste 100 000 de români. Au rămas întipărite cu litere de aur în marea carte a istoriei patriei aceste cuvinte ale Rezoluției de la Alba Iulia: „Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania și Banat... adunăți prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretăză unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînsii cu România”.

Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în mod clar că mai categoric faptul că unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa trativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei conștiințe legitime între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît

să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor.

Istoricul act al unirii a găsit sprijin și în rîndul unor reprezentanți progresisti ai poporului maghiar, ca și al oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din Transilvania interesați în lichidarea opresiunii naționale și sociale. Este semnificativ în acest sens manifestul publicat la Budapesta de proeminenți personalități maghiare ca Ády Endre, Bartók Béla și alții în care se spune: „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și astăzi ne considerăm o națiune reînnoită, o țară acum eliberată ca și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la constința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpi asupriți. Să trăim unul lângă altul în pace ca națiuni libere cu alte națiuni libere”. O poziție de puternică aprobare față de unire au manifestat și naționalitățile de origine germană din Transilvania și Banat. „Poporul săsesc, întemeiat pe dreptul de liberă dispunere, declară alipirea sa la regatul român și salută frățește poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național” — se spune în Rezoluția Adunării naționale a sașilor transilvăneni din 8 ianuarie 1919. „Numai unirea cu România — se afirma în documentele Congresului svaților din Banat — va putea să ofere garanții suficiente pentru existența și progresul nostru”.

După cum se știe, odată cu formarea statului național unitar român s-au creat și alte state independente în centrul și sud-estul Europei. A luat ființă de asemenea, Republica Ungară, independentă, ceea ce a permis înfăptuirea revoluției burghezo-democratice, iar, apoi, instaurarea puterii revoluționare a republicii sfaturilor. Trebuie să spunem că, din păcate, atât revoluția burgheză, cit și puterea sovietică instaurată în Ungaria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legitim și deci just al unirii Transilvaniei cu România. Abia mai tîrziu conducătorul guvernului sovietelor revoluționare maghiare, Béla Kun, a înțeles necesitatea acestui proces obiectiv și a exprimat aprobarea revoluției maghiare față de formarea statului național unitar român. Într-o notă oficială adresată guvernului român la 30 aprilie 1919, Béla Kun scria: „Guvernul trecut n-a admis propunerile dumneavoastră, menținîndu-se pe baza așa-zisului drept istoric care își trage dreptul optimărilor viitoare din oprirea din trecut. În prima zi a venirii noastre la putere noi am renunțat la acest principiu. Am declarat în repetate rînduri în modul cel mai solemn că nu ne menținem pe principiul integrității teritoriale, iar acum vă aducem la cunoștință acest lucru și în mod direct, anume că recunoaștem fără nici o rezervă toate pretențiunile dumneavoastră teritoriale naționale”. Această recunoaștere expresă și oficială a drepturilor istorice ale noului stat unitar național român avea o importanță deosebită, fiind de natură să ducă la așezarea raporturilor dintre cele două popoare, dintre România și Ungaria, pe baze noi, de prietenie și bună vecinătate, de colaborare și respect reciproc.

Din păcate, cercurile conducătoare ale României, guvernul burghezo-moșieresc nu au acționat în direcția stabilirii relațiilor de stat cu guvernul revoluționar al Ungariei, ci, dimpotrivă, răspunzînd chemării reacțiunii din Ungaria, au participat la intervenția puterilor imperiale împotriva tinerei republici sovietice maghiare.

Trebuie să menționăm însă că proletariatul român, mișcarea revoluționară din țara noastră au adoptat o poziție justă și clară față de revoluția sovietelor maghiare, s-au ridicat hotărît împotriva intervenției, au condamnat-o cu toată fermitatea, solidarizîndu-se activ cu cauza oamenilor muncii din Ungaria. Militanți revoluționari români s-au înscris în Regimentul roșu internațional, organizat la Budapesta, luptînd cu arma în mînă în apărarea tinerei republici sovietice maghiare. După înfrîngerea republicii sfaturilor din Ungaria, numeroși militanți de seamă ai mișcării revoluționare ungare au găsit sprijin și adăpost în țara noastră, unde și-au continuat activitatea. Toate acestea au constituit manifestări vii ale spiritului profund internaționalist al clasei noastre muncitoare, al mișcării revoluționare și progresiste din România, fapt care demonstrează voința clasei muncitoare de a așeza relațiile dintre România și Ungaria pe o bază nouă, de egalitate și respect reciproc.

Evenimentele istorice demonstrează că proletariatul, forțele progresiste din România au înțeles clar faptul că numai prin răsturnarea claselor exploatare se pot

crea condiții pentru lichidarea cu desăvîrșire a vechii politici de dezbinare și învrăjbire, se pot stabili între cele două popoare relații noi, de bună înțelegere și con-

• Considerăm că trebuie să facem totul pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare cu toate statele socialiste și cu toate statele lumii, fără deosebire de ordinul social.

• În cadrul colaborării și consolidării dintre țările socialiste, un rol de cea mai mare însemnătate are, fără îndoială, afirmarea tot mai puternică a principiilor de egalitate, respect reciproc și înțelegere reciprocă care trebuie să ofere lumii un model înalt de raporturi internaționale.

lucrare prietenească. În interesul propășirii lor materiale și sociale, al consolidării libertății și independenței lor naționale. Și, într-adevăr, după numai două decenii și jumătate, odată cu răsturnarea regimurilor burghezo-moșieresti, clasei muncitoare din cele două țări i-a revenit mișcarea marelă de a instaura relații de tip nou între popoarele român și maghiar.

După realizarea insurecției naționale armate antifasciste și antimperiale din România, precum și după eliberarea de sub jugul fascist a poporului maghiar — la care o contribuție de seamă a adus, alături de armatele sovietice, armata română — după victoria revoluției socialiste în cele două țări ale noastre, relațiile de prietenie și colaborare româno-maghiare s-au ridicat pe o treaptă superioară, au căpătat un conținut deosebit de profund. La baza raporturilor noastre stau prevederile Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, precum și principiile socialismului, comunitatea ordinului și a felurilor supreme ale popoarelor celor două țări.

Făurirea statului național unitar a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării, creînd premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării. În același timp, aceasta a avut ca urmare creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării muncitorești, revoluționare, intensificarea luptei democratice.

Datorită însă faptului că la urma țării s-au aflat în continuare clasele exploatare, care au folosit unirea pentru a-și consolida dominația de clasă, cursul evoluției sociale ulterioare nu a corespuns așteptărilor și speranțelor maselor populare, marile probleme ale societății românești nu și-au putut găsi o soluționare deplină, corespunzătoare intereselor maselor largi populare...

Odată cu trecerea la construirea socialismului au putut fi soluționate pînă la capăt marile probleme ale dezvoltării societății românești pe calea progresului economic și social, și-au găsit împlinire idealurile pentru care au luptat clasa muncitoare, forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului.

Într-o perioadă de mai puțin de trei decenii și jumătate, România a cunoscut uriașe transformări revoluționare, parcurînd mai multe etape istorice; s-a instaurat puterea revoluționară-democratică, au fost răsturnate clasele exploatare și a triumfat revoluția proletară, poporul a construit cu succes și a consolidat ordinul socialiste, trecînd la făurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate.

Înfăptuirea istorică cea mai de seamă a acestei perioade a fost lichidarea pentru totdeauna a exploatarei omului de către om, atât la orase, cit și la sate, creșterea mijloacelor de producție, a tuturor bogățiilor țării în minile poporului, care a devenit stăpîn pe averea socială, pe roadele muncii lui și își faurise în mod conștient propriul său viitor, liber, comunist.

Ca urmare a reformei agrare înfăptuite pe cale revoluționară, a naționalizării mijloacelor de producție din industrie, a cooperativizării agriculturii, întreaga economie a fost așezată pe temelii noi, s-au generalizat relațiile socialiste de producție în întreaga societate.

Socialismul a asigurat lichidarea stărilor grave de înăpoiere moștenite de la regimul burghezo-moșieresc, a deschis calea progresului rapid al forțelor de producție, a asigurat făurirea unei noi baze tehnico-materiale a societății. Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înăpoiată, România a devenit o țară industrial-agrară cu o industrie puternică, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură modernă în continuă dez-

voltare, capabilă să satisfacă în condiții tot mai bune nevoile economiei, cerințele de consum ale maselor largi populare. Sub conducerea partidului, înfăptuind programele de dezvoltare economico-socială a țării, oamenii muncii din țara noastră, proprietarii și beneficiarii direcți ai întregii avuții naționale, au sporit producția industrială a României, față de perioada antebelică, de circa 43 de ori, iar la agricultură de circa 3 ori. De asemenea, venitul național a crescut față de 1938 de circa 13 ori, iar veniturile reale ale oamenilor muncii au sporit din 1950 până în acest an de aproape 6 ori.

● **Avem deplina convingere că securitatea poporului nostru, a tuturor popoarelor, pacea, vor fi asigurate nu prin intensificarea cursei înarmărilor și întărirea blocurilor militare, ci prin diminuarea și desființarea blocurilor militare.**

● **Avem ferma convingere că există reale posibilități de promovare, atât la scara continentului european, cât și a întregii planete, a unei politici noi, de colaborare și pace între toate națiunile lumii.**

Socialismul a asigurat creșterea în fapt a celor mai largi drepturi și libertăți ale omului, a creat o democrație nouă, de tip superior, care permite participarea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, a tuturor categoriilor sociale la întreaga viață politică și socială, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării, la guvernarea statului, la conducerea societății, la făurirea conștientă a propriei sale istorii.

În acest cadru și-a găsit pentru prima oară rezolvarea justă, în spiritul ideologiei marxist-leniniste, problema națională, înfăptuindu-se deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate. Pe baza politicii de dezvoltare intensă a mijloacelor de producție în toate județele țării, a asigurării instituțiilor de învățământ și cultură în limba maternă, naționalitățile conlocuitoare dispun de largi posibilități de afirmare în viața socială, de condiții egale de muncă, învățături și viață spirituală, de dreptul de a se exprima în orice domeniu în limba maternă, beneficiind în mod egal de roadele construcției socialismului, ale muncii unite a întregului nostru popor.

Doresc să subliniez și cu acest prilej că tot ceea ce s-a realizat în regiunile țării locuite de oameni ai muncii de alte naționalități, atât în trecut, dar mai ales în anii construcției socialismului, este rodul luptei și muncii comune, înfrățite a românilor, maghiarilor, germanilor, sîrbilor și celorlalte naționalități pentru progresul și prosperitatea patriei comune — România. Partidul și statul nostru socialist vor veghea permanent la aplicarea fermă în viață a principiilor socialismului științific în problema națională, la respectarea deplinei egalități în drepturi și crearea condițiilor menite să asigure participarea activă a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, ca fiți demni și liberi ai patriei comune, la conducerea societății, considerînd aceasta ca o parte componentă a opere de edificare a socialismului multilateral dezvoltat în România.

Eliberarea țării și construcția socialismului au pus capăt pentru totdeauna dominației imperialiste străine în România, asigurînd pentru prima oară, în mod plin, independența și suveranitatea națională, pentru care au luptat și s-au jertfit înaintașii, dreptul poporului de a-și furi viața așa cum dorește, de a fi pe deplin stăpîn pe destinele sale.

Paternica dezvoltare a țării este reflectată cu pregnanță și în profundele schimbări intervenite în suprastructura societății românești, în uriasul avînt pe care l-au cunoscut învățămîntul, știința și cultura. Putem spune că s-au creat toate condițiile pentru acest larg al tuturor oamenilor muncii la comorile cunoașterii universale. S-au obținut succese de seamă în ridicarea conștiinței maselor, în educația socialistă a celor ce muncesc, în promovarea principiilor eticii noi, revoluționare, a concepției înaintate despre lume și viață a clasei muncitoare...

Putem spune cu deplină satisfacție că în condițiile socialismului s-au asigurat consolidarea și creșterea fără precedent a forței statului nostru național unitar, realizarea adevăratei unități sociale și politice a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, pe baza aceluiași interes și aspirații supreme, a dreptului de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și furi în mod conștient viitorul liber, socialist și comunist.

Sărbătorim a 60-a aniversare a făuririi statului național unitar român în condițiile uriașului avînt revoluționar și al succeseor remarcabile obținute de poporul nostru în transpunerea în viață a mărețului program elaborat de Congresul al XI-lea al partidului...

Succesele obținute în înflorirea multilaterală a civilizației materiale și spirituale din țara noastră evidențiază justetea politicii de construcție a socialismului promovată de partidul și statul nostru, care aplică în mod creator legislațiile generale la condițiile concrete ale României, realismul prevederilor planului cincinal, justetea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a Programului partidului, forța partidului nostru comunist, ce își îndeplinește cu cinste rolul istoric în conducerea întregii societăți pe calea prosperității și progresului, a socialismului și comunismului.

Marile realizări obținute în toate domeniile de activitate sînt rodul muncii creatoare a mîinii noastre populare, a clasei noastre muncitoare, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică, rodul activității țăranilor, a intelectualității, a întregului nostru popor, constructor al socialismului. Ele demonstrează energia și elanul revoluționar cu care întregul popor urmează neabătut Partidul Comunist Român, politica sa, ce corespunde pe deplin aspirațiilor vitale ale tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, ale întregii națiuni, reprezintă interesele supreme de bunăstare și fericire de libertate și independență ale patriei...

Acționînd pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a programului de edificare a socialismului și comunismului în România, ne îndeplinim o înaltă îndatorire față de propriul popor și, totodată, ne aducem contribuția la victoria cauzei generale a socialismului, la întărirea forțelor progresului social și păcii în lume. Noi pornim de la convingerea că sporirea contribuției țării noastre la cauza desînderii și păcii — țeluri de însemnată hotărîoare pentru destinele omenirii — împune, în primul rînd, întărirea continuă a forței economice și politice proprii, înfăptuirea cu succes a programului de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor.

Angajat cu toate forțele în vasta operă de construire a societății socialiste și comuniste, poporul român, ca, de altfel, toate popoarele, are nevoie, în mod vital, de liniște și pace. Iată de ce obiectul central al politicii noastre externe îl constituie lupta neabătută împotriva războaielor pregătite de război, împotriva cursei înarmărilor, pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi pe cale pașnică, prin tratative, pentru accentuarea cursului desînderii și instaurarea unei reale securități internaționale și a unei păci trănice în lume. În acest sens, îmbinăm eforturile pentru înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului cu lupta pentru abolirea războaielor imperialiste, de forță și dominație, pentru o politică nouă, de desîndere și colaborare, pentru relații de egalitate și respect între toate națiunile, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră...

Aniversarea a șase decenii de la înfăptuirea statului național unitar român ne oferă prilejul de a afirma, cu toată satisfacția și mîndria patriotică, că idealurile revoluționare pentru care s-au jertfit înaintașii noștri, pentru care s-au jertfit socialistii, comunistii, pentru care au căzut muncitorii, țăranii, intelectualii, pentru care poporul nostru a dat un mare tribut de singe se înfăptuiesc sub conducerea Partidului Comunist Român, care asigură avîntul neîntrerupt al forțelor de producție, al dezvoltării economico-sociale, ridicarea gradului de civilizație, al nivelului de trai al poporului nostru, afirmarea cu deplină putere a principiilor socialismului, ale umanismului revoluționar.

De la această înaltă tribună, adresez, în acest moment solemn, clasei muncitoare, țăranilor, intelectualității, tuturor categoriilor sociale, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor chemarea de a nu preocupi nici un efort pentru ca, într-o strînsă unitate în cadrul Frontului Unității Socialiste, sub conducerea politică a Partidului Comunist Român, să asigurăm triumful Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului, făurind pe pămîntul României cea mai înaltă societate din istorie — socialismul și comunismul, visul de aur al omenirii!

(Din Expunerea tovarășului NICOLAE
CEAUȘESCU la Sesiunea solemnă comună a
Comitetului Central al partidului, Consiliului
Național al Frontului Unității Socialiste și Marii
Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase
decenii de la făurirea statului național unitar
român.)

CRONICA MARII UNIRI

a șase decenii după formarea statului său național unitar, poporul român — a cărui istorie a fost aureolată între timp de acel act al voinței și hotărârii naționale, victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944 — se găsește conectat cu toate energiile sale creatoare la realizarea celei mai mărețe opere din istoria sa: edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Operă pe care o înfăptuiește sub conducerea eroicului și înțeleptului său partid comunist, avându-l în frunte pe cel mai ilustru făuritor al acestui destin nou, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, omul care înfrunghiază în cel mai înalt grad demnitatea, virtuțile și nădejdile națiunii,

care ne dă cel mai impresionant exemplu revoluționar de slujire devotată a cauzei libertății și independenței țării, a prieteniei și păcii între popoare.

Aniversarea împlinirii acestor șase decenii a constituit pentru întregul nostru popor un prilej de a reafirma, în fața întregii lumi, hotărârea sa nestrămutată de a-și continua activitatea laborioasă consacrată dezvoltării civilizației sale materiale și spirituale, de a trăi în pace, înțelegere și colaborare cu toate popoarele lumii. Vocația constructivă a poporului nostru, voința sa de pace și colaborare își găsește cea mai convingătoare expresie în magistrala expunere pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a rostit-o la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al partidului, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale dedicate marelui jubileu, expunere din care publicăm în acest număr extrase semnificative. Se regăsește în aceste pagini concepția profund revoluționară și științifică cu care secretarul general al partidului, președintele țării, abordează fenomenul istoric, evaluează moștenirea lăsată de înaintași, în legătură firească, dialectică, cu prezentul și viitorul tot mai luminos al țării. Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, document de o excepțională însemnată politică și ideologică — cum se subliniază în Hotărârea adoptată de Sesiunea solemnă comună — face o profundă analiză, în lumina materialismului dialectic și istoric, a factorilor obiectivi și a condițiilor economice, sociale și politice, interne și internaționale, în care s-a desfășurat lupta eroică a poporului nostru pentru realizarea statului național unitar, pentru împlinirea aspirațiilor sale legitime de a se constitui într-o națiune liberă, de sine stătătoare. Cuvântarea pune, de asemenea, puternice în lumină transformările petrecute în societatea românească în cele șase decenii care au trecut de la unire, istoricele înfăptuiri revoluționare din anii socialismului, modul în care au fost soluționate de noua societate problemele fundamentale ale țării noastre, obiectivele centrale, actuale și de perspectivă ale politicii interne și externe a partidului și statului nostru și sarcinile întregului popor în lupta pentru accelerarea mersului înainte al României. Se poate spune cu desăvârșit temei că expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Sesiunea solemnă comună din 1 decembrie 1978 se fixează între documentele de cea mai mare valoare istorică a timpului nostru, document pentru care, împreună cu toți oamenii muncii din țara noastră, noi, istoricii, îi simțim profund recunoscători.

În expunerea secretarului general al partidului, președintele țării, s-a subliniat cu o deosebită claritate a ceea ce reprezintă esențială politico-socială a României socialiste care este unitatea indestructibilă a tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru popor, fără deosebire de naționalitate. Modul unanim în care toți filii și fiicele țării, fără deosebire de naționalitate, și-au exprimat adesea lupta lor înfrățită față de poziția fermă, de înaltă principialitate comunistă, a delegațiilor române, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Consfățuirile Comitetului Politic Consultativ al țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, care a avut loc în noiembrie 1978, demonstrează cu toată claritatea hotărârea de neclințit a poporului nostru de a merge neabătut pe drumul ampliei dezvoltări economice și sociale, drumul independenței și suveranității naționale, al păcii și înțelegerii cu toate popoarele lumii, de a face tot posibilul pentru construirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism.

u mândria de a trăi vremurile în care, sub conducerea Partidului Comunist Român, s-au înfăptuit și se înfăptuiesc idealurile revoluționare pentru care s-au jertfit înaintașii noștri, cu marea satisfacție pentru viitorul nostru tot mai luminos, înfățișat în mod strălucit în Programul P.C.R., marea carte politică și ideologică a poporului nostru, să continuăm să întocmim fiile cronicii lungului drum spre unire al românilor.

În numărul anterior al revistei, am urmărit să conturăm câteva dintre marile momente prin care, de-a lungul multimilenarei istorii a poporului nostru, s-au exprimat, în modul cel mai direct, unitatea și voința de unitate a românilor. În succesiunea acestor momente, continuăm, în numărul de față al revistei,

Cronica Marii Uniri, reluând firul evenimentelor de la jumătatea celui de-al doilea deceniu al veacului nostru și urmându-l până în decembrie 1918, când lupta de veacuri a românilor pentru refacerea vechii unități a Daciei, de astă dată în cadrul statului național unitar român, a fost încununată prin actul istoric de la Alba Iulia. Folosind izvoare istorice românești și străine, documente de arhivă, mărturii lăsate de participanți direcți la memorabilele evenimente ale unirii Transilvaniei cu România, încercăm să reconstituim, în continuare, drumul de lupte și jertfe pentru înfăptuirea marelui ideal care a luminat întreaga istorie a românilor.

Cum precizăm și în numărul trecut al revistei, ne-am propus, în aceste două numere ale *Magazinului istoric*, 11 și 12/1978, nu o prezentare exhaustivă a istoriei noastre, nu un compendiu sau o cronologie a întregii istorii a românilor ci o cronică a unirii, prin reconstituirea acelor secvențe din marea istorie a poporului nostru, prin care s-a manifestat nemijlocit voința de unire. O cronică succintă, dar pe care o sperăm relevantă și sugestivă prin însăși datele ei.

EGITĂȚILE DEZVOLTĂRII ISTORICE ÎMPUNEAU CU STRINGENȚĂ ÎNCHEIEREA PROCESULUI DE FORMARE A STATELOR NAȚIONALE AFLATE SUB DOMINAȚIA MARILOR IMPERII DIN EUROPA. ÎN MIȘCAREA

REA POPOARELOR EUROPENE PENTRU AUTODETERMINARE NAȚIONALĂ ȘI SCUTURAREA DOMINAȚIEI STRĂINE SE ÎNCADREAZĂ ÎN LUPTA MASELOR POPULARE DIN ROMÂNIA ȘI DIN CELELalte TERITORII ROMÂNEȘTI AFLATE SUB DOMINAȚIE STRĂINĂ, PENTRU FORMAREA STATULUI NAȚIONAL ROMÂN UNITAR. REALIZAREA ACESTUI DEZIDERAT ISTORIC VITAL A FOST RODUL LUPTEI MASELOR LARGI POPULARE, A MUNCITORIMII, ȚĂRÂNIMII, INTELLECTUALITĂȚII, A CERCURILOR ÎNAINTEATE ALE BURGHEZIEI, A PRINCIPALELOR CLASE ȘI PĂTURI ALE SOCIETĂȚII, OPERA ÎNTREGULUI POPOR, A ÎNTREGII NAȚIUNI!

1916

Asupra desfășurării luptei de eliberare națională a poporului român, ca și a altor popoare aflate sub asuprire străină, își pune o puternică amprentă războiul mondial din anii 1914-1918. Avînd la origine lupta statelor imperialiste pentru împărțirea lumii, pentru acapărarea unor noi sfere de influență, acest război este condamnat de forțele revoluționare, înaintate din România, ca și din alte țări.

Participarea României la acest război nu este însă determinată de intenții de cotovrăpire și anexiune teritorială, ci de dorința de eliberare a teritoriilor locuite de românii aflați sub stăpînire străină.

Socialiștii români consideră existența statului național ca pe o necesitate obiectivă, o condiție obligatorie a progresului. *Calendarul muncii* pe 1916: „Între socialism și patrie, între interesele proletariatului și ale poporului nu este, nu poate să fie antagonism... Socialismul nu este și nu a fost niciodată pentru desființarea patriilor. El nu a fost detractorul lor. Patriile sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a

intemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, elementul prețios și indispensabil în concertul civilizației generale... [Social-democrația] a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil și inviolabil al tuturor națiunilor la viață liberă și integrală”.

20 martie M.G. Bușor, în revista *Convorbiri sociale*: „Social-democrația a fost unanimă: ea a spus întotdeauna, prin cei mai străluciți reprezentanți ai săi, cît și prin congresele naționale și internaționale, că proletariatul are un interes vital, strîns legat de propria sa dezvoltare și viitoare zdrobire, să-și asigure și apere, la nevoie cu arma în mînă, neatințarea națională, bruma de libertăți, de drepturi, de cultură realizate prin silinți și jertfe nemăsurate... El s-ar pune apoi în contrazicere cu idealul lui mare de autonomie și eliberare a tuturor oamenilor și popoarelor și ar da dovadă de o pasivitate deznădăjduitoare dacă ar privi cu nepăsare la atingerea propriei sale libertăți...”.

V.I. Lenin scria, în iulie 1916: „...Nu se poate considera că războaiele naționale sînt imposibile în epoca imperialismului nici chiar în Europa ... această epocă nu exclude cituși de puțin războaiele naționale, de pildă cele pornite de state mici (să zicem anexate sau asuprite din punct de vedere național) împotriva puterilor imperialiste, după cum nu exclude nici mișcările naționale pe scară largă în Răsăritul Europei”.

mai-august Ofensiva victorioasă a trupelor ruse comandate de generalul Brusilov și declanșarea bătăliei de pe Somme intensifică activitatea cercurilor politice românești în vederea intrării în război împotriva Puterilor Centrale.

În contextul pregătirilor pentru organizarea și echiparea armatei, guvernul român precizează, cu diferite ocazii, reprezentanților Antantei că intrarea țării în război are un singur scop — eliberarea teritoriilor românești stăpînite de Austro-Ungaria; în consecință, planurile românești de campanie au în vedere numai acest obiectiv. Într-o declarație, (20 mai), primul ministru român subliniază: „România nu cere, în fond, decît o *restitutio in integrum*, ea nu are ambiția cuceririlor aiaure, România se ridică doar pentru a elibera pe frații ei care *dintotdeauna* au fost uniți prin cele mai strîns legături... Pentru viitoarea pace a Europei, pentru stabilirea noului ordin, trebuie ca principiul naționalităților să triumfe pentru toate statele europene în cauză, inclusiv pentru România”.

Istoricul sovietic V. N. Vinogradov, în lucrarea *Rumînia v godi pervoi mirovoi voini* (România în anii primului război mondial), Moscova, 1969: „Unirea [României] cu Transilvania corespundea năzuințelor naționale ale românilor de pe ambele versante ale Carpaților și cercurile guvernante române nu se dădeau în lături să folosească aceste sentimente legitime”.

¹ Textele culese cu acest corp de literă reprezintă citate din Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Pentru a înlesni lectura cititorilor, toate datele din paginile care urmează sînt, ca și în numărul 11, pe stil vechi, cu excepția celor care marchează evenimentele petrecute începînd cu Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, care sînt pe ambele stiluri. Întreruperile de citate sînt marcate prin puncte de suspensie, iar cuvintele explicative, introduse de noi, prin paranteze drepte. Citatele din documente și lucrări românești mai vechi sau din lucrări traduse în limba română, de-a lungul timpului, și intrate în circulație ca atare, sînt redată păstrîndu-se caracteristicile stilistice ale originalului, dar cu respectarea normelor ortografice actuale.

Puterile Antantei, preocupate exclusiv de schimbarea raporturilor de forțe de pe fronturi în favoarea lor, cer tot mai insistent intrarea României în război. Tratatelve se desfășoară însă anevoios. Pornind de la interesele vitale ale țării, guvernul român refuză orice angajare, pînă nu obține, în prealabil, garanții formale și angajamente precise din partea Franței, Angliei, Rusiei și Italiei privind recunoașterea dreptelor revendicări naționale ale României. Presiunile Antantei se intensifică, luînd în final un caracter ultimativ.

18 iunie Generalul *Alekseev* — șeful Statului major rus — către colonelul Tatarinov, atașatul militar rus în România: „... *Situația impune românilor să se unească cu noi, acum ori niciodată*. Vă autorizez să expuneți acest punct de vedere d-lui Brătianu și generalului Ilescu”.

19 iunie *Joseph Joffre* — comandantul-șef al armatei franceze — către căpitanul Pichon, atașatul militar în România: „Situția comandă armatei române să intervină *acum ori niciodată*...”

I.I.C. Brătianu — ca ministru de Război — primește scrisori asemănătoare și din partea forurilor militare britanice și italiene prin intermediul atașatilor militari Thomson și Ferigo.

26 iulie *Țarul Nicolae II* către R. Poincaré: „Perfect de acord cu d-voastră, domnule președinte, asupra necesității intrării imediate în acțiune a României, am ordonat ministrului meu de Afaceri Externe să autorizeze pe ministrul meu la București pentru a semna convenția care va fi încheiată între d. Brătianu și reprezentanții puterilor aliate”.

4 august În cel mai desăvîrșit secret, la București este semnat Tratatul de alianță între România și Antantă. Prin împuternicirile lor — Stanislaw Poklewsky-Kozielewicz (Rusia), contele de Saint-Aulaire (Franța), sir George Barclay (Marea Britanie), baronul Fasciotti (Italia) — cele patru mari puteri „garantează integritatea teritorială a Regatului României în toată întinderea fruntărilor sale”; Rusia, Franța, Marea Britanie și Italia recunosc României dreptul de a se uni cu „teritoriile monarhiei Austro-Ungariei” locuite de români, drept pe care îl vor menționa special și în tratatul de pace. Articolul VI precizează: „România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în tot ce privește preliminarile, tratativele de pace, ca și discutarea chestiunilor care vor fi supuse hotărîrii conferinței de pace”.

Convenția militară, încheiată în aceeași zi, stabilește detaliile cooperării: „Armata rusă se obligă să atace în chipul cel mai energic pe tot frontul austriac pentru a ușura României aceste operații...”

Rusia se obligă să trimită în Dobrogea în momentul mobilizării armatei române două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu armata română contra [unui eventual atac al] armatei bulgare.

Aliații se obligă a executa o hotărîită ofensivă prin armata lor de la Salonic cel mai tirziu cu opt zile înainte de începerea atacului României, în scopul de a ușura mobilizarea și concentrarea armatei sale. Ofensiva va începe la 7/20 august 1916...

Rusia, Franța, Anglia și Italia se obligă a furniza României muniții și materiale ...[și] în limitele posibilităților, cai, medicamente, provizii și echipamente”.

14 august Consiliul de Coroană de la Palatul Cotroceni hotărăște intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale.

La ora 20.45, *Edgar Mavrocordat*, ministrul României la Viena, înmînează ministrului de Externe austro-ungar declarația de război.

Participarea țării noastre, după doi ani de neutralitate, la primul război mondial, dobîndește semnificația unui act de dreptate națională, pentru împlinirea dezideratelor legitime seculare ale românilor de unire a Transilvaniei cu țara. În acest sens, tovarășul *Nicolae Ceaușescu* preciza: „Istoria poporului nostru, istoria armatei noastre demonstrează cu putere că niciodată poporul român, armata sa nu și-au propus feluri agresive. Secole de-a rândul, armata noastră a luptat pentru a apăra independența țării, pentru a asigura înfăptuirea unității naționale, pentru afirmarea independentă a națiunii noastre... Același caracter l-a avut și lupta din 1916-1918, cînd armata noastră a dus un război pentru apărarea independenței țării, a suveranității sale, pentru realizarea unității naționale și formarea statului național unitar”.

Presa străină comentează intrarea României în război. Ziarul rusesc *Novoe Vremia* (16 august): „Încă un nou eveniment fericit: România s-a alăturat puterilor Antantei. Urmărindu-și sarcinile sale naționale, ea participă acum la marea cauză comună. În prezent, România numără între granițele sale peste șapte milioane și jumătate de oameni... Pe deasupra, trei milioane de români trăiesc în Transilvania sub puterea habsburgică, fiind supuși deznăționalizării...”

Glorioasa armată română nu stă pentru prima dată umăr la umăr cu a noastră. Împreună cu noi, tinăra armată română și-a vărsat sîngele pentru eliberarea Bulgariei. Și de fapt încă atunci au fost puse, poate independent de conștiința clară a părților, bazele acțiunilor noastre comune de astăzi...”

Le Figaro (17 august): „Iată deci realitatea: românii au intrat în război pentru eliberarea fraților lor din Transilvania”.

**N TIMPUL LUPTELOR
DIN PRIMUL RĂZBOI
MONDIAL PENTRU APĂ-
RAREA PĂMÎNTULUI
PATRIEI ÎMPOTRIVA
OCUPANȚILOR MILITA-
RIȘTI GERMANI, PEN-
TRU SALVGARDAREA
UNITĂȚII ȘI INTEGRI-
TĂȚII TERITORIALE, OȘ-**

**TIRILE ROMÂNE, MASELE POPULARE DIN
ROMÂNIA AU ÎNSCRIS ÎN ISTORIA ȚĂRII O
PAGINĂ NEPIERITOARE DE EROISM ȘI ABNE-
GAȚIE, DE SPIRIT DE JERTFĂ ȘI PATRIOTISM
FIERBÎNTE**

14 spre 15 august În cursul acestei nopți, prin 18 puncte deodată, armata română trece Carpații spre a elibera Transilvania. Trei din cele patru armate române (80% din efective) acționează ofensiv în Banat și Transilvania, iar una din armate (20% din efective) rămâne în apărare pe Frontul de Sud, spre a face față unui eventual atac în această parte.

Trupele noastre sînt primite cu mare bucurie de românii transilvăneni.

17-20 august Germania, Bulgaria și Turcia declară război României. Puterile Centrale — într-o cooperare strînsă — au libertate de acțiune și realizează, în scurt timp, o superioritate covârșitoare pe frontul românesc. Încă din primele zile se creează o situație militară extrem de periculoasă pentru România, forțele sale fiind silite să lupte pe două fronturi, care totalizează 1 400 km (75% din lungimea frontierelor de atunci ale țării). Inferioară numeric și ca dotare, părăsită de aliații săi, care nu-și respectă angajamentele luate, România rezistă timp de 140 zile presiunii concertate a inamicului. Armatele române apără cu îndrăjire fiecare palmă de pămînt, reușind, la sfîrșitul anului, cu prețul unor aprige eforturi, să stăvilească înaintarea inamică pe o linie ce coboară din Munții Oituzului, de-a lungul văilor Șușiței, Putnei și Siretului, pînă la Dunăre.

17 octombrie În *Le Petit Parisien*, cunoscutul istoric și publicist francez *Georges Lacour-Gayet* omagiază efortul României: „No-bila Românie, gata la toate sacrificiile, s-a alăturat Aliaților. Din momentul în care România a luat armele [germanii] au fost obligați să-și modifice toate planurile. Falkenhayn a fost trimis contra Valahiei și Moldovei, iar Mackensen în Dobrogea. Hindenburg a adus aici artileria grea și divizii de pe fronturile de la Verdun...”

7 noiembrie Floarea Rădulescu Popescu, Samoilă Rădulescu Popescu, Vasile Popescu, Nicolae Alexandru Popescu (țărani din comuna Poiana-Securiei, județul Gorj) sînt executați, prin împușcare, de trupele de ocupație, pentru că au deschis foc de armă asupra coloanelor invadatoare. Timp de doi ani, trupele de ocupație iau drastice măsuri împotriva puternicei mișcări de rezistență organizată de poporul român

în teritoriile ocupate. V. Chilian, V. Gălățeanu, D. Pantazică, Toma Ion Costea și Ștefanache Secăluș (grupul de partizani din zona Vrancei), Nicolae Marcu, Ion Bancu, Petre Vlăsceanu, C. Cocojaru, Mihai Cernăianu, Nicolae Popescu, Stanciu Croitoru, Tudor Ungureanu, Ilie Giumanca, Ion Noroce (grupul de partizani din jud. Gorj), Ion Vișan, Nicolae Coandă, Ștefan Kis (transilvăneni), Ilie Tudor, M. Tica, Vasile N. Cuculici, Ilie Vintilă (din Rîmnicu Vilcea) și mulți alți patrioți sînt condamnați la moarte și executați de autoritățile militare de ocupație, pentru că se organizează în grupuri de partizani, ori sabotează mașina de război a militarismului german.

10 noiembrie Guvernul se retrage la Iași spre a continua să conducă de aici lupta armată împotriva cotoptitorilor.

Din notațiile memorialistice aparținînd lui *Erich von Ludendorff*, șeful Cartierului general al comandantului suprem al armatei germane, referitoare la evenimentele militare din România, în 1916: „La [14] 27 august [1916], România a declarat război Austro-Ungariei.

Nu puteam încă să-mi dau seama pe atunci cît de greu ne lovea declarația de război a României...

Situațiunea pe Frontul de Vest era atît de încordată cum nu mi-o închipuisem, deși n-o vedeam încă în toată cruzimea ei. Și asta mi-a prins bine. Altminteri hotărîrea, atît de gravă în sine, de a mai dizloca diviziuni de pe Frontul de Vest, zguduît de furtuna luptelor, și de a le trimite pe Frontul de Est, pentru a restabili situațiunea din punct de vedere ofensiv și a da României lovitura decisivă, ar fi fost foarte greu de luat...

Aveam acum de rezolvat o chestiune foarte grea, trebuia să ne menținem pe Fronturile de Vest și de Est, să întărim grupul [austro-ungar] al arhiducelui Carol și să concentrăm forțe împotriva României, forțe care nu numai să ne garanteze siguranța apărării, dar să ne înlesnească și trecerea către ofensivă. Problema aceasta devenea cu atît mai îngrijorătoare, cînd am căutat să o realizăm practic, cu cît grupul [austro-ungar] al arhiducelui Carol trebuia să dea mereu trupe care să se îndrepte spre Transilvania. Marele Cartier General a trebuit să se hotărască să mai ia iarăși divizii din alte locuri...

[În decembrie 1916] bătușem armata română, dar nu putusem să o nimicim. Obtinusem toate rezultatele ce se puteau obține, dar, cu toate acestea, tot trebuia să lăsăm forțe în Dobrogea și în Muntenia, forțe care altfel le-am fi putut întrebuința pe Frontul Oriental și pe cel Occidental... Cu toată victoria pe care o repurtasem asupra armatei române, eram mult mai slabi în ce privește conducerea generală a războiului...

Istoricul sovietic *V.N. Vinogradov*: „Raportele atașatorilor militari ruși remarcă patriotismul, încrederea într-un viitor mai bun al țării, ingeniozitatea și curajul care-l carac-

terizau pe soldatul român... Corpul alpin al generalului Krafft von Dellmensingen, înfățișat cu două brigăzi de vânători de munte, n-a putut răzbate prin trecătoarea carpatică Turnu Roșu. Românii au contraatacat cu îndrăgire. Unul dintre participanții la lupte, un german [W. Frank] descria astfel încăierările care au avut loc: „Focul de mitralieră semăna moartea în coloanele lor [ale românilor]; dar ei se strîngeau și atacau din nou, cu curaj, cu dîrzenie. Bravo, valahule!”... În pofida marii înfrîngerii, armata română a atras asupra ei importante forțe germane de pe Frontul de Apus și l-a ajutat pe generalul Joffre să cîștige o clipă de răgaz. Marele Cartier General German a trebuit să renunțe definitiv la planul ofensivei de la Verdun. Din acest moment, inițiativa strategică a trecut de partea Antantei”.

Deputatul *Victor Augagneur*, în ședința secretă din 15 noiembrie a Camerei Deputaților din Franța, critică guvernul pentru că nu și-a respectat obligațiile asumate față de România: „O țară neutră, o țară mică ce s-a bizuit pe sprijinul nostru, se vede amenințată cu zdrobirea, invadată, fără ca marile puteri, care ar fi trebuit s-o sprijine, să fi reușit, pînă acum, să-i dea vreun ajutor”.

Primul ministru britanic *David Lloyd George*, în *War Memories* (Memorii de război), vol. I, II, Londra, 1938, are interesante însemnări privitoare la România: „În 1916, am repetat cu România eroarea fatală comisă în 1915 cu Belgia... Cu toții știam în ce constă echipamentul României. Știam că armata ei nu dispune de artileria grea și înzestrarea cu muniții și chiar cu tunuri de câmp nu putea face față presiunii unui atac sau unei apărări susținute. Atîta timp cît armatele austriece erau ocupate în altă parte, România putea fi liniștită; dar consilierii noștri militari ar fi trebuit să știe că o retragere deliberată a unei părți a forțelor germane de pe Frontul de la Verdun și trimiterea citorva din diviziile de rezervă în România ar fi făcut artileria și munițiile românilor cu totul neputincioase pentru rezolvarea situației. Totuși, acest fapt pare să nu mi fi fost prevăzut de nici unul dintre consilierii Aliaților; cel puțin, nimeni nu pare să fi luat vreo măsură pentru a preîntîmpina o asemenea eventualitate. Dealtfel, nici un guvern nu a luat vreo măsură, considerînd că o astfel de eventualitate nu este posibilă, sau mai bine spus fiecare credea că este treaba celui alt. Numai după ce atacul german s-a extins, Aliații au improvisat expediții înjghebate în pripă pentru a scăpa România. Nu este deloc exagerat să spunem că România poate fi punctul hotărîtor al campaniei. Dacă germanii pierd acolo, va fi cel mai mare dezastru pentru ei. După aceea totul devine o chestiune de timp. Dar dacă germanii vor reuși, nici nu vreau să mă gîndesc la consecințele asupra destinului războiului. Expediția de la Salonic este o ilustrare a celor două greșeli fatale care au urmărit Antanta:

întîrzierea și lipsa de cooperare. Lansată la momentul potrivit, expediția ar fi salvat Serbia și ne-ar fi dat Balcanii... Nu este de mirare că românii au considerat că noi nu am respectat condițiile înțelegerii în baza căreia am pornit împreună...”.

1917

Procesul legic de desăvîrșire a statelor naționale era apreciat ca atare de *V.I. Lenin* cînd scria, în ianuarie 1917, că: „foarte mulți români și sîrbi (în raport cu numărul total al românilor și sîrbilor) locuiesc în afara granițelor statelor [lor], că în general construcția de stat în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani...”.

Ianuarie-Iunie În Moldova, partea de țară rămasă liberă, înfruntînd mari greutăți, armata română se reface. Efectivele sînt reorganizate în două armate (1 și 2), cuprinzînd 15 divizii infanterie, 2 de cavalerie, 4 regimente artilerie grea, 12 escadrile aviație. Deși numărul diviziilor scade de la 23 la 17, ele sînt superioare ca instruire și dotare. În baza convențiilor încheiate anterior, din Franța și Anglia sosesc importante cantități de arme și muniții: 150 000 puști, 1957 mitraliere, 2 736 puști-mitraliere, 1 300 000 grenade, 84 tunuri ușoare, 141 tunuri și obuziere grele, 130 mortiere de tranșee, avioane. O contribuție însemnată la reorganizarea și instruirea unităților române își aduc ofițerii Misiunii militare franceze, comandată de generalul H. M. Berthelot, sosită încă la 3 octombrie 1916. Spre sfîrșitul lunii iunie, armata română este aptă pentru reluarea luptei. Generalul *Berthelot* raportează ministrului de Război francez (8 iunie): „În armata română, starea de spirit continuă să fie excelentă; ideea ofensivei s-a conturat... Armata română de operații va fi deci gata de acțiune la data fixată, în condițiile prevăzute, pregătită pentru ofensivă...”.

7 ianuarie La Iași, se înființează Comitetul Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria, cu scopul de a organiza pe toți refugiații transilvăneni care cer să se înroleze ca voluntari în armata română.

22 februarie Ostașii români din armata austro-ungară, căzuți prizonieri în Rusia și aflați în lagărul de la Darnița (îngă Kiev), semnează un angajament în care se arată: „jurăm pe onoare și conștiință că vom să luptăm în armata română, pentru dezrobirea ținuturilor noastre de sub dominațiunea austro-maghiară...”.

27 februarie Revoluția burghezo-democratică din Rusia; greva generală a muncitorilor din Petrograd, declanșată cu două zile în urmă, sub lozincile: „Jos războiul!”, „Jos țarul!”, „Vrem pîine!”, se transformă în revoluție. La 2 martie, țarul Nicolae II abdică (e arestat, împreună cu familia sa, la 8 martie, și executat la 4 iulie, anul următor). Prin căderea țarismului, una din marile verigi ale reacțiunii internaționale este înlăturată. Lupta revoluționară a maselor populare și a popoa-

relor asuprite din fostul Imperiu țarist ia un avînt fără precedent. Revoluția își pune amprenta puternică pe starea de spirit a armatelor ruse.

23 martie Sub presiunea luptei maselor populare din România Ferdinand I dă o proclamație, în care promite pămînt țăranilor și lărgirea drepturilor cetățenești.

3 aprilie Guvernul rus aprobă ca 30 000 prizonieri români din armata austro-ungară să constituie un corp de voluntari pentru a lupta alături de armata română.

5 aprilie O delegație română pleacă în S.U.A. pentru a face cunoscută opiniei publice și guvernului american situația României și aspirațiile naționale ale românilor din Austro-Ungaria.

13 aprilie Comitetul de organizare de la Darnița lansează următorul apel (*Declarația de la Darnița*): „Astăzi, cînd noi românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrul statului austro-ungar; noi, cari în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga noastră ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință neînrămînată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc...”

27 mai Sosesc la Iași primele două batalioane de voluntari ardeleni.

8 iunie Generalul Constantin Prezan — șeful Statului major al Marelui Cartier General Român — către voluntarii ardeleni, cu prilejul depunerii jurămîntului: „Sînt fericit că mi-a fost dat să vă salut cînd faceți primul pas pe pămîntul țării noastre. Acest salut vă aduc în numele întregii armate române care luptă de aproape un an în acest război pentru reîntregirea neamului nostru...”

19 iunie La orele 11 dimineața, delegația română este primită de secretarul de Stat al S.U.A. Robert Lansing. Șeful misiunii spune: „Pe teritoriul acestei mari și nobile republici există un mare număr de imigranți români, care sînt foarte doritori să participe la luptele pentru libertate și civilizație, pentru triumful dreptății...”

Misiunea aceasta specială urmărește îndeaproape formarea unei Legiuni românești care să fie pusă la dispoziția Aliaților...”

Secretarul de Stat al S.U.A. — după cum scrie *Washington Post* — exprimă „toate simpatiile Statelor Unite pentru România, apreciindu-i meritele nepieritoare față de cauza libertății și a drepturilor popoarelor...”

Membrii delegației, V. Lucaciu și V. Stoica, desfășoară o intensă acțiune nu numai în rîndul românilor americani, ci și în cercurile politice și culturale americane, făcîndu-le cunoscută dorința românilor din Austro-Ungaria de a se uni cu România. Din inițiativa lor și cu

concursul organizațiilor culturale românești sînt inițiate întruniri publice și se crează o opinie favorabilă în redacțiile unor mari ziare (*Washington Post, New York Tribune, New York Times, Boston Transcript*) care publică articole ce susțin cauza unității naționale românești. În decembrie 1917, cu prilejul unei întrevederi dintre V. Stoica și fostul președinte al S.U.A. *Theodore Roosevelt*, acesta rostește cuvinte de simpatie față de lupta poporului român pentru unitate națională: „Statele Unite vor susține dezrobirea naționalităților și vor sprijini cu hotărîre regalul român și justele sale revendicări”. La 22 iunie 1918, se constituie, la Washington, Liga națională română. Organizația ține strînse legături cu Comitetul Național al românilor din Paris. Liga națională română organizează acțiuni comune cu reprezentanții ai altor naționalități asuprite de Habsburgi. O delegație comună se prezintă la 7 septembrie 1918, la Casa Albă și înmînează președintelui Wilson o moțiune prin care se cere dezrobirea popoarelor asuprite de monarhia austro-ungară. Președintele Wilson își exprimă acordul față de desideratele națiunilor asuprite, declarînd că monarhia austro-ungară nu mai poate fi menținută.

8 iulie-9 august Marea epopee de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Ofensivă victorioasă a românilor la Mărăști și respingerea puternicei ofensive germano-austro-ungare la Mărășești și Oituz.

Planurile militare germane vizînd ocuparea întregii Românie și scoaterea ei din luptă sînt anihilate. Prin amplexarea lor, bătăliile de pe frontul din Moldova sînt considerate de specialiști printre cele mai mari confruntări militare din timpul primului război mondial.

The Times publică notele corespondentului său de pe frontul din Moldova: „Eu sînt pe front, unde armata română a cîștigat prima sa victorie contra germanilor și a dovedit că, dacă sînt bine aprovizionați cu artilerie și material de război, oamenii sînt minunați. Entuziasmul și elanul cu care au luptat [românii] stîrnesc admirația tuturor celor care i-au văzut... Poziția de la Mărăști, care era puternic fortificată, cu circa zece rețele de sîrmă ghimpată, patru redute și un mare număr de mitraliere, a fost apărată de o divizie din Grupul de armate Gerock. Elanul infanteriei române a fost splendid și, după patru ore de luptă ... localitatea a fost luată, în ciuda rezistenței disperate a inamicului...”

Mareșalul Joffre: „...Mărășești, nobila calitate, martoră a zilelor de grea cumpănă și a luptelor glorioase din 1917, în momentul cînd armata română, luptînd împotriva trupeilor germane superioare ca număr, printr-o rezistență îndrîjită, a oprit o ofensivă care după speranța inamicului trebuia să fie hotărîtoare și a silit pe dușman să renunțe la luptă, după pierderi grele”.

Erich von Ludendorff: „Armata română se consolidase... Într-asa grad, că ni s-a părut cu neputință să obținem un succes strategic... Ofensivele grupurilor lui Mackensen și ale arhiducelui Joseph au fost oprite... Ofensiva din Moldova era socotită ca a doua acțiune decisivă [după cea de la Verdun]... Pentru mine avea o importanță mult mai mare decât o operație în Italia...”

Generalul rus *D. Gr. Șcerbacev*: „Trupele noastre și cele române au pecetluit încă o dată frăția lor de arme, prin luptele victorioase duse împreună. Trupele frontului român nu numai că au oprit pe inamic, dar trecând la contraatac, l-au gonit din pozițiile ocupate, luându-i prizonieri... Admir vitejia trupelor aliaților noștri români și felicit pentru strălucitoarea respingere a ofensivei inamicului atât cadrul ofițeresc cât și soldații unităților care au luat parte la luptă. Sunt convins că și de acum înainte trupele ruso-române, prin acțiuni comune, vor menține și întări acea frăție de arme al cărei început datează de acum 40 ani, pus de părinții noștri în luptele de la Plevna...”

Lloyd George, într-un discurs rostit la 27 iulie: „Cine ar putea să omită importanța rezistenței armate pe care o opune România inamicului nostru comun? Românii au adus servicii incalculabile Aliaților prin apărarea tenace a Moldovei. Fiii lor apără o mare parte a țării împotriva unei invazii dușmane, în condiții descurajante. Românii s-au luptat cu succes și chiar germanii au admirat această rezistență eroică...”

Mareșalul *Luigi Cadorna*, comandantul suprem al armatei italiene, către Misiunea militară italiană din Iași: „Vă rog să exprimați via mea admirație comandantului suprem român pentru proba măreață dată de către trupele române în luptele din regiunile Mărăști, Oituz și Mărășești...”

Journal de Genève: „Știu că gloria României a fost scrisă cu vitejia țăranelor. Și cartea acestor glorii, fără îndoială, nu este încă închisă...”

14 august Odată cu prima aniversare a intrării României în război, la Londra se constituie o Societate anglo-română pentru promovarea relațiilor mai strânse între Imperiul britanic și România. Președintele Comitetului executiv provizoriu și secretarul Societății anglo-române publică o scrisoare în *The Times*: „...Deși ne aflăm foarte departe de români din punct de vedere geografic și din motive de limbă și istorie, astăzi noi slăvim una cu ei în hotărârea de a asigura tuturor națiunilor libera alegere a destinului propriu. Aliații s-au angajat public pentru deplină eliberare și restaurare a poporului român”.

1 octombrie Ziarul socialistilor români din Transilvania, *Adevărul*, publică apelul *Ce vrem? Pace, drepturi și ține*: „... Cerem și aceea ca-n școli, copii să fie învățați în limba mamei lor, căci numai astfel pot ei trage folos din învățătura ce li se dă... Vrem

să se pună capăt odată măcelului [războiului] ... Să se facă cu puțință ca-n toate țările popoarele singure să-și hotărască soarta și nici un neam să nu mai fie asuprit de altul...”

Prăbușirea țarismului, în februarie 1917, și victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie devin un îndemn înflăcărat la luptă pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii. Înfringerile militare suferite de Puterile Centrale, intensificarea luptelor de eliberare națională reprezintă un puternic factor de accelerare a destrămării Imperiului austro-ungar, adevărind prezviunea pe care *F. Engels* o făcuse într-o scrisoare trimisă socialistului român Ioan Nădejde, încă din ianuarie 1888: „Dacă mine despotismul din Petersburg ar cădea, poimfine nu ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie”. Iar *V.I. Lenin* califică în 1916 monarhia austro-ungară drept „o uniune subredă a citorva clici de paraziți sociali”, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decât o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare”. Prin victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, eveniment de importanță istorică mondială, se deschide o nouă epocă în dezvoltarea societății omenești — epoca trecerii de la capitalism la socialism. Printre primele documente lansate de puterea sovietică se află și *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia* (2 noiembrie): „Revoluția din Octombrie a muncitorilor și țăranilor a început sub stindardul comun al descătușării.

Se descătușează țăranii de sub puterea moșierilor, căci nu mai există proprietate moșierească asupra pământului; ea a fost înlăturată. Se descătușează soldații și marinarii de sub puterea generalilor autocrați, deoarece de acum generalii vor fi aleși și vor putea fi schimbați. Se descătușează muncitorii de capriciile și bunul plac al capitaliștilor, deoarece de acum înainte se va institui controlul muncitorilor în fabrici și uzine.

Tot ce este viu, toată suflarea se descătușează de insuportabilele cătușe.

Rămân numai popoarele Rusiei care au suportat și suportă jugul și bunul plac, la descătușarea cărora trebuie să se treacă imediat, eliberarea cărora trebuie înfăptuită hotărât și definitiv.

În epoca țarismului, popoarele din Rusia erau sistematic asmuțite unul împotriva altuia. Rezultatele acestei politici sînt cunoscute: măceluri și pogromuri — pe de o parte, robia popoarelor — pe de altă parte.

Această rusinoasă politică de învrăjpire nu trebuie să se mai repete. De acum, ea trebuie înlocuită cu politica unei benevole și cinste alianțe a popoarelor din Rusia.

În perioada imperialistă, după revoluția din februarie, cînd puterea a trecut în minile burgheziei cadete, politica fătăș de învrăjpire a cedat locul neîncrederii lașe în popoarele Rusiei, unei politici de șicanări și de pro-

1

2

3

4

SERBARILE din ARAD

Mai mulți scriitori din țară, au azistat Duminică la serbările din Arad. Scriitorii de dincolo în frunte cu d. O. Goga, i au primit foarte cordial, oferindu-le un banchet strălucit.

5

vocări, mascată de declarații sfârșitoare despre «libertatea» și «egalitatea» popoarelor. Rezultatele acestei politici sînt cunoscute: intensificarea dușmăniei naționale, subminarea încrederii reciproce.

Trebuie să se pună capăt acestei politici nedemne, de minciună și neîncredere, de șicanări și provocări. De acum ea trebuie înlocuită cu o politică deschisă și cinstită, care să ducă la deplină încredere reciprocă între popoarele din Rusia.

Numai ca urmare a unei asemenea încrederi se poate constitui o alianță sinceră și durabilă a popoarelor din Rusia.

Numai ca urmare a unei asemenea alianțe se poate realiza coeziunea muncitorilor și țăranilor popoarelor din Rusia într-o singură forță revoluționară, capabilă să reziste în fața oricăror zvîrcoliri ale burgheziei imperia-liste-anexioniste.

Congresul Sovietelor din iunie curent a proclamat dreptul popoarelor din Rusia la libera autodeterminare.

Cel de-al doilea Congres al Sovietelor, din octombrie curent, a confirmat mai hotărît și mai precis acest drept inalienabil al popoarelor din Rusia.

Îndeplinind voința acestor congrese, Sovietul Comisarilor Poporului a hotărît să pună la baza activității sale în problema naționalităților din Rusia următoarele principii fundamentale:

1. *Egalitatea și suveranitatea popoarelor din Rusia.*

2. *Dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare liberă pînă la separare și formarea de state independente.*

3. *Desființarea tuturor și oricăror privilegii și îngrădiri naționale și național-religioase.*

4. *Libera dezvoltare a minorităților naționale și a grupurilor etnice care locuiesc pe teritoriul Rusiei.*

Decretele concrete ce decurg de aici vor fi elaborate imediat după constituirea Comisiei pentru Problemele Naționalităților.

În numele Republicii Ruse,

În primele două decenii ale sec. XX lupta poporului român pentru crearea statului național unitar intră în faza finală:

1. *Însușirea participare a maselor populare la o întrunire organizată de Partidul Național Român (Hunedoara 1906)*

2. *Studii români la Viena, în costume naționale, cu prilejul unei serbări (1910)*

3-4. *În august 1911, se serbează cu mare entuziasm 20 ani de la crearea Ligii Culturale și 50 ani de la constituirea Aștrei. În mai toate orașele românești se țin manifestări impresionante, culminînd cu serbările de la Blaj, unde, alături de cei peste 30 000 români transilvăneni, participă reprezentanți ai românilor de pe ambele versanți ale Carpaților (G. Cosbuc, St. O. Josif, V. Eftimiu, L.L. Caragiale, N. Iorga, Gh. M. Murgoci, S. Mehedinți, I. Bianu, Al. Lapodatu, Sextil Puscariu, Petre Liciu, Aurel Vlaicu etc.)*

În acele zile o importantă serbare are loc și la Arad

5. *Un alt loc de întrînire și conlucrare a românilor în vederea împlinirii marelui ideal al Unității: „cursurile de vîd” de la Văleni de Munte. Iată-i pe cursanții din 1912 prinși într-o simbolică hordă*

Comisarul Poporului pentru Problemele Naționalităților, Iosif Djugașvili — Stalin. Președintele Sovietului Comisariilor Poporului, V. Ulianov (Lenin)“.

26 noiembrie Se încheie, la Focșani, armistițiul dintre România și Puterile Centrale, ca urmare a situației create prin semnarea, la Brest-Litovsk, a armistițiului ruso-german (22 nov.).

27 decembrie Woodrow Wilson, președintele S.U.A., prezintă Senatului principiile sale privind reorganizarea lumii după terminarea războiului; documentul este cunoscut în istorie sub numele de *Cele 14 puncte*. Punctele 10 și 11 au legătură directă cu țara noastră: „X. Popoarele Austro-Ungariei, cărora dorim să le asigurăm și salvărdăm un loc printre națiuni, trebuie să capete cele mai largi libertăți de dezvoltare autonomă. XI. România, Serbia și Muntenegru trebuie evacuate; teritoriile ocupate trebuie reconstruite; Serbiei trebuie să i se acorde accesul liber și sigur la mare; relațiile dintre statele balcanice să fie determinate prin înțelegere amicală pe baza coordonatelor istorice ale loialității și naționalității; de asemenea, trebuie să se stabilească garanții internaționale pentru independența politică și economică și pentru integritatea teritorială a statelor balcanice“.

Ulterior, guvernul american se va pronunța pentru dreptul la autodeterminare al popoarelor din Imperiul austro-ungar.

1918

2 ianuarie *Proces-verbal* încheiat cu prilejul unei întruniri a românilor din provinciile subjugate de Habsburgi și aflați în refugiu la Odesa: „Ne-am întrunit azi, 2 ianuarie 1918, și am discutat necesitatea instituirii unui Comitet Național al românilor subjugăți din monarhia austro-ungară. Alegerea acestui Comitet Național într-o vreme cînd organizația politică a românilor subjugăți de sub Habsburgi este desființată și complet paralizată în acțiunile ei se impune pentru a putea avea organul menit să se facă ecoul autorizat al intereselor naționale. Comitetul Național va reprezenta de comun acord cu guvernul României cauza națională...“.

26 ianuarie Demisia guvernului I.I.C. Brătianu-Take Ionescu.

27 ianuarie La Brest-Litovsk se încheie Tratatul de pace între Austro-Ungaria și Ucraina.

28 ianuarie Izolată, lipsită de sprijinul Aliaților săi, România cere pace Puterilor Centrale.

29 ianuarie Se formează un nou guvern român, condus de generalul Al. Averescu.

Sub titlul *Desmembrarea Austriei este singura soluție*, ziarul *New York Times* susține drepturile la independență și unitate națională ale popoarelor asuprite de monarhia austro-ungară. „Este evident că un stat [ca Austro-Ungaria], a cărui existență se ba-

zează exclusiv pe principii care de mult au devenit obstacole în evoluția istorică a umanității, trebuie să dispară, pentru a nu mai constitui o piedică în calea progresului uman... [Pacea de după război] trebuie să deschidă drumul spre o dezvoltare liberă și pașnică a națiunilor și să rupă legăturile care ne împiedică să acționăm în spiritul progresului uman...“.

11 februarie Plenipotențiarii guvernului german înmânează reprezentanților români trei condiții principale pentru încheierea păcii: cedarea Dobrogei, importante rectificări de frontieră în zona muntoasă și mari concesiuni economice.

18 februarie Tratat de pace la Brest-Litovsk între Rusia sovietică și Germania.

4 martie Ziarul socialist *Adevărul* se pronunță împotriva păcii pe care Puterile Centrale încearcă s-o impună României: „...La tratativele de pace față cu România s-a ascultat sfatul contelui Tisza, reacționarul încarnat, apărătorul feudalismului împinator de naționalități, reprezentantul mentalității oligarhice. Nu ni se iartă — din anumite considerații — să criticăm pacea ce se leagă cu România de Puterile Centrale, deși mare ne-ar fi dorul să spunem verde că noi respingem din convingere orice atac la existența unui stat, la siguranța lui, la viitorul său...“.

5 martie La Iași se formează un nou guvern român, prezidat de Alexandru Marghiloman, care semnează, la Buftea, Tratatul preliminar de pace între România și Puterile Centrale; pe baza acestuia, la 9 martie, încep la București tratativele în vederea încheierii păcii.

6 martie În ziarul *România nouă* — organ al Comitetului Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria — citim: „În Parlamentul din Viena s-a adus în dezbatere și chestiunea păcii cu România. Socialiștii [austriaci] s-au ridicat cu hotărâre împotriva umilirii României. Mai ales deputatul Seitz a ținut o vorbire înversunată împotriva politicii de anexiune pe care o face Germania și la care vrea să înjuge și Austria. Cuvîntarea lui Seitz n-a putut fi publicată deoarece a oprit-o cenzura. Cu toate acestea s-au strecurat în presă aceste cuvinte rostite de Seitz: «Noi nu numai ca socialiști, ci și ca reprezentanți ai marilor mase ale tuturor popoarelor și păturilor acestui stat, nu putem spune destul de tare că popoarele noastre nu doresc nici marșul forțat în Ucraina [ocuparea acestei țări de Puterile Centrale] și nici siluirea României. Ele nu vor alta decît o pace dinspre Răsărit care ar deschide un drum către pacea obștească a lumii întregi. Noi nu vom nici un război de cucerire. De la România n-avem nimic de cerut și de voit...“.

26-28 martie Se desfășoară, la Roma, Congresul naționalităților asuprite din monarhia austro-ungară, care votează o moțiune, cerînd recunoașterea dreptului fiecărei națiuni

de a se constitui în stat național sau de a se uni cu statul său național dacă acesta există.

După Congresul de la Roma, activitatea românilor aflați în Italia crește în amploare. La 6 iulie 1918 se constituie un comitet de acțiune care întreține legături cu organizațiile similare românești din S.U.A., Franța și Marea Britanie. Din inițiativa acestui comitet se desfășoară mari mitinguri în sprijinul unității naționale a românilor, la Roma, Milano, Torino etc., la care participă numeroase personalități ale vieții cultural-politice italiene, adesea membri ai guvernului. În lagărele de prizonieri de la Cassino, Camaldoli, Cittaducale se află aproape 18 000 români din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș. Ei cer să fie organizați în legiuni de voluntari și în vara anului 1918, sub conducerea generalului L. Férige, luptă pe frontul italian.

17 aprilie Se constituie, la Paris, un Comitet național al românilor din teritoriile stăpânite de Imperiul habsburgic, sub președinția lui Traian Vuia, iar mai apoi a dr. I. Cantacuzino.

22 aprilie Congresul Secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria, desfășurat la Budapesta, adoptă o rezoluție împotriva caracterului imperialist al păcii pe care Puterile Centrale vor s-o impună României; socialiștii transilvăneni se pronunță pentru respectarea dreptului popoarelor la autodeterminare: „Congresul de azi dă cuvânt protestului muncitorimii române din Ungaria față de tendințele de anexiune ale monarhiei austro-ungare în Balcani și în special față de schimbările de hotar proiectate în paguba României, căci prin aceste cuceriri relațiile între statul român și Austro-Ungaria nu numai că nu se vor îmbunătăți, ci, din contră, se va înăspri numai ura și se va incuiba dorul de răzbunare în sufletul poporului îngenucheat...”.

24 aprilie Tratatul de pace de la București, dintre România și Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia; România este nevoită să cedeze Dobrogea și 5 600 km² de-a lungul frontierei din Carpați și să încheie înrobitoare convenții economice.

29 aprilie Înfruntind cenzura autorităților, organul de presă al socialiștilor transilvăneni, *Adevărul*, publică articolul intitulat *Pace cu România*, care ia poziție împotriva păcii impuse de Puterile Centrale României: „În împrejurările de acum nu ne putem spune părerea [așa] după cum am voi despre pacea aceasta — însă știm siguri că ea nu va fi temelul unei bune înțelegeri între România și Puterile Centrale. «Mina care te lovește nu o săruți» — și nici România nu va avea nici un motiv să mulțumească Puterilor Centrale pentru pacea încheiată”.

8 iulie *Social-Democrația* (Iasi), organul socialiștilor români, publică următoarea relațare, sub titlul *Contra anexiunilor și contribuțiilor*: „Congresul [social-democrat], desfășurat la Iasi, consecvent principiului stabi-

lit de muncitorimea internațională socialistă prin formula «pace fără anexiuni și contribuții și dreptul popoarelor de a dispune libere de ele însele», protestează împotriva înstrăinării unei părți din teritoriul României, prin răsuirea munților și anexarea Dobrogei. Protestează, de asemenea, contra contribuțiilor de război deghizate impuse țării prin tratatul de pace. Congresul declară, în numele Partidului Social-Democrat din România, că va aduce protestul său la cunoștința proletariatului din toate țările și că-l va susține, prin delegații săi, la viitorul congres socialist internațional”.

24 august Emigrația română din Franța joacă un rol de seamă în coordonarea și activizarea luptei românilor din afara granițelor țării pentru unirea cu patria mamă a provinciilor asuprite de Austro-Ungaria. Deoarece Comitetul de conducere al coloniei române din Paris, din care, de-a lungul anilor au făcut parte remarcabile personalități — P. Brătășanu, dr. C. Istrati, dr. N. Lupu, V. Dumitrescu-Brăila, D. Voinov, G. Aslan ș.a. — și Comitetul Național creat în aprilie 1918 nu pot cuprinde și reprezenta interesele întregii națiuni românești, după mai multe confătuiri, la 24 august 1918, se înființează un organ central de coordonare, *Consiliul Național al Unității Române*: președinte — Take Ionescu, vicepreședinti — dr. Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. C. Angelescu și Ioan Th. Florescu. Cîteva zile mai târziu, conducerea noului organism este completată: dr. I. Cantacuzino, N. Titulescu, D. Drăghicescu, dr. Partenie Cosma, S. Mirdrescu, Thoma Ionescu, C. Mille, G. G. Mironescu, V. Stroescu, I. Ursu, G. Moroianu, Traian Vuia ș. a.

Consiliul este recunoscut de guvernele aliate drept exponent al intereselor poporului român. La 29 septembrie, într-o notă a guvernului francez se spune: „Ieșit din aspirațiile seculare de libertate și unirea tuturor Țărilor române, el [Consiliul Național al Unității Române] va fi interpretul rol cel mai autorizat”. La 24, 29 octombrie și 9 noiembrie, organizația românilor din Paris este recunoscută de guvernele american, britanic și italian.

2 septembrie La New York se ține un congres al reprezentanților românilor, cehilor, slovacilor, polonezilor, sîrbilor, croaților și rutenilor; se votează o moțiune prin care se cere dezmembrarea Austro-Ungariei și eliberarea tuturor popoarelor asuprite.

16 septembrie Ofensiva Aliatilor în Balcani, declanșată la 12 septembrie, sparge frontul bulgar la Dobropolje; Bulgaria semnează, la Salonic, capitularea.

27 septembrie Împotriva încercărilor disperate ale cercurilor politice vieneze din anturajul împăratului Carol I de Habsburg de a menține integritatea imperiului prin formula federalizării, la Paris este lansat un manifest al Consiliului Național al Unității Române, Co-

mitetului Național Polonez, Consiliului Național Cehoslovac și al Consiliului Național Ungar: „Comitetele reunite ale naționalităților oprimate din Austro-Ungaria, pentru că este vorba de existența lor națională, denunță opiniei publice mondiale acest act de ipocrizie diplomatică. Sprijinindu-se pe *principiul naționalităților și al organizării democratice*, singurele baze ale vieții de stat admise de puterile aliate, aceste popoare au afirmat în mod categoric, prin cuvânt și prin arme, programul lor politic: *fundarea de state naționale independente pe teritoriul actual al Austro-Ungariei*...”

29 septembrie Comitetul Executiv al Partidului Național Român, întrunit la Oradea, adoptă în unanimitate, o declarație privind hotărârea națiunii române din Transilvania de a-și hotări singură viitorul; se constituie un Comitet de acțiune, cu sediul la Arad.

3 octombrie Carol I de Habsburg lansează manifestul *Către popoarele mele credincioase* în care preconizează reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state „independente” (austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean), Transilvania rămânând mai departe în componența Ungariei. În aceeași zi, Corpul voluntarilor transilvăneni face o declarație de răspuns la manifestul împăratului, în care, exprimând voința românilor, se proclamă despărțirea ținuturilor românești de la Austro-Ungaria și unirea lor cu România.

4-5 octombrie Germania și Austro-Ungaria fac oferte de pace Antantei.

5 octombrie În Parlamentul din Budapesta se citește declarația Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, în care se spune: „Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liberă de soarta ei — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei — națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să se folosească de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înfrîngere străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui Parlament și guvern [ungar] să se considere ca reprezentante ale națiunii române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal — căci apărarea intereselor ei, națiunea română o poate încredința numai unor factori designați de propria ei adunare națională. Afară de organele delegate de adunarea națională sau alese din mijlocul său, așadar afară de Comitetul Național al Partidului Național Român nimeni nu poate fi îndreptățit să trateze și să hotărască în treburile care se referă la situația politică a națiunii române. Toate deciziunile și acordurile

care s-ar lua și s-ar face fără aprobarea acestor organe le declarăm ca nule și fără valoare, care nu leagă întru nimic națiunea română. Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere — după multe suferințe de veacuri — afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrătunate și inalienabile la deplină viață națională”.

6 octombrie Comitetul Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria face publică, la Iași, o declarație în care se spune: „...Nu recunoaștem monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta românilor..., deoarece veacuri de-a rândul ne-a ținut în cea mai rușinoasă robie.

Toate încercările de federalizare ale Casei de Habsburg sînt gesturi desperade ale unei împărății osîndite să se descompună și să piară...”

Ziarul *The Times* scrie: „... Singurul răspuns potrivit la manifestul împăratului austriac va fi asigurarea definitivă dată tuturor popoarelor din Austro-Ungaria în privința locului lor printre națiunile libere ale lumii și a dreptului lor de a realiza unirea cu frații lor din spatele granițelor actuale ale monarhiei”.

7 octombrie *Adevărul*, organul socialiştilor transilvăneni, în articolul *Intrunirea românilor din Csepel*: „Evenimentele din timpul din urmă, care au zdruncinat viața politică de la noi, au deșteptat un viu interes în rîndurile muncitorilor de pretutindeni și, în sfîrșit, și-n rîndurile muncitorilor români. La întrunirea de duminică din Csepel muncitorii s-au adunat într-un număr neobișnuit de mare și au așteptat cu nerăbdare referentul din Budapesta. Tov. Albani, trimisul Comitetului Central Român [al Secției române a P.S.D. din Ungaria], a vorbit despre situația politică în legătură cu evenimentele actuale și despre viitorul poporului român din Ungaria. A arătat în linii generale suferințele îndurate de poporul român sub domnia clasei feudalo-șoviniste maghiare, căreia li va pune capăt furtuna ce se ivește la orizont. A explicat apoi noua acțiune începută de Partidul Social-Democrat privitor la dezrobirea popoarelor asuprite din Ungaria și democratizarea desăvîrșită a țării... A explicat apoi ținuta socialiştilor români față de liberarea poporului român dezmoștenit. Noi pretindem ca, împreună cu toate națiunile din Ungaria, și românii să aibă drept de liberă dispunere asupra sorții lor, adică ei singuri să hotărască forma de stat în care vor să trăiască în viitor”.

14-15 octombrie Austro-Ungaria cere din nou pace puterilor Antantei.

Se intensifică mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine; iau ființă statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și Sud-Estul Europei; în octombrie se crează statul cehilor și slovacilor, iar

ținuturile Nord-Estice ale Iugoslaviei se despart de Austro-Ungaria; în noiembrie, Polonia își redobândește independența de stat; sînt înlăturate monarhiile în Germania și Austria, aceste țări proclamîndu-se republici; în urma revoluției burghezo-democratice Ungaria se declară, de asemenea, republică independentă.

ROLETARIATUL, SOCIALIȘTI S-AU PRONUNȚAT, TOTODATĂ, CU FERMITATE PENTRU UNIREA TRANSILVÂNIEI CU ROMÂNIA

18 octombrie Crearea Consiliului Național Român Central din Transilvania

Momentul marchează o etapă importantă în organizarea luptei poporului român pentru desăvîrșirea unității naționale. Din inițiativa socialiștilor, la Budapesta, are loc o întîlnire a Comitetului Executiv al Partidului Național Român și a fruntașilor socialiști transilvăneni. Socialiștii propun constituirea unui Consiliu Național Român, „care să preia conducerea teritoriilor [din Ungaria] locuite de români”. Iată cum relatează acest eveniment unul dintre participanți, socialistul *Ion Flueraș*: „În ajunul revoluției [burghezo-democratice din Ungaria], și anume la [16] 29 octombrie 1918, conducătorii fracțiunii social-democrate române [Secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria] aflați la Budapesta ne-am adresat către reprezentanții Partidului Național Român, cerîndu-le o întrevvedere. Aceasta, ca urmare a declarației Partidului Național [Român], în Parlamentul din capitala Ungariei. Prima întîlnire cu aceștia am avut-o la Hotelul «Cornul vînatîrilor». Din partea Partidului Național Român au participat răposaii Șt.C. Pop, Teodor Mihali și d-nii Vaida-Voevod, Aurel Vlad și Aurel Lazăr. Partidul nostru social-democrat era reprezentat de mine și de Ioan Mihut, un muncitor blănar din Budapesta.

Întîlnirea a avut loc, cum am spus, la [16] 29 octombrie, adică cu două zile înainte de izbucnirea revoluției. Era într-o luni. La ședință venisem cu un mandat categoric din partea tovarășilor mei socialiști, dar în prealabil am întreat pe reprezentanții Partidului Național Român să ne spună ce au de gînd să facă în vederea apropiatei căderi a fron-turilor și deci a prăbușirii Austro-Ungariei — pe care o prevedeam cu toții. Ni s-a răspuns că n-au încă un program bine fixat și că sînt în așteptarea desfășurării evenimentelor. Cînd am fost eu întreat care este părerea socialiștilor români asupra evenimentelor în perspec-

tivă, am răspuns că prevăd izbucnirea revoluției peste 4-5 zile...

Am cerut atunci ca, în vederea revoluției ce trebuia să izbucnească, să înființăm un consiliu național al românilor care să preia conducerea teritoriilor locuite de români și să înceapă imediat tratative cu guvernul oficial maghiar și cu Consiliul Național Maghiar, înființat de curînd cu scopul, la rîndul lui, să preia puterea din mîinile guvernului Tisza și să înceapă tratative de înțelegere cu națiunile conlocuitoare.

Reprezentanții Partidului Național s-au declarat imediat de acord cu propunerea pentru formarea Consiliului Național al Românilor...

În aceeași ședință de la «Cornul vînatîrilor» s-a și purces la constituirea Consiliului care a fost compus din 6 reprezentanți ai Partidului Național Român și 6 ai fracțiunii social-democrate române din Ungaria...

La ședința următoare, fixată peste trei zile, trebuia să ne întrînim din nou și să venim cu ratificările comitetelor noastre.

Peste cele trei zile, într-o joi, reprezentanții celor două partide ne-am întîlnit în același loc. Dar revoluția [burghezo-democratică din Ungaria] izbucnise încă de miercuri. În seara aceea, miercuri, mă aflam la ședința Comitetului Central Român al Partidului Social-Democrat, la sediul partidului, pe Conti-utca [strada Conti]. Raportam comitetului rezultatul discuțiilor avute luni cu reprezentanții Partidului Național și ceream aprobarea pentru Consiliul Național Român, pe care-l formasem. Comitetul meu a dat deplină aprobare...

În seara zilei de joi trebuia să ținem ședința comună a reprezentanților Partidului Social-Democrat Român și Partidului Național Român, așa cum hotărîsem încă de luni. Am ținut ședința și am adus la cunoștință că partidul nostru a ratificat înființarea Consiliului Național al poporului român din Ardeal. Comunicarea a fost primită cu mare satisfacție de către membrii Partidului Național...

La o nouă ședință a reprezentanților celor două partide, se hotărîște mutarea sediului Consiliului Național la Arad și se iau măsuri pentru organizarea gărzilor naționale românești, cu ajutorul cărora să se păstreze ordinea în Ardeal și Banat.

În aceeași relatare, I. Flueraș arată că situația creată după eșecul tratativelor dintre Consiliul Național Român Central și delegația guvernului maghiar condusă de Oszkár Jászi „m-a determinat pe mine să propun în prima ședință a Consiliului Național, în numele Partidului Social-Democrat Român, convocarea unei mari adunări naționale pentru a consulta întreg poporul român asupra viitorului său. Propunerea mea a fost primită cu unanimitate...”.

În contextul prăbușirii monarhiei austro-ungare, ca urmare a luptei popoarelor asuprite pentru crearea statelor naționale, masele

populare din Transilvania, sub conducerea Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), preiau puterea în teritoriile locuite de români și se pronunță ferm pentru unirea lor cu România. Noul organism se proclamă „unicul for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărâre asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor lumii”; este alcătuit din șase social-democrați: Ion Flueraș, Iosif Jumanca, Tiron Albani, Enea Grapini, Iosiv Renoiu, Bazil Surdu și șase reprezentanți ai Partidului Național Român: Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Cicio Pop, Alex. Vaida-Voievod și Aurel Vlad.

20 octombrie Consiliul Național Român Central își începe oficial activitatea la Arad. Componenta sa inițială se va întregi ulterior cu reprezentanți ai Consiliului militar român central (forul conducător al Gărzilor naționale române civile și militare din Transilvania). Unele documente vor fi semnate de *Marele Sfat al Națiunii Române*, cel mai cuprinzător organism politic al românilor, format din reprezentanți ai Partidului Național Român, ai Secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria, ai sindicatelor, ai organizațiilor culturale și ai altor asociații profesionale (meseriași, corpul didactic, instituțiile bisericești etc.). Consiliul Național Român Central își impune o anumită structură organizatorică, în funcție de sarcinile multiple ce-i revin. Sub președinția lui Ștefan Cicio Pop, C.N.R.C. își creează mai multe secții: organizatorică, juridică și altele, destinate diverselor activități (cultură, economie, comerț, transporturi, ordine internă, relații externe etc.).

Constituirea C.N.R.C. imediat după declanșarea revoluției burghezo-democratice, cu larg caracter popular, dă un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara. Sub directa conducere a C.N.R.C., la sfârșitul lunii octombrie și începutul lui noiembrie, în toate comitatele Transilvaniei se creează Consilii naționale (menționate în documente și sub formula de senat, sfaturi) comitatense (județene), iar acestea, la rândul lor, îndrumă direct crearea Consiliilor naționale în toate satele și orașele transilvane. Concomitent cu această acțiune, sînt organizate gărzile naționale militare și civile, aflate sub directă îndrumare a Consiliilor naționale și avînd menirea de a asigura ordinea și liniștea.

Toată această rețea de organizații este emanată directă a luptei revoluționare a maselor populare; ea înlocuiește vechile organe de stat și organizează viața politică și administrativă în localitatea sau teritoriul ce-i revine în competență. Consiliile și gărzile naționale desfășoară o intensă activitate de propagandă în jurul ideii de unire a Transilvaniei cu România și, mai ales, a modalităților de realizare a acestui deziderat.

Un rol deosebit joacă în aceste împrejurări presa centrală și locală: *Românul*, *Drapelul*, *Adevărul*, *Glasul Ardealului*, *Tribuna Sibinului*, *Voinșa neamului*, *Tribuna Bihorului* și altele.

În 18 octombrie, la Viena, se desfășoară o consfățuire a ofițerilor și soldaților români din garnizoanele capitalei austro-ungare. Întrunirea hotărăște constituirea *Senatului central al ofițerilor și soldaților români din Austro-Ungaria*. Noul organism conlucrează strîns cu Consiliul Național Român Central.

În scurt timp, la Viena se concentrează peste 50 000 ostași români, care, transportați în Transilvania, sînt puși la dispoziția C.N.R.C. Concomitent, ostașii Regimentelor 2 infanterie Brașov, 51 Cluj și o parte din Regimentul 37 Oradea, aflați în garnizoanele pragheze, se constituie în *Legiunea română din Praga*. Legiunea aderă la programul Senatului militar român din Viena și acționează la indicațiile acestuia. Totodată, ofițerii și soldații români din Praga sprijină lupta de eliberare a cehilor și se pun la dispoziția Consiliului Național Cehoslovac „promițînd că vor apăra [Praga] pe o rază de 10 km în caz că vreun regiment german s-ar apropia de ea”.

21 octombrie Guvernul ungar proclamă independența și rupe legăturile cu Germania. Ziarul *Adevărul* publică articolul intitulat *Momentul dezrobirii*: „...Austria s-a descompus... Români din Ardeal și Banat, de asemenea, se mișcă și își cer independența... În fiecare oră se petrec lucruri mari și nu putem săi exact ce va aduce ziua de mîine. Evenimentele ce se întîmplă ne privesc și pe noi români. Trebuie să fim gata la orice, și în momentul dat să fim la înălțimea chemării noastre”.

23 octombrie C.N.R.C. hotărăște înființarea gărzilor naționale pe întreg teritoriul locuit de români.

24 octombrie La Iași, guvernul condus de Alexandru Marghiloman demisionează; se formează un nou cabinet, prezidat de generalul C. Coandă.

În sprijinul celor mai bune tradiții de colaborare, *Teodor Mihali*, în numele Consiliului Național Român Central, *Idnos*, în numele Consiliului Național Maghiar și *Wilhelm Melszer*, în numele grupului de deputați sași în Parlamentul din Budapesta, lansează o proclamație comună în limbile română, germană și maghiară în care cheamă „pe toți fiii națiunilor române, maghiare și săsești ca, în conștințere și cu încredere reciprocă, să stabilească toate modalitățile prin care, în mijlocul evenimentelor următoare, mai ușor se pot apăra viața și avutul concetățenilor...”

Năzuința noastră cea mai de frunte este a afla mijloacele prin care vom putea asigura ordinea și liniștea publică, viața și avutul concetățenilor. În scopul acesta, în primul rînd, către voi ne adresăm, fiii națiunilor

române, maghiare și săsești: numai acela poate pretinde recunoașterea dreptului și libertății proprii, care singur cinstește dreptul și libertatea altuia... Numai înțelegerea reciprocă poate produce și susține pacea — cearta și ura pot produce iarăși război nou, ale cărui chinuri, suferințe și pustiiri ar fi mai grozave ca ale războiului abia trecut; orice dizordine ar servi numai acestuia.

Sintem fermi decisi că cu toate puterile noastre să asigurăm liniștea și pacea. Aju-tați-ne în năzuințele noastre!”

Robert Lansing, secretarul Departamentului de Stat al S.U.A., trimite o scrisoare președintelui Consiliului Național al Unității Române din Paris: „Guvernul S.U.A. a avut întotdeauna în vedere prosperitatea viitoare și integritatea României, ca stat liber și independent. Încă înainte ca S.U.A. să se fi aflat în război cu Austro-Ungaria, președintele [Wilson] a trimis regelui României un mesaj, exprimându-i simpatia sa. În situația schimbată ulterior, președintele dorește să vă aducă la cunoștință că guvernul S.U.A. a aprobat dorințele poporului român, înăuntrul și înafara granițelor regatului. Guvernul S.U.A. este martor al marilor suferințe și sacrificii ale poporului român, pentru cauza libertății față de dușmanii și asupritorii săi. Simpatizând cu spiritul unității naționale și cu dorințele românilor, guvernul S.U.A. va face uz la momentul oportun de influența sa, pentru realizarea drepturilor politice și teritoriale îndreptățite ale poporului român și pentru garantarea lor împotriva oricărui atac din afară”.

26 octombrie Suspendat de autoritățile din Budapesta în 1916, la scurtă vreme după intrarea României în război, reappare ziarul *Românul*. Din articolul *Învierea: „Românul*, organul Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania, reappare în cadrele mijloacelor ce ne stau la dispoziție, sub egida și conducerea Consiliului Național Român, supremul și unicul for politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania. După veacuri de iobăgie, apăsare și umilire, ajuns-a și neamul românesc din leagănul obșriei sale a dispune liber de soarta și viitorul său...

Toate popoarele, conștiente de demnitatea și rostul lor pe acest pământ și-au rupt lanțurile seculare și de acum înainte nici glasul poporului român din vechiul său pământ nu va mai putea fi sugrumat...”

27 octombrie Guvernul român din Iași adresează trupelor de ocupație inamice un ultimatum, cerându-le să părăsească teritoriul României.

În aceeași zi, Consiliul Național Român Central trimite guvernului și Consiliului Național Ungar o notă prin care cere predarea întregii puteri în teritoriile locuite de români: „Ca urmare a desfășurării rapide a evenimentelor am ajuns la acea convingere că, în conformitate cu dreptul popoarelor la autodeterminare, în interesul națiunii noastre și al minorităților cu care conviețuiește pe același teritoriu, în scopul apărării ordinii pu-

blice, al securității averii și al persoanelor, trebuie să preluăm deja de pe acum întreaga putere de guvernare asupra teritoriilor locuite de români din Ungaria și Transilvania...”

România remobilizează armata. Proclamația către armată: „Ora mult așteptată de toată suflarea românească și îndesebi de voi, vitejii mei ostași, a sunat în sfârșit după o lungă și dureroasă așteptare. Trecerea trupelor aliate peste Dunăre ne impune, ca o sfințită și patriotică datorie, să luăm iarăși arma în mână ca să izgonim împreună cu ele pe vrăjmașul cotorpitor din țară și să aducem liniștea populației asuprite...”

28 octombrie Trupe franceze din corpul expediționar comandat de generalul Franchet d'Esperey forțează Dunărea la Giurgiu; armata germană comandată de mareșalul Mackensen începe retragerea spre Transilvania.

Ziarul *Aradi Hirlap* publică un amplu reportaj sub titlul *Acolo unde se hotărăște soarta Ardealului*: „Am făcut azi o vizită la sediul Consiliului Național Român. Pe fețele oamenilor în plină forță și agitație se oglindeau conștiința și convingerea că ei sînt autorii și făuritorii celor mai mari evenimente istorice... Aici s-a instalat și Comitetul de Acțiune Social-Democrat integrat în Consiliul Național Român...”

Adevărul publică articolul *Ce vrem?*: „Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că vom ca înțreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească, în ce cadru de stat vrea să trăiască în viitor. Că ne vom îndestuli c-o autonomie sau vom alcătui din provinciile locuite de români un stat cu desăvîrșire independent, ori se va cere ca toți românii să se unească într-un singur stat, aceasta s-o hotărăască poporul întreg al acestor provincii prin votul său.

Noi social-democrații numai voința poporului o cunoaștem de suverană”.

29 octombrie Armistițiul de la Compiègne, între Puterile Aliate și Germania, pune capăt ostilităților în primul război mondial.

Ziarul *Isbînda* (București) publică articolul *Unirea*: „Sintem în pragul celui mai mare eveniment pe care a putut să-l viseze românimea: unirea tuturor țărilor române... Dacă pentru înfăptuirea unui act atât de mareț au trebuit să se prăbușească două mari împărății, a Habsburgilor și a țărilor, istoria nu s-a oprit în loc pentru atîta lucru. Ea și-a urmat calea și azi face dreptate cuvenită aceluia care au știut să se jertfească pentru dreptate... Cu toții la un loc, românii vor constitui o forță ne bănuită, vor lua un avînt nemaipomenit și-și vor lua locul între neamurile mari ale lumii...”

31 octombrie La Arad încep tratative între delegația guvernului maghiar, de sub conducerea liderului radical Károlyi Mihály, dele-

gație condusă de ministrul Naționalităților, dr. Oszkár Jászi și Consiliul Național Român Central, partea maghiară încercând din răspuț să mențină Transilvania în componența statului ungar. În ziua de 1 noiembrie, discuțiile sînt foarte aprinse: delegația română respinge propunerile formulate.

Noi propuneri (*Cele 11 puncte*) ale delegației maghiare, în esență vizează același țel: menținerea Transilvaniei în granițele statului ungar. C.N.R.C. redactează un comunicat care pune capăt tratativelor: „Consiliul Național Român constată că tratativele avute cu dl. ministru Oszkár Jászi și cu Consiliul Național Maghiar n-au ajuns la înțelegere principială, că nu poate accepta explicarea dată de ei referitoare la dreptul de liberă dispunere, atîta vreme cît guvernul maghiar nu recunoaște dreptul națiunii române de a exercita puterea executivă pe teritoriile locuite de națiunea română...”

Din amintirile lui Oszkár Jászi: „Încă înainte de tratative se putea ști că românii nu puteau fi cîștigați pentru nici un fel de compromis pe baza unității teritoriale a vechiului stat maghiar. La aceasta a contribuit atît conștiința națională a românilor, cît și caracterul dur al relațiilor româno-maghiare...”

România publică convorbirea unui redactor al său cu deputatul sa *Emil Neugeboren*, despre viitorul sașilor din Transilvania: „Accentuez — a spus acesta — că poporul sas nu a trăit niciodată în dușmănie cu poporul român. Noi dorim următoarele:

1. Cultura noastră specială să fie apărută și dezvoltarea ei garantată.

2. Dorim să fim reprezentați în Parlamentul țării după sistemul minorității, să ne putem valida și politiceste.

3. Ceream să ne rămînă neatînse averile naționale...”

3 noiembrie. Reprezentanți de seamă ai vieții culturale și obștești ungare, printre care *Ady Endre, Bartók Béla, Bőhöny György, Kodály Zoltan, Varga Jenő* lansează un manifest chemînd la colaborare și bună înțelegere: „Față de națiunile surori noi avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată, că și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpi ai asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace ca națiuni libere cu alte națiuni libere”.

5 noiembrie Consiliul Național Român Central dă publicității manifestul *Către popoarele lumii*, prin care se aduce la cunoștință opiniei publice mondiale dorința de unitate a românilor: „Națiunea română din Ungaria și Transilvania nu dorește să stăpînească asupra altor neamuri... Pe teritoriul său strămoșesc, națiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate națională și organizarea sa în stat liber și independent o va întocmi pe temeiurile democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflați pe terito-

riul său egalitatea condițiilor de viață, unic mijloc al desăvîrșirii omenești...”

Anunțînd popoarelor lumii această voință și hotărîre a sa, națiunea română din Ungaria și Transilvania invocă pe seama sa sprijinul lumii civilizate și geniul libertății omenești, declarînd sîrbătorește că, din ceasul acesta, oricărui ar decide puterile lumii, este hotărîtă a pieri mai bine, decît a suferi mai departe sclavia și atîrnarea.

Națiunea română din Ungaria și Transilvania speră și așteaptă că în năzuința ei pentru libertate o va ajuta întreg neamul românesc cu care una vom fi de aici înainte în veci...”

Varjassy Lajos, prefectul județului Arad: „Pe mine nu m-a surprins manifestul C.N.R., și încă din două motive: încă la tratativele cu dr. Oszkár Jászi a reieșit cît se poate de clar că C.N.R. s-a pus pe poziția statului național român suveran. În afară de aceasta, știm cu toții cîtă amărăciune și suspiciune s-au acumulat în sufletele românilor datorită comportării vinovate a fostului regim politic maghiar... Nu trebuie să luăm în nume de rău dacă românimea continuă să privească cu neîncredere viitorul pe care noua Ungarie îl promite... Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi [ungurii] nu am tolerat-o față de Austria. Întreaga mea convingere s-ar revolta la gîndul că vreuna din naționalități ar trebui să trăiască în dependență și servitute față de Ungaria”.

7 noiembrie Marele Sfat Național convoacă Adunarea Națională de la Alba Iulia: „Istoria ne cheamă la fapte, se spune în textul convocării. Mersul irezistibil al civilizațiunii omenești a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoștinței de sine. Ne-am trezit din somnul de moarte și vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți. În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispozițiuni a națiunilor, principiul consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvîntul său hotărîtor asupra sorții sale și acest cuvînt va fi respectat de lumea întreagă. El este chiar așteptat pentru ca la grilele Dunării și pe drumul larg, unde comunică pulsul vieții economice între Apus și Răsărit să se poată înfăptui ordinea și neamurilor prejmuitoare să li se procure liniștea necesară pentru munca binecuvîntată spre desăvîrșirea umană. În scopul acesta convocăm: Adunarea Națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania, la *Alba Iulia*, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de 18 noiembrie/ 1 decembrie — st. n./ a.c., la orele 10 a.m....”

După publicarea apelului de convocare a Adunării, în toată Transilvania, ca și în așăzisele „părți ungurene”, se desfășoară o entuziasmată muncă de pregătire. C.N.R.C. trimite împuterniciți în localități pentru a da îndru-

mări privind modul de alegere a delegațiilor și de participare la Adunare. Consiliile naționale convoacă adunări populare în cadrul cărora sînt desemnați reprezentanții. Presa consacră numeroase articole marelui moment anunțat pentru 18 noiembrie/ 1 decembrie.

8 noiembrie Libertatea (organul C.N.R. din Orăștie): „Această Adunare este chemată să hotărască asupra sorții neamului nostru și să exprime voința nestrămătată a națiunii române, care pretinde sus și tare *unirea națională*... Datori sîntem de a ne îngriji ca prin numărul participanților să dovedim lumii întregi că poporul român una este și că toți împreună pretindem sus și tare formarea *statului național român unitar și puternic*”.

10 noiembrie Toată suflarea românească să grăbească la Alba Iulia, articol de fond al ziarului *Românul*: „Veacuri lungi ne-au condus alții destinele, iar astăzi, cînd dreptul de liberă dispunere al popoarelor nu este numai o frază, nu este numai iluzie, vrem să ne folosim de acest drept, vrem ca noi să ne croim soarta, bineînțeles în spirit adevărat democratic. La dreptul acesta nu vom renunța de dragul nici unei făgăduieli”.

11 noiembrie Adevărul publică declarația socialiștilor transilvăneni de sprijinire a Unirii: „Partidul Social-Democrat Român din Ungaria și Transilvania stă pe baza dreptului de liberă dispoziție al popoarelor și este într-o toată de acord cu Comitetul Național Român cînd cere independență desăvîrșită a românilor din fosta Ungarie... Unul dintre visurile noastre cele mai frumoase e... *unirea tuturor românilor*. Vrem ca toată suflarea românească să viețuiască într-un stat, vrem ca prin unirea tuturor țărilor românești să devenim un popor mare, înaintea căruia să fie deschise toate căile ce duc spre progres și fericire”.

O delegație a Consiliului Național Român Central sosește la Iași pentru a lua contact cu miniștrii Antantei în România.

La București au loc grave incidente între populația orașului și trupele germane în retragere; din rîndul bucureștenilor cad 21 morți și mulți alții sînt răniți: germanii — 11 morți și 16 răniți.

14 noiembrie Presa publică programul Adunării Naționale de la Alba-Iulia:

„1. La orele 7 dimineața, serviciul divin celebrat de arhierii în bisericile protopoștești.

2. La orele 10, deschiderea Adunării în sala Casinei Militare din cetate.

3. Citirea rezoluțiunii, votată și propusă prin conferința prealabilă a Marelui Sfat Național.

Se observă că fiecare comună în frunte cu steaguri și tabla cu numele comunei va defila în rînduri de patru pe piața orașului; va trece pe sub poartă Carol în cetate și prin poartă Mihailu Viteazul va ieși pe terenul Adunării (locul de exerciții militare, în apropierea pămîntului sfințit cu sîngele lui Horea și Cloșca).

Se va explica poporului de pe 4 tribune însemnătatea istorică a zilei, iar de pe tribuna prezidențială din centru se va citi rezoluția Constituantei”.

La Alba Iulia încep să sosească delegații pentru Marea Adunare Națională. Trenurile sînt împodobite cu crengi de brad și drapele naționale. Pe întreg parcursul spre cetatea unirii răsună cîntece patriotice: *Deșteaptă-te române! Pe-al nostru steag e scris unire, Hora Unirii* etc.

În fața puternicei manifestări pentru unire a românilor, autoritățile de stat maghiare nu numai că nu pot împiedica ținerea Adunării populare de la Alba Iulia, dar sînt nevoite să pună la dispoziția unor delegații trenuri speciale care să-i transporte la locul Adunării.

Se iau ample măsuri în vederea asigurării ordinii și siguranței, încadrării, circulației, alimentației și asistenței medicale a participanților la Adunare.

17 noiembrie Din editorialul ziarului socialist *Adevărul*, intitulat *La Alba Iulia*: „Duminică la 1 decembrie [st. n.], se va întruni la Alba Iulia Marea Adunare Națională, care va hotărî asupra sorții noastre a românilor. Se vor întruni aici toți reprezentanții chemați ai neamului românesc din Ungaria și Ardeal — și prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam... Românii din Ungaria și Transilvania, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu frații lor de peste munți... Prin aceasta se va înfăptui, în fine, ceea ce e înainte cu trei sute de ani a fost zădărnicit prin unelțile barbare ale unor tirani...”

A sosit așadar plinirea vremii. Poporul român se bucură azi de libertatea națională...

Alba-Iulia va însemna pentru noi începutul unei noi vieți. Să mergem cu toții acolo!”.

Ziarul maghiar *Aradi Közlöny* publică o corespondență a trimisului său la Alba Iulia: „Trenurile speciale, pline pînă la refuz, ce sosesc din jumătate în jumătate de oră, varsă o lume imensă în Gara Alba-Iulia. Sînt delegații români — țărani, preoți și intelectuali — ce vin să ia parte la Marea Adunare Națională a românilor din Ardeal și din celelalte teritorii ale Ungariei. Delegații diferitelor sate românești intră în oraș fluturînd steaguri tricolore, cîntînd imnuri patriotice... Populația orașului, îmbrăcată în port național, așteaptă sosirea trenurilor...”.

Conducătorii transilvăneni țin o ședință preliminară pentru definitivarea rezoluției ce urmează a fi supusă aprobării Marii Adunări Naționale.

În legătură cu acest memorabil eveniment *Ion Clopoșel* scria mai tîrziu: „Vasile Goldiș s-a decis să dea această stilizare condensată a principiilor democrației noi, ce urmau a fi proclamate la Alba Iulia, după cîteva ședințe intime avute cu șefii delegației muncitorimii române... Influența socialiștilor noștri se observă foarte bine... Și pentru valoarea morală și internațională a hotărîrilor Albei Iulii, concursul social-democraților români de-

venea foarte necesar. Mai avem datoria să înregistrăm încă ceva: printre susținătorii cei mai tenaci ai unei Adunări generale a românimeii ardelenne, cu orice preț și gata la orice sacrificii, erau ei, socialistii români, inimoși, generoși și dornici să se întemeieze o țară românească model de democrație și de civilizație...".

După discuții îndelungate, participanții la sedință dau forma finală documentului.

UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA A CONSTITUIT ÎNĂPTUIREA FIREASCĂ A NĂZUINTEI SECALE DE UNITATE A POPORULUI NOSTRU, A VISULUI PENTRU CARE AU LUTAT ȘI S-AU JERTFIT NENUMĂRATE GENERAȚII DE ÎNAINȚAȘI, ÎMPLINIREA UNEI NECESITĂȚI OBIECTIVE A ÎNSEȘI DEZVOLTĂRII ISTORICE

MĂRATE GENERAȚII DE ÎNAINȚAȘI, ÎMPLINIREA UNEI NECESITĂȚI OBIECTIVE A ÎNSEȘI DEZVOLTĂRII ISTORICE

18 noiembrie / 1 decembrie Desăvârșirea statului național unitar român. Marea Adunare Națională de la Alba Iulia hotărăște unirea Transilvaniei cu România

Dimineata, orașul Alba Iulia este ticșit de lume. Din cele 80 orașe transilvănene și cele peste 5 000 sate au sosit și continuă să sosească trimiși la Marea Adunare, fiecare comună fiind reprezentată de cite 10-12 delegați. Fiecare grup poartă drapele tricolore și pancarte cu numele localității din care vine. Se disting grupurile muncitorilor din Valea Jiului, de la Reșița, Bocșa, Anina, Brad, Roșia și Zlatna, de la Dej, Turda și Uioara. Pe lângă cei 150 delegați ai social-democrației, care reprezintă peste 70 000 muncitori români, maghiari, germani organizați, sindicatele muncitorești din centrele industriale și miniere au trimis la Alba Iulia 10 000 muncitori.

În total sînt prezenți în cetatea istorică 1 228 delegați aleși de organizațiile politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive de pe întreg teritoriul Transilvaniei. Printre ei se află numeroși oameni politici, fruntași ai mișcării naționale (George Pop de Băsești, Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Alex. Vaida-Voievod, Aurel Lazăr, Ioan Suciu ș.a.), intelectuali de frunte (dr. Petru Groza, Emil Petrovici, Ioan Vidu, Emil Bologa ș.a.).

Dintre militanții social-democrației sînt de față: Ion Flueraș, Ion Mihuț, Tiron Albani, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Emil Isac, Basili Surdu, Iosif Receanu, Petre Bernau, Zaharia Pop, Victor Taflan, I. Munteanu, Iosif

Ilie, Constantin Felec, dr. Valeriu Roman; sînt aici și delegați ai secțiunilor române ale P.S.D. din Arad (Leon Munteanu și Ghiță Hălmășian), Brașov (Gheorghe Grădinar), Deva (Dionisie Pirvu și Petre Selesan), Lugoj (George Urzică), Orăștie (Ioan Herța și Adam Olteanu), Rodna Veche (Alex. Cărdean, Victor Singeorzan și Iosif Tăpălagă), Turda (Ion Pescariu și Ion Ghișiu), Timișoara (Traian Novac) etc.

Delegații aleși sînt investiți cu mandate (numite și „credeționale”, „împuterniciri”, „proces-verbale”, „hotărârile noastre”), multe dintre ele purtînd sute sau mii de semnături.

Împreună cu cei 1 228 delegați, la Alba Iulia se află peste 100 000 fii ai Ardealului, pentru a fi de față la marea act istoric și a susține, prin voință și hotărîre lor, voința și hotărîrea reprezentanților lor. O însuflețire generală cuprinde în aceste zile de sfîrșit de noiembrie toate așezările Transilvaniei: „La Alba Iulia! La Alba Iulia!” e chemarea care răsună pretutindeni, pentru că acum, aici, în marea cetate transilvăneană, bate inima întregii țări. Martori oculari evocă cu emoție aceste zile istorice: „Grijă deosebită cerea transportul participanților la adunare, care — după pregătiri și din corespondența primită la redacția ziarului nostru — se prevedea, cum a și fost de fapt, împozantă — scrie un fost redactor la ziarul *Românul*. Circula pe atunci puține trenuri, cu garnituri reduse și cu vagoane în stare jalnică. Stăruințele ca cei din apropierea Albei Iulii să utilizeze mijloace proprii de transport sau să pornească cu citeva zile mai devreme s-au dovedit foarte înțelepte. Trenurile puse la dispoziția Consiliului Național Român au făcut față pentru restul participanților.

Ziua de 17 noiembrie, cînd am plecat spre Alba Iulia, era o zi înnegurată, dar în sufletele tuturor era numai soare. În Gara Radna ne-au surprins primii fulgi de zăpadă. În straie de sîrbătoare, sătenii noștri, cu steaguri tricolore, în cîntece, în sunetul micilor fanfare, ocupau plini de voieșie și de mîndrie locurile „libere”. De-a lungul traseului, patrule de gărzi naționale salutau tricolorul românesc, ce-și flutura faldurile prin geamurile deschise.

La Alba Iulia, desăvârșita ordine în care s-au scurs cei veniți din toate direcțiile și aceea care domnea în orașul copleșit de atîta mulțime a fost și ea o dovadă mult grăitoare a gradului de maturitate și de demnitate politică a unui popor conștient de clipele istorice pe care le trăia și de destinul nou pe care și-l făurea. Erau în acel ocean de oameni reprezentanți din toate straturile și din toate colțurile Transilvaniei...“.

Eugen Hulea, membru al Gărzii Naționale din Alba Iulia: „De cînd știam că Adunarea Națională va avea loc la Alba Iulia, entuziasmul nostru devenise de nedescris. Aproximarea zilei de 18 noiembrie, cererile telefonice de cazare, apariția primului număr al gazetei *Alba Iulia*, numerele de propagandă ale publicațiilor *Unirea*, din Blaj, *Libertatea* de la Orăștie

și ale oficiosului Partidului Național, *Românul*, întrețineau o atmosferă de sărbătoare. Evocând acele zile premergătoare, azi, mă întreb și eu, cum se întreba presa noastră de atunci, dacă urmașii noștri vor putea oare înțelege entuziasmul care vibra în toată ființa neamului.

Ștefan Manciulea: „Plecarea noastră, a celor din Straja, la Bălgrad am stabilit-o pentru noaptea de 17 spre 18 noiembrie. Îmbrăcați în haine de sărbătoare, urma ca după miezul nopții să ne strângem cu toții în capul satului, spre Hâpria. Cred că nimeni n-a prins somnul în ochi în această noapte. Semnalul plecării avea să fie vestit prin tragerea clopotului cel mare din turnul bisericii. «Măciucașul» — pristavul satului — auzind cocoșii cîntînd la miezul nopții, s-a urcat în turn și pe cele patru ferestre a strigat cu glas puternic, păstrînd formula obișnuită: «La tot omul se dă de știre. Sculați-vă, măi, să mergem la Bălgrad, la Adunare!» Cine putea să mai doarmă în pat?...»

Lumea venea puhoi. Muncitorii, țărani și cărturarii alcătuiau o singură multime. Pe fețele tuturor era zugrăvită bucuria măreției clipelor pe care le trăiam.

Tiron Albani: „...Multimea adunată se purta disciplinat. Era atîta sărbătoare în exterior și în suflete, încît nu s-a găsit nimeni să strice aspectul sărbătorească al Adunării. Cu toții ne dădeam seama că această Adunare va fi înscrisă în istorie și că nu e permis ca soarele acestei sărbători să fie eclipsat de vreo umbră urîdă. Delegații nu încep în sala Casinei Militare din Cetate, unde avea să se țină Adunarea. Mulți au rămas pe dinafară și au umplut piețele și străzile din Cetate.”

Oră 10. Președintele Consiliului Național Român Central, deschide Adunarea. Recomandă ca președinte al Adunării pe venerabilul tribun memorandist Gheorghe Pop de Băsești, în vîrstă de peste 80 ani. Numește apoi pe cei doi notari și pe raportorul Comisiei de verificare a împuternicirilor delegaților veniți la Adunare. Raportorul constată: „Comisia verificatoare a aflat toate actele în ordine. Vă rog să luați cunoștință.”

Nu pot trece cu vederea, ca să nu amintesc, că au sosit mii de adrese de aderență cu sute de mii de semnături și că toate acestea arătînd, cum că fiecare știe ce avem să decidem. Despre aceasta se va face darea de seamă publică, dar cred că astăzi să nu le citim aci. Sînt 1 228 de delegați...”

Președintele Adunării: „...Salutîndu-vă cu toată căldura inimii mele, declar Adunarea Națională a tuturor românilor din Ungaria și Transilvania constituantă și deschisă.”

Dă apoi cuvîntul lui *Vasile Goldiș*, care, după ce face un amplu expozu privind lupta de veacuri a românilor pentru unitate și independență, din încredințarea și în numele Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria, Banat și Transilvania, roagă „Mărita Adunare Națională să binevoiască a primi și a enunța ca ale sale următoarele hotărîri:

I. Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara-Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretază unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România...

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie provizorie pînă la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sînul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile Legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obșteac, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vîrstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe, ori Parlament.

4. Desăvîrșită libertate de presă, asociere și întrunire, liberă propagandă a tuturor gândurilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființînd fidei-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arături, pășune, pădure) cel puțin atît cît o să poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiilor.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sînt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale ca Congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să se elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această Adunare Națională salută pe frații lor... scăpați din jugul monarhiei austro-ungare și uniți cu țara mamă România.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate pînă aci în monarhia austro-ungară, anume națiunile: cehoslovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă, rutenă și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români care în acest război și-au vărsat singele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțămitei și admirațiunii sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbie împotriva unui dușman pregătīt de multe decenii pentru război au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

Îa cuvîntul apoi un reprezentant al P.N.R., după care suie la tribună liderul social-democraților Iosif Jumanca: „...Astăzi venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii românești din Ungaria, Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața Prea Cinstitei Adunări, în fața Internaționalei socialiştilor și în fața întregii lumi că *vrem unirea tuturor românilor*. Noi vrem și sîntem gata a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii... Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național, noi, nu zicem *ubi bene ibi patria*, ci zicem «acolo

În lunile octombrie-noiembrie 1918 lupta popoarelor subjugate din Imperiul habsburgic capătă o deosebită amploare. Masele populare se ridică cu hotărîre la luptă, cerînd încetarea războiului, pace și pline. Un val de lupte revoluționare străbate și Transilvania. În mari centre industriale ale Transilvaniei, proletariatul se organizează în consilii muncitorești care preiau controlul asupra întreprinderilor și se îngrijesc de păstrarea ordinii. Români, maghiari, germani, într-o impresionantă solidaritate, se pronunță pentru drepturi și libertăți democratice, împletind revendicările economice cu cele politice. Locuitorii satelor alungă autoritățile vechiului regim și se organizează în consilii și găzī naționale care preiau puterea.

În aceste condiții, unirea Transilvaniei cu România devine cerința unanimă a maselor populare românești a căror emanatie este Consiliul Național Român Central, organizat la propunerea socialiştilor.

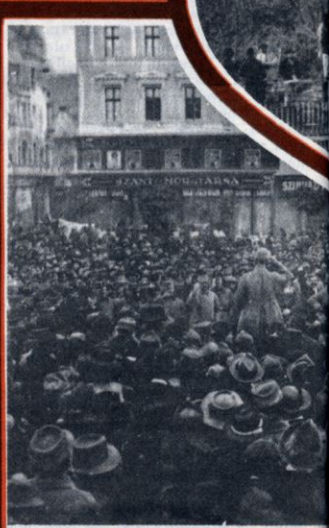
1. În Valea Jiului, la chemarea socialiştilor, minerii organizează numeroase mitinguri și demonstrații pentru pace, libertăți și drepturi democratice. Consiliile muncitorești devin organe de largă reprezentare a proletariatului, care se pronunță hotărît împotriva aspiriilor sociale, pentru libertate națională (întrunire muncitorească în Valea Jiului, la sfîrșitul lunii octombrie 1918).

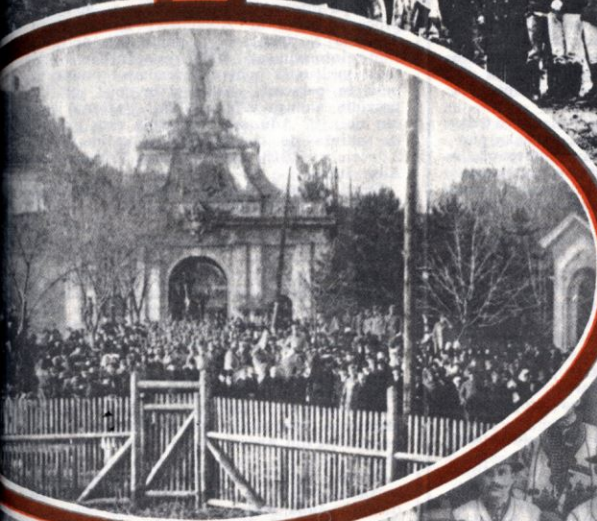
2. După constituirea Consiliului Național Român Central, orașul Arad devine centrul politic al luptei pentru unirea Transilvaniei cu România (noiembrie 1918: mare întrunire populară la Arad).

3. Foști ostași în armata austro-ungară se întorc în localitățile natale unde, la chemarea și sub conducerea consiliilor naționale, se înrolează în găzī naționale române, organe ce asigură ordinea și liniștea publică.

4. Delegați ai comunei Ineu la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

5. În centru: mulțimile pătrund în cetatea de glorie a lui Mihai Viteazul, pentru a participa la Marea Adunare Națională din 18 noiembrie/1 decembrie.

unde ți-e patria, acolo să-ți crezi fericirea vieții tale», de aceea noi nu ne temem că nu vom avea puterea drepturilor la o viață liberă. Cînd aderăm la unire, nu o facem numai pentru că în interesul nostru există simțul acesta, ci și din convingerea fermă și conștiința clară că prin postulatele luate în rezoluția prezentată sînt cuprinse toate celelalte garanții pentru democratizarea României...

Noi, muncitorii, ne simțim una cu întreg neamul. În felul acesta ne-am înțeles în Marele Consiliu Național, în spiritul acesta am stăruit pentru redactarea rezoluției înaintate și atunci, cînd am stabilit punct de punct, n-am făcut-o din alte considerații decît numai și numai, că prin aceste postulate, după convingerea noastră, [ea] să poată asigura adevărata fericire a României. Aceste puncte noi le putem reprezenta în fața lumii întregi și în fața lumii întregi putem să dovedim că n-am pășit nici în dreapta nici în stînga din calea social-democrației. Avem dreptul să înfrățim ceea ce voim.

Cu aceste cuvinte închei și declar încă o dată: atîta timp pînă cînd putem, pe baza punctelor acestora, să conlucrăm împreună, o vom face-o cu toată dragostea și tot devotamentul înșă ne susținem dreptul ca și în viitor să luptăm pentru a propaga opiniile partidului nostru social-democrat".

Din procesul-verbal al Adunării: „Nemaierînd nimeni să ia cuvîntul la obiectul de la ordinea zilei, președintele încheie discuția și pune întrebarea că Adunarea Națională doarește oare ca rezoluțiunea propusă să fie supusă votării punct de punct, ori că voiește a fi acea rezoluțiune supusă în bloc aprecierii Adunării (voci unanime: cerem să fie în întregime ei supusă aprecierii!).

Președintele... pune întrebarea: «Primește Onorata Adunare rezoluțiunea propusă în întregime ei?»

Adunarea erumpe în aprobări unanime: «Primim!...»

După minute, în șirul cărora însuflețirea tuturor se manifestă în aclamări frenetice, președintele enunță că: *«Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată... în întregime ei și astfel unirea acestor provincii românești cu țara-mamă... este pentru toate veacurile decisă»*.

Adunarea alege apoi 150 reprezentanți ai comitatelor în Marele Sfat Național; lor li se adaugă 20 reprezentanți ai socialiștilor și alții desemnați de cultele transilvănene.

Președintele suspendă ședința pentru a aduce hotărârile luate la cunoștința miilor de români care așteaptă pe Cîmpul lui Horea.

Despre acest moment, acad. *Emil Pop*, pe atunci student și martor ocular, povestește: „Pe întinsul teren de exerciții militare, numit de acum Cîmpul lui Horea, sute de mii de români alcătuiau o masă compactă, care aștepta pe deputații Unirii în cîntece și dansuri, cu chioțe și fanfare. La un moment dat, un freamăt general a pus capăt cîntecelor și dansurilor:

«Vin deputații de la Adunarea din cetate!» S-a citit rezoluția care consfințea Unirea, la auzul căreia un tunet prelung, izbucnit din o sută de mii de piepturi, a cutremurat văduhul, un tunet al unanimității, al bucuriei, al istoriei descătășate. La tribunele improvizate au început a vorbi poporului: Ștefan Cicio Pop, Petru Groza, Silviu Dragomir, Iosif Jumanca, Aurel Vlad. Am alergat, cu alte mii de oameni, ștergîndu-ne lacrimile de bucurie, de la o tribună la alta, de la un orator la altul. Retragerea mulțimii s-a făcut, ca și defilarea, în muzică și cîntări, într-o ordine deplină. Am stat mult să văd mulțimea care se răsfira. Mulți din cei ce se îndepărtau își spuneau unul altuia: «Ne-am văzut visul cu ochii!».

„După informarea publicului — se spune în procesul-verbal al Adunării — biroul Marii Adunări Naționale și o parte din delegații s-au reîntors în sală, unde președintele, după ce a mulțumit pentru încrederea onorantă pusă în persoana d-sale și în soții săi din prezidiu, anunță că Marele Sfat Național ieșit din această Adunare Națională este invitat la ședința de constituire, pe mîine, luni, 2 decembrie 1918, orele 9, în sala Tribunalului Alba Iulia.

După acestea, prezidiul declară Adunarea Națională de încheiată”.

Crearea Partidului Social-Democrat din Transilvania.

Ziarul *Adevărul* relatează: „În ziua de [18 noiembrie] 1 decembrie cînd s-a declarat unirea cu România, s-a întîmplat la Alba Iulia și un alt act de foarte mare însemnătate pentru muncitorimea română. Delegații social-democrați care au luat parte la Adunarea Națională, veniți din toate părțile unde se află muncitori români organizați, întrunindu-se într-o conferință de partid, au hotărît alcătuirea Partidului Social-Democrat independent din Ardeal, Banat și părțile ungurene.

Despre decursul acestei conferințe, ținută seara la orele 6, în sala spitalului de rezervă din Alba Iulia, iată un raport mai amănunțit: Tovarășul Iosif Ciser (membru în Comitet) salută pe cei prezenți și propune de președinte pe tov. Sava Demian-Ștengar (Arad), iar de notar pe tov. I. Popescu. Fiind primiți, tov. Ștengar deschide ședința și dă cuvîntul tov. secretar al Comitetului (tov. Iosif Jumanca), care arată situația creată prin decretarea unirii cu România. Dînsul a spus că e lipsă [nevoie] acum ca și mișcarea noastră să devină cu desăvîrșire neatîrnătoare de cea ungară. Noi nu voim să ne dezbinăm... de tovarășii noștri de alt neam, cu care trăim împreună, dar acum, siliți de împrejurări, trebuie să facem un pas hotărît și să ne căutăm rosturile în noua rînduială a lucrurilor... Trebuie la tot cazul să ne independăm, ca să putem lucra nestînjeniți după convingerile noastre și după cum ne dictează interesele clasei muncitoare române.

Dar pasul acesta să-l facem cu băgare de seamă, căci ar fi cel mai mare păcat dacă am sparge unitatea mișcării economice muncitorești. Să hotărîm deci să rămînem și pe mai departe organizați în cadrele sindicatelor comune de pînă acum și [să] nu facem nici un pas de dezbinare pînă ce după încheierea păcii se vor stabili noile graniții...

În ceea ce privește mișcarea politică însă nu mai putem susține situația de pînă acum. Comitetul este de părere că trebuie să proclamăm Partidul Social-Democrat independent din Ardeal, Banat și Ungaria, care să caute legături strîns cu Partidul Social-Democrat din România.

Spre acest scop propunem spre primire următoarea:

«Rezoluție

1. Conferința delegaților români ai Partidului Social-Democrat din Ungaria ținută în ziua de 1 decembrie s. n. la Alba Iulia hotărăște ca pînă la stabilirea definitivă a granițelor țării păstrează și pe mai departe unitatea organizației sindicale, lăsînd lichidarea cu centrele organizațiilor din Budapesta să se facă numai după încheierea păcii;

2. În ce privește mișcarea politică, conferința proclamă de înființat Partidul Social-Democrat independent din Ardeal, Banat și Ungaria...

Conferința îndrumă Comitetul spre a începe imediat organizarea partidului, intrînd în strînsă legătură cu Partidul Social-Democrat din România. Iar în timpul cel mai scurt să se concheie un congres extraordinar, la care să se stabilească programul și statutele noului partid... ».

Din toate colțurile țării sosesc telegrame pe adresa Adunării Naționale de la Alba-Iulia exprimînd adevîrurile întregului popor la memorabilele hotărîri. Presa comentează istoricul eveniment.

Ziarul socialist *Adevărul*: „Duminică la 1 decembrie st. n. s-a ținut la Alba Iulia Adunarea Națională a reprezentanților neamului românesc din Ardeal, Banat și Țara Ungurească. Această Adunare, care era așteptată cu atîta nerăbdare, a creat o situație curată pentru noi românii, a arătat lumii întregi ce vrea neamul românesc de pe aceste teritorii și a croit calea pe care va trebui să umble acest neam în viitor.

Au luat parte la această adunare și delegații muncitorimii organizate române, care, cu steagul roșu în frunte, au demonstrat pe străzile orașului, cîntînd marșurile noastre socialiste...”

Socialismul (organul Partidului Socialist din România): „În ziua de 1 decembrie [18 noiembrie], Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a proclamat alcătuirea poporului românesc din Transilvania, Banat și Țările ungurești într-un stat român și unirea lui cu România. Prin rezoluțiunea adoptată de Adunarea Națională se proclamă ca principiu fundamental al noului stat român

«deplina libertate pentru toate popoarele conflocuitoare». Libertatea aceasta e foarte largă și ea face dovadă că acei care și-au scuturat jugul asuprii străine nu înțeleg să asuprească la rîndul lor pe alții...

Noul stat român s-a alcătuit pe bazele celei mai largi democrații și ca sistem politic-electoral, a introdus *votul universal, egal, direct, secret, pe comune, în mod proporțional*, pentru ambele sexe, în vîrstă de 21 ani, *atît pentru Parlament, cît și pentru județe și comune...*

Noi, ca socialiști, nu avem motive de a fi în contra voinței transilvănenilor de a se uni cu România. Ceea ce am cerut de la început a fost ca poporul să-și poată spune voința lui liber și neinfluențat de nimeni. Astăzi, cînd acest lucru s-a făcut și cînd cunoaștem actul Unirii, ne putem arăta credința că românii de dincolo vor fi chemați să joace un rol în regenerarea vieții politice a țării... De astăzi noi trimitem salutul nostru muncitorimii organizate din noul stat român de peste munți, chemînd-o la întregirea Partidului Socialist din România...”

Social-democrația (săptămînalul mișcării socialiste și sindicale din Moldova): „Muncitorii socialiști ieșeni adunați, duminică 9 decembrie, în sala Secțiunii Partidului Social-Democrat, trimit salutul lor frătesc organizațiilor socialiste și întregii muncitorimii din ținuturile românești, libere de apăsarea străină și îi cheamă la conlucrarea pentru realizarea idealului socialist”.

Românul: „Trăim clipe pe care... am vrea să le eternizăm pentru toate timpurile ce au să vie. Tablourile ce se desăfoară zi de zi sînt tot atîtea pilde vii ale timpurilor mari de azi... Zilele noastre sînt zilele mari ale istoriei ce se scrie astăzi și cu drept cuvînt le putem numi ale noastre”.

Galații noi: „[La Alba Iulia] s-a cimentat unirea veșnică a românilor..., unire care desăvîrșește cea mai perfectă și superba libertate sufletească...”

România liberă (București): „După cum, prin unirea efectuată pe timpul domnitorului Cuza, Milcovul a scut adăa ca prin minune și cele două surori, Moldova și Muntenia, își deschid brațele larg una alteia și formează iarăși un trup sănătos, singur și indivizibil, Carpații devin ca o cîmpie întinsă și mănoasă și într-un strigăt entuziast de mare bucurie Ardealul dă mina cu sora lui mai mare, România, și alcătuiesc iarăși o țară mare și frumoasă, își realizează în parte fiecare și toate împreună sfîntul lor ideal național, unirea și consolidarea adevăratului stat românesc”.

Opinia (Iași): „Actul istoric de la Alba Iulia depășește în importanță tot ce viața românească a cunoscut în cursul răstimpurilor... Ferice de generația căreia i-a fost dat să trăiască acest cea, fericiți cei ce au fost contemporanii marelui eveniment, care a fost înfăptuit acum o săptămînă... Ieși, bătrînul oraș al bătrînilor noștri, au îmbrăcat ieri haine de sărbătoare, pentru a proslăvi

marele act al unirii tuturor românilor. Te întrebi, tu, care citești bucuria în ochii marii mulțimi adunată în procesiune la picioarele statuii marelui domn [Al. Ioan Cuza], sub care s-a făcut prima unire a fraților munteni și moldoveni, dacă ceea ce vezi nu e cumva un vis!... Bucuria ne este și mai mare pentru că această unire nu este faptul unui, ci al tuturor românilor, e faptul democrației românești".

Historici și publiciști străini despre Unirea din 1918.

Historicul american J. Michael Kitch, în studiul *The Roumanian Imbroglia* (Situția încurcată a României), 1974: „Cînd în toamnă [1918], sub povara înfrîngerii, Austro-Ungaria a început să se desfacă în bucăți, lupta românilor a căpătat amploare. Comitetul Executiv al Partidului Național Român s-a întrunit la Oradea, pe 29 septembrie. Membrii Comitetului au elaborat o declarație în care invocau dreptul de autodeterminare al românilor din Ungaria, respingînd pretențiile guvernului maghiar de a reprezenta interesele populației românești la Conferința de pace și refuzînd să recunoască orice decizie a acestuia privitoare la români...”

Consiliul Național Român Central a anunțat despărțirea Transilvaniei de Ungaria. Apoi a fixat o adunare națională, la Alba Iulia, pentru data de [18 noiembrie] 1 decembrie, cu scopul de a consfinți unirea tuturor românilor într-un stat... Peste 1 200 delegați au luat parte la lucrări, alături de o mulțime nespulă de români veniți din toate ținuturile a ceea ce fusese odată Austro-Ungaria. Hotărârile au fost adoptate cu mare bucurie și cu nesfîrșite aclamații... Români din aceste ținuturi și-au exprimat clar dorința lor de unificare națională”.

Historicul britanic R. W. Seton-Watson, în lucrarea *A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity* (Istoria românilor din epoca romană pînă la desăvîrșirea unității), Cambridge, 1934: „La [29 sept.] 12 octombrie (1918), Comitetul Executiv al Partidului Național Român s-a reunit la Oradea Mare... și a redactat o rezoluție care invoca dreptul românilor din Ungaria la autodeterminare...”

În a doua jumătate a lunii octombrie, în această provincie [Transilvania] au luat ființă consilii locale românești; în orașul Arad s-a stabilit conducerea centrală... Comitetul din Arad și-a întărit autoritatea în toate prvințele, primind un sprijin fără rezerve din partea episcopilor celor două culte [ortodox și unit] și reeditînd ziarul *Românul* (care fusese suprimat)...

Desfășurarea evenimentelor internaționale a grăbit inițiativele românilor. A fost editat și răspîndit un manifest care cerea unirea și, ca și în 1848, a fost convocată, la Alba Iulia, o Adunare națională. La [18 nov.] 1 decembrie 1918, această memorabilă Adunare, la care au luat parte 1 228 delegați și mii de

țărani... a aprobat prin aclamații fără de sfîrșit o rezoluție prin care se cerea unirea tuturor românilor într-un singur stat...”.

Scriitorul și diplomatul spaniol Ramon de Basterra, în cartea sa *La obra de Trajano* (Opera lui Traian), Madrid, 1921: „La 15 noiembrie [1918] pleca din Iași primul tren cu care se întorcea la București guvernul și, împreună cu el, diplomații; la acea dată, se împlineau doi ani de cînd conducerea română părăsise capitala țării.”

Capitala ne oferea o altă înfățișare: o străbăteam prin arcade de verdeață. În ziua de [18 noiembrie] 1 decembrie orașul s-a deșteptat împodobit cu covoare și flămuri. Mulțimea umplea străzile... Steaua cea bună începuse să strălucească. La aceeași oră se adunau la Alba Iulia, oraș din Transilvania, o sută de mii de delegați români de dincolo de munte care hotărâau unirea lor cu țara de drept a neamului lor și totodată trimiterea unei delegații la București... Poporul român... se prindea de mîini și, dincolo de acea solemnitate, mi se părea că-l văd dansînd dansul său național numit horă, uniindu-se într-o roată imensă în jurul Carpaților”.

Historicul polonez Julius Demel, în lucrarea sa *Historia Rumunii* (Istoria României), Wrocław-Warszawa-Kraków, 1970: „În octombrie 1918 s-a creat Consiliul Național Român Central din Transilvania... El a obținut un puternic sprijin din partea consiliilor naționale locale create în cursul lunilor octombrie și noiembrie, în componența cărora intrau reprezentanți ai Partidului Național Român, Partidului Social-Democrat, uniunilor sindicale, organizațiilor social-culturale, cum era Astra, de pildă etc. Ele reprezentau în esență un larg evantai al voinței opiniei publice din Transilvania... Sprijinindu-se pe voința masei populare, Consiliul Național Român Central a trecut la politica faptelor împlinite, așa cum făcuseră, ceva mai devreme, și alte națiuni din cadrul monarhiei austro-ungare aflată în destrămare. La 1 decembrie [18 noiembrie] 1918, s-a convocat Adunarea Națională la Alba Iulia, capitala istorică a Transilvaniei, unde, în afara delegaților oficiali rezultați din alegeri, au sosit peste o sută de mii patrioți români din Transilvania și Banat. Adunarea a adoptat hotărîrea festivă privind unirea cu vechiul regat. În ianuarie 1919, unirea a fost recunoscută de către sași, iar în august de către șvabi...”.

19 noiembrie/2 decembrie În sala mare a Tribunalului din Alba Iulia, la ora 10, începe prima ședință a Marelui Sfat Național. Se aleg organele conducătoare și componența acestora. Comitetul Executiv al Marelui Sfat se va numi Consiliul Dirigent; este format din 15 persoane și își stabilește sediul la Sibiu; el îndeplinește rolul unui guvern al Transilvaniei, pînă la convocarea Constituantei. Sint aleși apoi cei patru membri ai delegației ce va merge la București spre a prezenta hotărîrile adoptate de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Apoi președin-

tele se adresează membrilor Marelui Sfat Național cu rugămintea ca, „îndepărtându-se din Alba Iulia, să-și împlinescă cu sfîntenie dorința de a informa poporul despre cele întîmplate și de a-i aduce la cunoștință hotărîrile luate...”.

EVENIMENTELE ANULUI 1918 AU REZONANȚE CU PROFUNDE SEMNIFICAȚII ȘI ÎN RINDUL NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE.

Maghiarii. Marea Adunare Națională de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 are un larg ecou în publicații maghiare ale timpului. La 17/30 noiembrie, în ajunul Adunării de la Alba Iulia, ziarul *Ujság* din Cluj scrie: „Duminică dimineață, românimea din Ungaria organizează o mare demonstrație la Alba Iulia, cu scopul vizibil de a oferi *Proclamației Comitetului [Național] Român* putere și greutate. Cu această ocazie, din teritoriile Ungariei luate de români se adună la Alba Iulia un număr mare de oameni, aproape fiecare comună trimite reprezentanții săi, iar locuitorii satelor românești de prin împrejurimi se îndreaptă în grupuri pe jos spre Alba Iulia”.

La 20 noiembrie/3 decembrie, ziarul *Közlöny* reproduce o relatare a lui Emil Isac despre desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, pe care o prefățează cu următoarele cuvinte: „În legătură cu Marea Adunare a românilor de la Alba Iulia, l-am rugat pe ilustrul poet și democrat al românilor transilvăneni să ne facă o dare de seamă despre împrejurările sale de la această mare adunare”. Referitor la hotărîrile adoptate, ziarul notează: „Judecînd după antecedente, hotărîrea Adunării Naționale de la Alba Iulia nu constituie o surpriză”.

Ziarul *Aradî Közlöny*, din 20 noiembrie/3 decembrie publică un amplu reportaj intitulat *Românii se rup de Ungaria*: „... Duminică în zori, pe străzile înzăpezite ale Alba-Iuliei a pornit marea exod de popor. Lumea se îmbulzea spre cele două biserici românești — cea greco-orientală și cea greco-catolică — unde aveau loc slujbe religioase. În biserica ortodoxă au oficiat 5 episcopi și numeroși protopopii. Pe străzi, ordinea era păzită de civili pedestri și de călăreți, cu cocarde naționale la piept și banderole tricolore pe braț. Ulitele orașului erau în plină mișcare: un du-te-vino pestriț și colorat de oameni în straie orașenești, de țărani în pitorești costume naționale, femei cu șube albe și copii. Cei mai mulți dintre ei au intrat în oraș încă de ieri seara: unii pe jos, alții în căruțe sau călare și, din lipsă de cvartir, și-au petrecut toată noaptea afară, în piața orașului...”.

În România, în viitorul apropiat, se va înfăptui votul universal secret, precum și reforma agrară de pe urma căreia vor fi distribuite țăranilor peste trei milioane de pogoane de pămînt. Procesul de democratizare a țării a început deja, din care cauză frații români din Ungaria se pot uni în liniște și cu încredere la România...

Goldiș a spus următoarele: noi însă vom acceda drepturi și o libertate totală tuturor națiunilor ce vor conviețui alături de noi, deoarece copiii nu trebuie să ispășească păcatele părinților. Țara pe care vrem să o alcătuim trebuie să se bazeze pe muncă cinstită...

Proiectul de hotărîre a fost acceptat în unanimitate, într-o atmosferă de entuziasm delirant... Consiliul Dirigent ales ieri s-a întrunit azi dimineață în ședință de lucru... El va prelua administrația tuturor teritoriilor românești și în scopul acesta va forma un guvern”.

Eliberarea națională nu face din români asupritorii altor națiuni. Cercuri tot mai largi ale naționalității maghiare din Transilvania înțeleg că viitorul lor fericit stă în munca și lupta înfrățită pentru progres și prosperitate. Ziarul *Bukaresti Hirlep*, din 9 ianuarie 1921, scrie: „Pînă acum, ungerii care trăiesc în noile state naționale și o bună parte a maghiarilor din România alergau după vise deșarte. A sosit timpul să ținem seama de realitate, să punem de acord interesele noastre naționale cu realitatea”. Zece zile mai tîrziu, același ziar scrie, referitor la hotărîrile adoptate de Marea Adunare Națională, de la Alba Iulia: „Să nu uităm că problema maghiarilor din România... poate fi rezolvată numai prin apropierea dintre democrația română și cea maghiară. Numai cei care cu tot sufletul își însușesc democrația de la Alba Iulia, oamenii muncii, cei ce muncesc cu brațele și cu mintea, pot realiza, cu arsenalul democrației, România consolidată, în care națiunile maghiară, germană și altele își pot desfășura liber valorile pe care le reprezintă, prin individualitatea lor, pentru cultura universală”.

Sășii. La 17/30 noiembrie, organul de presă al comunității săsești, *Schassburger Zeitung*, publică un articol în care își informează cititorii că „duminică, 1111 decembrie... o sută de mii de români, reprezentanții tuturor teritoriilor luate de români, vor umple Valea Mureșului, la Alba Iulia, sediul principelui ardelean; vechea Alba Iulia va fi martora celei mai sublimе înălțări a unui popor plin de viață, trezit la libertate... Mîine se înfăptuiește visul unui puternic viitor, al unei măririi naționale, al unirii tuturor românilor...”.

La 15/28 decembrie, sășii stabiliți în București organizează o întrunire în Sala „Transilvania”, în cadrul căreia declară că „au luat cu mare bucurie și cu satisfacție cunoștință despre Declarația Adunării Naționale a tuturor românilor din Ardeal, Banat și Ungaria... Din toată inima, deci, sășii trăitori în București se unesc cu hotărîrile relative la: libertatea națională, la întrebîntarea liberă a limbii materne în învățămînt, administrație și justiție, la reprezentarea în Corpurile legislative, proporțional cu numărul locuitorilor, la garantarea dreptului egal și a autonomiei confesionale, la libertatea desăvîrșită a presei, a asocierii și a întrunirilor. Sășii salută cu entuziasm unirea Ardealului cu România”.

În cadrul unei adunări populare convocată

de Consiliul Central Săsesc și Consiliul Național Săsesc, în ziua de 6 ianuarie 1919, la Mediaș, se adoptă o rezoluție în care se subliniază, printre altele: „Avînd în vedere unirea Transilvaniei cu România și fiind convinși și de importanța mondială a acestui act, poporul săsesc, întemeiat pe dreptul de liberă dispunere, declară alipirea sa la regatul român și salută frățeste poporul român, și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național. Poporul săsesc ia act nu numai de un proces istoric de importanță mondială, ci și de dreptul legitim al poporului român pentru unire și formarea unui stat”.

Rudolf Brandsch, vechi militant sas pentru conviețuirea pașnică între naționalitățile din România, publică un amplu articol în ziarul *Siebenbürgisch Deutsche Tagespost*, din 11 iunie 1919, în care comentează marile evenimente din Transilvania, exprimîndu-și încrederea în viitor: „Poporul nostru are astăzi o țintă nouă: patria nouă... Hotărîrile de la Alba Iulia sînt garantate de răspunderea morală a poporului român, ele sînt noua noastră scrisoare de aur a libertăților, *Magna Charta* noastră pe care noi ne-am clădit aderarea și ne validăm drepturile noastre. Noi avem încredere în poporul român, care din starea de sclavie națională și-a ajuns cel mai înalt scop național...”

Pe o poziție similară se situează ziarul *Bistritzer Deutsche Zeitung* (nr. 93/1919). În articolul *Zum 1. Dezember* (Pe marginea lui 1 decembrie), se spune: „Noi, sașii, nu vom precupeți nici un efort pentru a contribui din răspuneri la însănătoșirea vieții. Dorim sincer, și accentuăm acest lucru, să trăim în înțelegere cu frații noștri români, să contribuim cu puterea de muncă și strădaniile noastre la înflorirea României”.

Șvabii. Orientarea politică general-democratică a hotărîrilor adoptate de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 întărește încrederea șvabilor față de viitoarea administrație românească a Transilvaniei și Banatului, determinîndu-le sprijinul față de cauza legitimă a unirii cu România. Încă la 3/16 noiembrie 1918, într-un articol publicat de gazeta *Temesvarer Zeitung*, profesorul Iosef Striegl, președintele Consiliului Național Șvăbesc, arată că, în mod inevitabil, Transilvania și Banatul trebuie să se unească cu România. În consfățuri ținute la Timișoara și Lugoj de către fruntașul sas Rudolf Brandsch, cu reprezentanții șvabilor, se cimentează ideea necesității sprijinirii în bloc de către populația germană din Banat și Transilvania a hotărîrilor istorice de la Alba Iulia. Acest punct de vedere este susținut și de gazeta lugojană *Südungarn*.

În aceste condiții se cristalizează ideea convocării Adunării Naționale a șvabilor bănățeni în vederea sprijinirii cauzei unirii Banatului cu România. Heinrich Awender, redactorul șef al gazetei *Lugoscher Zeitung*, se adre-

sează, printr-o scrisoare, fruntașilor șvabi din Timișoara, cerîndu-le convocarea adunării. Ținerea acesteia nu este însă posibilă decît după încetarea ocupației militare străine în Banat, care durează din noiembrie 1918 pînă la finele lunii iulie 1919. La 10 august 1919, în „Casa germană” din Timișoara, aproximativ 1 000 delegați ai șvabilor din 33 orașe și comune bănățene se constituie în adunare reprezentativă. Juristul și omul politic dr. Michael Kausch supune Adunării o rezoluție care este adoptată prin votul unanimității delegaților. Între altele rezoluția precizează că „Deoarece noi vedem în *Manifestul* de la Alba Iulia o garanție că în statul nostru viitor ne este asigurată dezvoltarea liberă a caracterului nostru popular, folosirea liberă a limbii materne și amîndouă, caracterul popular și limba maternă, le vom putea promova nestingherit pe teren politic, cultural, economic și social, și astfel să ne asigurăm viitorul nostru național, doric ca... Banatul,... să se unească regatului României”.

La 15 august 1919, o delegație reprezentativă a șvabilor bănățeni se prezintă la Sibiu, pentru a remite Consiliului Dirigent textul rezoluției adoptate de Adunarea Națională de la 10 august 1919. Delegația este primită solemn de către șapte membri ai Consiliului Dirigent. Luînd cuvîntul, în numele delegației șvăbești, agricultorul Anton Anton spune: „Am venit aici ca reprezentanți ai poporului german din Banat pentru a vă face cunoscut că poporul nostru s-a alăturat în unanimitate României. Noi am făcut aceasta cu inimă cinstită, fiindcă vedem în hotărîrile Adunării Naționale a românilor de la Alba Iulia posibilitatea de a ne manifesta, în noul stat, ca un popor liber sub aspect național. Că pînă acum n-am fost un popor liber și cum au suferit în trecut națiunile nemahiare asta au simțit-o pe pielea proprie și românii. Dumneavoastră știți unde a dus această oprimare a minorității...”

Conform rezoluției adoptate de Marea Adunare a șvabilor bănățeni, la 12 august 1919, o delegație pleacă la Paris pentru a preda Conferinței de pace un memoriu în favoarea unirii Banatului cu România. Ea este condusă de juristul dr. Stefan Frecot din Timișoara; din ea mai fac parte: dr. Andreas Buschmann — din Lipova, Thomas Fernbacher și Franz Timon — din Lugoj. În ziua de 19 august, delegația este primită de Georges Clémenceau, primul ministru al Franței, căruia dr. Frecot îi predă documentul și îi face o expunere verbală privind poziția politică a șvabilor bănățeni.

Iată cîteva pasaje din acest important document: „Votînd rezoluția de unire cu România, Adunarea Națională a poporului șvăbesc a ținut să accentueze două fapte, pe care ne permitem, domnule președinte, să le supunem în mod special atenției dumneavoastră.

Este vorba mai întîi, de dorința puternic exprimată de unanimitatea Adunării ca tot

poporul şvăbesc să fie reunit cu poporul român, de civilizație superioară, pe care îl iubește și pe care îl respectă și de care se simte legat prin originea multora din fiii săi de rasă comună latină [o parte din şvabi sînt de origine franceză, italiană și spaniolă].

Secole de viață comună ne-au învățat să apreciem pe vecinii și conlocuitorii noștri la justa lor valoare și experiența din timpurile din urmă n-a făcut decât să ne întărească convingerea că numai unirea cu România va putea să ne ofere garanțiile suficiente pentru existența și progresul nostru".

Slovacii. Ziarul *Banatul*, din 12 decembrie 1919, publică această informație: „Comitetul Executiv al slovacilor din Banat a adresat d-lui prefect al județului Timiș, dr. Aurel Cosma, următoarea telegramă: «Populația slovacă, compusă din mai multe mii de oameni, a comunelor mari: Vucova, Blajova, Bocea Română, Surducul Mare, Doclin, Fizeji, Jidovin, Ersig și Vermes a hotărât, în adunare populară, ca să se alăture la hotărîrea... [privind] adeziunea lor la unirea Banatului cu România... Comitetul Executiv asigură... despre credința slovacilor și se va adresa cu rugare către președintele cehoslovacilor, dr. Thomas Masarik, ca să prezinte rugămintea lor Conferinței de pace și să obțină satisfacție”.

În aceeași zi, *Drapelul* din Lugoj își informează cititorii despre un alt moment semnificativ privind atitudinea slovacilor bănățeni: „[Parlamentul român] ședința din 12 decembrie 1919... Dl. Gh. Hrabovski, reprezentantul slovacilor din ținuturile fostei Ungarii unite la România, face următoarea declarație: «În legătură cu cuvîntarea d-lui reprezentant în Parlament, Dragu, noi voim să constatăm că în teritoriile încorporate la România ale Ungariei de odinioară, drepturile minorităților au fost garantate în toate privințele și cu orice respect. Tocmai de aceea, noi slovacii am cerut unirea, potrivit cu dreptul de autodeterminare a națiunilor, la România și sintem puternic încredințați că Conferința de pace va îndeplini această rugămintă a noastră. Alegerile pentru Parlament s-au făcut cu cel mai mare spirit de dreptate. Dorința slovacilor este ca România să devină un stat în adevăr democratic prin munca sa. Sistemul de guvernare pe care Consiliul Dirigent și guvernul român l-au introdus ne dau în această privință destule garanții.

Noi, slovacii, vom fi cetățeni credincioși ai României”.

Turci, tătari. În 1903, locuitorii Dobrogei, români și împreună cu ei turci, tătari și alte naționalități care trăiesc de veacuri pe acest străvechi pămînt românesc, organizează mari festivități, la Constanța și Tulcea, „pentru a sărbători un sfert de veac de înțeleaptă și blîndă domnie românească”.

Răsfoim cîteva din filele unui dosar din Arhiva D. A. Sturdza aflat la Secția manuscrise a Bibliotecii Academiei R.S.R., care cuprinde telegramele trimise de dobrogenii

primului ministru român, la 2 noiembrie 1903, zi care, după cum apreciază locuitorii din Somova, constituie „pentru noi dobrogenii cea mai aleasă sărbătoare națională, în care am putut fi în stare să ne exprimăm în cea mai mare libertate ideile și sentimentele noastre”.

Dosarul menționat cuprinde telegrame din Luncavița, Cerna, Sf. Gheorghe, Jijila, Măcin, Enisala, Nalbant, Agighiol și multe altele așezări, în care, alături de români, s-au așezat și au trăit de veacuri turci, tătari și alte naționalități. „Îniți cu toții în gânduri și simțind numai românește”, înțilnim menționat în telegrama semnată de „noi, toate naționalitățile ce compunem orașul Babadag”. O telegramă trimisă de membrii comunității elene din Tulcea exprimă „respectul și recunoștința pentru protecțiunea de care ne bucurăm sub scutul legilor liberale ale acestei țări ospitaliere”.

În 1919, în vreme ce Conferința de pace de la Paris discută reglementările primei conflagrații mondiale, cetățenii de religie musulmană din Dobrogea, țin să facă cunoscută opiniei publice europene dorința și hotărîrea lor de a trăi mai departe în România. Reprezentanții lor, întruniți într-un Congres, adoptă o moțiune în care se spune: „Cetățenii musulmani din Dobrogea, adunați astăzi, 21 iulie 1919, în număr de mai multe mii, din propria lor inițiativă și ca o urmare firească a conștiinței lor adînci, în marele Congres Național din Constanța, atrage respectuos atențiunea celor în drept că voința lor nestrămutată este să rămîna alături de viteazul popor român, nedespărții de Patria Mamă... Populațiunea musulmană din întreaga Dobroge este gata, prin reprezentanții săi, să susție verbal și să exprime tot astfel voința tuturor în fața Conferinței de la Paris”.

Evreii. Subliniind adeziunea naționalităților conlocuitoare la marile principii formulate la Alba Iulia, ziarul *Adevărul* (București) scrie: „După actul cel mare și inițial, acela înfăptuit în grandioasa întrunire a tuturor românilor din Alba Iulia, elemente componente ale vechii împărății habsburgice vin să-și manifeste mulțumirea și bucuria lor de a fi scăpat de jugul austro-maghiar... Evreii din regat de origine transilvană, în urma mai multor întruniri, au decis să adere la hotărîrile luate la Alba Iulia, ele fiind o expunere de principii concepute într-un spirit larg de dreptate, menite să strîngă relațiile între națiunea română și populația evreiască.

În acest scop, cu ocazia unei întruniri pe care evreii de origine transilvăneană au ținut-o în ziua de 18 martie [1919] s-a votat următoarea moțiune: «Evreii ardeleni, domiciliati în București, întruniți în ziua de 18 martie, luînd cunoștință de actul de la Alba Iulia din 18 noiembrie [1 decembrie] aderă din inimă și cu multă satisfacție la programul cuprins în acest act, avînd în vedere că dispozițiile privitoare la libertatea națională, a limbii materne în învățămînt, administrație și justiție,

la reprezentarea proporțională în Parlament și guvern, la asigurarea de drepturi egale, de autonomie culturală, religioasă și politică, precum și de necondiționată libertate a presei, a întrunirilor și a asociațiilor corespunde în totul principiilor liberale și democratice ale vremurilor actuale".

25 noiembrie/8 decembrie Duminică. Orașul Iași trăiește momente de mare însuflețire. Personalități ale vieții politice și culturale, ostași și ofițeri garnizoanei locale, studenții, populația orașului participă cu însuflețire la festivitățile organizate în cinstea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. La ora 11.30, la Mitropolie, se ține un Te-Deum oficiat de mitropolitul Pimen. Cei prezenți se îndreaptă apoi spre Piața Unirii. De pe treptele statuii-simbol a lui Al. Ioan Cuza se rostesc înflăcărate cuvântări și se joacă o mare *Horă a Unirii* în jurul monumentului.

La ora 15, la Teatrul Național începe un spectacol omagial. Pentru început, istoricul Nicolae Iorga rostește o cuvântare, semnificativ intitulată *Ideea Daciei românești*: „Ideea care astăzi stă la baza opereii politice împlinite în acest fericit an 1918 e tot așa de veche ca [și] neamul...”. Rațiunea politică a întemeierii statelor române a fost aceea de a se ajunge la „unitatea românească”. Apoi arată că „Unirea cu țara n-a venit, în adevăr, din sfătuirea interesată a unui număr restrâns de conducători, de fruntași, de șefi, de oameni cu cădere”, cărturari și doctori care, în „cumpănă de dreptate” s-a fi pus toate avantajele pe care, pentru ei și pentru partidul lor, le-ar putea oferi unirea cu acest regat al nostru”. Unirea e importantă și trăinică „pentru că un popor întreg a voit-o, întâi, și apoi, pentru că ea nu înfățișează decât îndeplinirea, fatală, a unei idei pe care au păstrat-o, ca o sfință comoară, veacurile... Nu, nicăieri nu s-a făcut diplomație în jurul ideii românești. Această idee s-a impus ca un imperativ categoric. Mulțimile, milioanele au aclamat-o”.

Potrivit programului stabilit, iau cuvântul reprezentanții studenției, printre care *Timotei Marin*, viitor militant comunist: „Unirea tuturor românilor ne-a dat soarta noastră în minile noastre. Noi înșine sîntem de acum

stăpîni pe noi. Fiecare român adevărat se bucură de acest lucru... Dar, pătrunzînd pînă la adîncimea lucrurilor, cunoaștem că unirea politică a românilor de pretutindeni trebuie s-o întărim cu una sufletească, iar temelilele vieții sociale românești le vom înlocui cu principiile democratismului, ce va aduce poporului român... dreptatea și dezvoltarea culturală pe care o merită”.

Partea a doua a festivității de la Teatrul Național din Iași cuprinde un bogat program artistic, cu conținut patriotic, la care își dă concursul și marele George Enescu. La sfîrșit, prin tablouri alegorice, sînt ilustrate momente semnificative ale istoriei poporului român, începînd cu cele mai îndepărtate vremuri.

30 noiembrie/13 decembrie Delegația Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia este primită cu mare însuflețire de populația Bucureștilor. În ședința Adunării Deputaților din 29 decembrie 1919, Decretul-lege privind unirea Transilvaniei cu România este aprobat cu mare entuziasm.

MICROFIȘIER BIBLIOGRAFIC

ION BULEI, 1916. Zile de vară. București, 1978; MIRON CONSTANTINESCU, ȘTEFAN PASCU s.a., Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie, București, 1968; ION CUPȘA, Armata română în campaniile din anii 1916-1917, București, 1967; V. CURTICĂPEANU, Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918, București, 1968; N. DAȘCOVICI, Interesele și drepturile României, Iași, 1936; Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910-1915; 1916-1921, București, 1966-1968; Istoria României în date, București, 1971; Istoria lumii în date, București, 1972; G. KIRITESCU, Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919, ed. a III-a, vol. I-III, București, 1925-1927; Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia, în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente, București, f.a.; Mărăștii, Mărăștii, Olteaz. Documente militare, București, 1977; MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU, Viața politică în România, 1918-1921, ed. a II-a, completată, București, 1976; C. NUTU, România în anii neutralității, 1914-1916, București, 1972; ȘTEFAN PASCU, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Cluj-Napoca, 1968; ION POPESCU-PUTURI, AUGUSTIN DEAC s.a., Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918, ed. a III-a, București, 1978; Presa muncitorească și socialistă din România, vol. II-III, București, 1968-1971; Ziarele și revistele: Adevărul, Ardealul (România nouă), Drapelul, Gazeta Transilvaniei, Românul, Opinia, Izbinda, Dacia, Mișcarea, Viitorul etc.

PLANȘELE NOASTRE

① 8 iunie 1917: în Piața Unirii din Iași, populația face o călduroasă primire voluntarilor transilvăneni înolați în lupta pentru cauza eliberării patriei

② ③ Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, prin voința fermă a celor peste 100 000 muncitori, țărani, intelectuali adunați pe Cîmpul lui Horea consfințește încheierea procesului de formare a statului național unitar român. În zilele următoare, în întreaga Transilvanie se desfășoară însuflețite manifestări închinete memorabilului eveniment al Unirii: Arad, Poiana Sibiului, Bistrița Năsăud, Săliște, Sibiu și Brașov

④ Populația Capitalei întâmpină cu entuziasm pe solii Transilvaniei veniți să prezinte istorica Declarație adoptată de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia

Fotografiile aflate la Biblioteca Academiei R.S. România și Muzeul de Istorie al Municipiului București au fost policromizate de către redacția noastră

lași

Alba Iulia

Arad

**Poiana
Sibiului**

**Bistrița
Năsăud**

Săliște

Sibiu

Brașov

București

UTOPIA GETICĂ

ALEXANDRU BUSUIOCEANU

Din timpuri îndepărtate, între România și Spania s-au stabilit și dezvoltat, în pofida distanței ce le separă, intense relații, pe diferite planuri: economic, cultural, social. Mărturiile arheologice atestă că premisele unor astfel de contacte s-au înfruptat cu cîteva secole înainte de erea noastră, din vremea cînd triburile celtice duceau dintr-o parte în alta a continentului obiceiuri, tehnologii, diferite obi-

ecte. Ulterior, cînd și Dacia și Iberia au făcut parte din Imperiul roman, aceste legături s-au intensificat. La aceasta a contribuit, poate, și faptul că învingătorul lui Decebal, împăratul Traian, era de origine iberică. De altfel, tocmai această origine, ca și prezența lui Traian în istoria poporului nostru l-au determinat pe Alexandru Busuioceanu, titular, timp de mai mulți ani, al Catedrei de limbă și literatură română la Universitatea din Madrid, să caute în arhivele și bibliotecile spaniole mărturiile ale vechilor legături dintre cele două popoare și civilizații.

Născut în 1895 la Slatina, Al. Busuioceanu a absolvit Facultatea de litere și filozofie din București. Între 1920-1922, a urmat cursuri de estetică la Viena, apoi a fost elev al Școlii române din Roma, întemeiată de Vasile Părvan. În 1929 a devenit docent la Catedra de istoria artei medievale și moderne la Universitatea din București, apoi conferențiar — din 1935 — la aceeași catedră, iar între 1938 și 1940 profesor suplinitor de istoria artei la Academia de Arte Frumoase din București. În 1940, a fost ales membru corespondent al Academiei Regale de Istoria Artei, din Toledo.

A publicat numeroase lucrări de istoria artei, consacrate unor pictori români, italieni și spanioli. A încetat din viață în anul 1961.

Alexandru Busuioceanu a fost puternic influențat de concepția istorică a lui Vasile Părvan, pentru care a avut o considerație deo-

sebită, consacrandu-i, în 1933, studiul *Părvan gînditorul*. De asemenea, Mircea Eliade — cu care a purtat o intensă corespondență — i-a înmînat considerabil cercetările asupra lui Zamolxe și a mitologiei geto-dacilor.

Rezultatele cercetărilor sale din Spania au fost materializate într-un studiu, *Zamolxis sau mitul dacic în istoria și legende spaniole*, elaborat în anii 1952 și 1953, dar rămas, din

păcate, neterminat. În arhiva autorului există mai multe variante ale acestui studiu, unele reprezentînd capitole condensate sau care urmau să fie introduse, ulterior, în cuprinsul lucrării. Pornind pe drumul parcurs — din Dacia în Spania — de mitul getic, în primele secole ale erei noastre, profesorul Al. Busuioceanu încearcă să dezlege misterul stăruinței acestui mit în vechile scrieri spaniole, mit izvorît din civilizația getică, de factură aparte față de celelalte civilizații ale vremii. „Am urmărit cîva timp aceste cercetări — îl scria el lui Mircea Eliade — fiindcă am văzut că terenul era cu totul nedeșteșat și mi s-a părut că puteam face un început. Explorări de același fel vor putea scoate desigur mitul lui Zamolxe în formele cele mai neașteptate, nu numai pe drumurile bătute de goji, dar și în Vestul Europei, unde fenomenul got a avut tot felul de reflexe”.

Studiul lui Al. Busuioceanu se impune prin proiecția analitică și o largă cuprindere a izvoarelor, prin ampla demonstrație și, nu mai puțin, prin eleganța limbajului.

Desigur, unele dintre ipotezele emise pot fi interpretate și în alt chip decît cel oferit de autor.

Paginile pe care le prezentăm în continuare constituie una din variantele studiului despre Zamolxe, intitulată *Utopia getică*.

Introducerea și notele explicative aparțin redacției noastre.

Gh. DAVID

Pentru lumea antică, Dacia războinilor temuți din Carpați și a zeului Zamolxe a fost, până la cucerirea lui Traian, o țară aspră, aproape de nepătruns, înconjurată de mister. Nimeni nu știa bine cine erau oamenii care locuiau în acea cunună de munți [...] Le ziceau dacii sau geții; iar grecii, care-l socoteau rude ale tracilor — „cel mai vitej și mai drept dintre tracii”, după Herodot — spuneau că zeul războinilor, Ares¹ sau Marte, între ei se născuse. Știau însă că asemenea idee putea fi și numai o legendă; pentru că alt zeu, mai mare și sigur, stăpânea destinul aceluiașor. Dacii îl credeau din Zamolxe. Și Platon² afirma că Zamolxe îl făcea pe acei oameni nemuritori.

Oamenii aceia — dacii sau geții nemuritori — și țara lor, erau ermetici pentru antici. Grecii se apropiașă de ei numai pe țărmurile Mării Pontice, fără să se aventureze mult în interior. Romanii îl cunoșteau doar pe războinicii dacii. Dunărea le împăra teamă. Era un limes hiperboreu³, de unde începeau pământurile care dormeau sub leneșele stele ale polului geții — Getici sidera pigra poli. Marțial⁴, ale cărui cuvinte le citez, evocă în Epigramele sale imagini care fac aluzie la misterul și primelele acestei țări, unde în acel moment, un împărat ca Domițian, cunoștea nenorocul armelor. Tără de iernate urse, cu sălbatice Peuce (Delta Dunării) și Istrul fremătând de tropotele calilor: Hiberna quamvis Arctos et rudis Peuce/ Et ungularum pulsibus calens Hiber.

Obsesia războinicească geții și a fluviului temut, pe care el îl trecea călare pe apa înghețată, era în mintea tuturor și apărea în scrierile poezilor și în cărți care vorbeau despre acea lume barbară, vrăjmașă romanului. Lucan⁵, ca să citez un alt hispanic, vorbește și el despre „barbara Cene, unde Istrul, printr-o mie de guri, își pierde în mare sarmaticele unde și inunda Insula Peuce”, despre neamurile sălbatice ce poplau țărmul pontic, și amintise de faima arcu-lui geții, terribilul arc geții, de toți cunoscut. Într-un loc, în Pharsalia sa, numele dacului, getului și al Iberului se întinesc în același vers: Hinc Dacus premet inde Getes occurat Hiberis.

Versul acesta a fost interpretat

¹ Inițial, Ares era zeul viscolului, deci de origine nordică.

² Platon (428-348 î.e.n.), filozof atenian, unul din cei mai mari gânditori ai antichității, discipol al lui Socrate.

³ În vremurile vechi ale istoriei Greciei și Romei, Dunărea constituia hotarul nordic al lumii cunoscute de ei.

⁴ Marțial (40-104 e.n.), poet și epigramist latin; a fost unul din admiratorii împăratului Domițian.

⁵ În accepția scriitorilor și istoricilor vremii barbar, sălbatice era o noțiune atribuită tuturor popoarelor care trăiau în afara lumii greco-romane în ceea ce constituia nucleul ei.

⁶ Lucan (39-65 e.n.), poet latin de origine iberică (născut la Cordoba), nepotul lui Seneca, silit să-și curme zilele în urma participării la un complot împotriva împăratului Nero.

de Isidor din Sevilla⁷ ca un vaticiniu: Spania avea să fie invadată de geții. Vaticiniu împlinit, după cum vom vedea. N-a fost vreo îndolală. Lumea întreagă avea să fie invadată de geții. Nu numai Spania. Lumea întreagă avea să fie întemeiată încă o dată de ei.

Nu s-a scris încă adevărată istorie a geților, istoria mitului geții, mult mai mare și mai semnificativă decât cea a faptelor concrete, pe care le numim istorice. Faptul concret se consumă, nu servește decât pentru o povestire. Mitul o permanent și, chiar dacă la forme nebănuite și obșnuite să se ascundă, adevărul lui o prezintă și se proiectează asupra viitorului. Ideea geții e unul din miturile cele mai obsedante și mai puternice din imaginația antierilor. Pentru romanii din primul secol al erei noastre, care așteptau sfârșitul iminent al lumii, părea un lucru aproape sigur că de la Dunărea cu sălbatice Peuce avea să se dezlănțuie cataclismul. Tot un hispanic, și cel mai citit, Seneca⁸, într-o pa-

gină grandioasă descrie înfricoșătorul spectacol al „zilei fatale” când Dunărea dezlănțuită își va înalța apele pînă la cer și, într-un singur virej⁹ prăpăstios, „va cuprinde o imensă întindere de pământuri și cetăți” [...] O profecție, între altele ale lui Seneca. Avea să se împlinească nu prin apele Dunării, ci prin violența geților, care — straniu lucru — cu numele geților, cu istoria acestora preschimbată în propria lor istorie, și cu zeul Zamolxe — nu cu zeul Walhalei — aveau să răstoarne toată lumea antică și să ajungă în virej pînă în Spania. Vaticiniu lui Lucan, de care Isidor din Sevilla nu s-a îndoit niciodată! Cum să te îndoești de realitate, cînd ea singură își ia sarcina să revineze mitul, al cărui secret l-a căutat fără odihnă în Istoriile și Etimologiile sale Isidor din Sevilla.

Secretul țării geților era, încă pe vremea lui Seneca, impenetrabil. Filozoful nu știa să vorbească cu oarecare cunoștință decât despre marea fluviu care încingea țara și despre cetățile elenice presărate pe țărmul pontic. Despre rest, nimic mai mult decât faima temutei săgeți geții și aceea a ucișoarelor plante ale Dunării, din care se distilau sucuri pentru magia înfricoșătoare a Medeei. Era convins însă că acea țară era bogată în pietre prețioase; ceea ce însemna altă magie. Pietrele prețioase includeau puteri și mistere. Atît se putea afla de la Seneca; și nimeni nu știa mai mult. Dunărea își păzea bine secretele. Oamenii se ascundeau în munți — Daci montibus inhaerant. Pădurile erau întinse, acopereau acea țară pînă de primejdii.

Pădurea dacică, înfricoșătoare, pădurea dacică. Era adăpostul acelor oameni: codrul frate cu românul, și era originea adîncă a mitului geții, invocată și azi în formula magică, foale verde, din cîntecul popular. Romanii cunoșteau acea pădure de departe, cînd se vedeau nevoiți să o ocloască; sau mai de aproape cînd, în întunecimea ei, pieria vreo leagănă sau chiar vreun general roman. Atunci umbra pădurii dacice ajungea pînă la Roma, și de ea vorbeau poezii și cronicarii, care notau dezastrele petrecute acolo. În anul 74 î.e.n., un general roman, Calus Scribonius Curio¹⁰, care-l învinșese pe dardanii în Tracia, voia să-l supună și pe daci și ajunsese pînă la Dunăre. Dar înspăimîntat de pădurile pe care le vedea, s-a oprit. S-a întors din drum fără să facă război: Curio Dacia tenus venit, sed tenebras saltum expavit¹¹, spune Florinus¹², în altă împrejurare, Roma s-a emoționat de moartea lui Cornelius Fuscus¹³, care se înmor-

Faimoasa pădure dacică

⁷ Isidor din Sevilla (cca. 560-636), arhiepiscop și scriitor spaniol, autor al lucrării Etymologiae, veritabilă enciclopedie a acelor vremi.

⁸ Vaticiniu = profecție. Isidor din Sevilla se referea de fapt la valurile repetate ale popoarelor migratoare, ce se revărsau într-una peste Dunăre. El îl confundă însă pe geții cu geții, care tocmai invadaseră Spania.

⁹ Seneca (41.e.n.-65 e.n.), filozof și scriitor latin de origine iberică (născut la Cordoba), supranumit Seneca Filozoful; pagina respectivă face parte din lucrarea Quaestiones naturales.

¹⁰ Calus Scribonius Curio (7-53 î.e.n.), senator roman, consul (76 î.e.n.), apol proconsul în Macedonia. L-a susținut pe Cicero împotriva lui Catilina și a fost adversar al lui Cezar.

¹¹ „Curio s-a întors din Dacia, înspăimîntat de întunecimea [pădurilor] sale”.

¹² P. Annaeus Florus, istoric latin din sec. II e.n., autorul unei Scurte istorii romane.

¹³ Cornelius Fuscus, general roman; a luptat împotriva dacilor în timpul împăratului Domițian, căzînd în luptă în anul 87 e.n.

mintase cu toată legiunea lui în pădurea blestemată. Martial scria (în carte, nu pe piatră) epitaful prietenului său: „Aici zace Fuscus...”. Lespedea aceasta nu se mai teme de amenințări dușmănoase... umbra victorioasă a generalului stăpânește pădurea suspusă⁴. Retorica poetului era mai mult decât tragică. Generalul pierise fără victorie. Fără urmă. Înfricoșătoare pădurea nu se cîntine. Rămănea mereu mută, întinsească, plină de secretele ei.

Pentru mintea antieilor era în toate acestea (și în multe altele) nu numai un mit care inspira teamă, dar ceva magic, ce izvoră din genul aceluia popor și venea în apărarea lui, ascundând realitatea. Pădurea era fondul obscur unde se urzește secretul. Dar acel popor, care-și adora zeul pe culmi solitare (zeu pitagoreic în minte grecilor...), însă mai aproape de Zaratustra⁵ decât de Pitagora, eclectic al misterelor), avea o știință a secretului, inviolabilă în așa măsură înelt nici azi istoricii nu pot face o distincție limpede între mitul și istoria sa. Acel zeu, deși luminos (zeu al cerului și al nemuririi), rămănea ascuns. Nu i se cunoștea altarele și nici chipul. Pozevizi unel reguli magice, ce figura nu persoana divină, ci principiul contrariu și învins, balaurul cu cap de lup, care slujea și apăra, deși uneori se revolta și-l dădea bătălie lui Zamolxe în nori. (Dacii făcuseră din el stindard și-l adorasă, dar trăgeau cu săgețile în nori cînd izbucnea o furtună). Acest balaur a fost adoptat ca înșignă și de unități ale armatelor romane și a fost adorat pînă în Italia. Poate nu este lipsit de interes să menționăm că Wulfila⁶, apostolul goților, capadocian de origine și decel traci, primise în Dacia, unde evangheliza, acest nume got, care înseamnă lup. Un asemenea nume putea avea un înțeles tainic printre oamenii din acea țară (Wulfila a predicat în Dacia și în latină: a trăit și între dacii). Zeul acestui popor își ascundea persoana în tot ce era legat de cultul și numele sale. Îi ziceau Zamolxis, sau Zalmoxis, însă uneori și Gebeleizis, iar mai tîrziu — cine ar crede! — într-o inscripție (Părvan l-a recunoscut): Jupiter Optimus Maximus Paternus Aepilofius. Ultimul calificativ îl trădează: „Zeul din stîncă”. Șiret zeu. Îeșise din Dacia, se substituise altuia și era adorat între strălani.

Acest mod de a se ascunde în nume, de a desemna lucrurile printr-o apelație dublă sau multiplă (chiar dacă uneori cîvintele sînt grecești sau romane, pentru că numele adevărate rămăneau necunoscute) este altă formă a ermetismului dacic: Zamolxis-Gebeleizis; Danubius-Ister;

¹ Ideea apare la Herodot, care spune că Zamolxe ar fi primit învățătura de la Pitagora, deși în alt pasaj își exprimă presupunerea că el l-a trăit cu mulți ani înaintea acestuia.

² Zaratustra (c. 630-558 î.e.n.), numit și Zoroastru, reformatorul religiei iraniane a cărui viață se poate reconstitui din paginile Avestei, cartea sfîntă a vechilor persi. Doctrina sa împarte realitatea existentă în cele două principii, ale răului și binelui.

³ Sau Wulfila (sec. IV), a propovădit creștinismul în rîndul goților.

Carpathus-Caucasus⁴; Decebalus-Diuppaneus; Daci-Davi-Dal-Getae (și variante: Massagetae, Thyragetae, Pitigetae sau chiar Petoporani ș.a.). S-ar putea întemeia multe speculații, nu neapărat etimologice, asupra ambiguității nomenclaturii dacice. Asemenea încercări ar duce la recunoașterea tendinței tipice a dacului de a ascunde propria-i personalitate și pe aceea a lucrurilor țării sale și de a exercita asupra străinului magia de străveche folosință a numelui care disimulează. Pe aceeași cale ajungem și la mit. Tot ce aparține aceluia țării și cunoaștem prin izvoare literare antice trebuie supus unei critici foarte severe, pentru a putea separa cele două planuri ale lumii daco-getice, insuficient observate chiar și de istoricii cel mai scrupuloși: planul real, al cunoașterii directe, pe care au avut-o mai limpede romanii prin războaie și care se completează prin descoperiri arheologice. Dacii și Danubii sînt numele exacte în acest plan. Apoi celălalt, planul de titlu propagat de greci și adoptat și de romani, care l-au confundat de multe

Căldăreie neîntrecuși, dacii s-au simțit, dintotdeauna, înfrinși cu codrul

ori cu planul real. E lumea geților, cu Istrul sacru și Caucazul, cu sălbatică Peuce, delta cu o mie de surli și leșelele stele ale polului getic.

De la mit nu mai e decât un pas pînă la utopie. Iar aceasta e marea creație căreia l-a dat naștere genul dacilor: utopia getică, de ei inspirată. Rădăcinile acestei utopii le găsim în Homer, acolo unde poetul vor-

⁴ Unele texte antice îl plasează pe geți în Caucaz. Se vorbește de rezistența vizigotului Atanaric în Căucandul (undeva în Vrancea); a existat și un trib geto-dacic: caucensi.

bește despre traci și amazoane; origini mai precise aflăm în Herodot care, cunoscîndu-i pe geți și culegînd despre ei ce spuneau grecii de la Pont, l-a zugrăvit în culori puternice, stîrnind imaginația, scriind cuvintele care, fie și ele singure puteau constitui temelul unei utopii: „cel mai vitezi și mai drept dintre traci”. Tracia era marea rezervă de mituri: Orfeu⁶, Dionysos⁷, și între geți, Zamolxe. Mituri personificate (mai tîrziu și Alexandru Macedon). Dar cei mai buni dintre traci, geții de la Istrul sacru, au ajuns și ei poporul mit, dînd naștere în imaginația greacă unui mit paralel: amazoanele, femeile geților. Amazoanele și geții sînt mituri și, în același timp, utopii. Foarte asemănătoare între ele. Într-un straniu contrast, evocăm amîndouă aceeași idee nostalgică a omului antice: o lume de vitejie sălbatică, de curăție și dreptate. Asemenea lumi trebuie să existe, dar sînt secrete. Se cunosc în stînci înalte de munți necunoscute în Margheta. Cărcăzul, amazoanele; în Carpații alți Caucaz, geții. Se pare că aceștia erau mai drepti decât amazoanele. Erau aspri și inocenți, „bunul său batic” al antieilor. Horațiu: rigidi Getae; Martial: Dacus puer; Ovidiu, la Tomis: „barbar sînt eu aici, pentru că nimeni nu m-a înțeles”. Și erau nemuritori. Herodot a spus-o. Și Platon. Și alții.

Aceștia erau dacii, cu țara lor, în momentul cînd Tracia se hotărî să cucerească acea țară. Puțin mai înainte, imperiul suferise în Dacia o umilîță gravă datorită ușurătății lui Domițian. De victoria împăratului s-a ris cu amărăciune la Roma; fusese plătită cu un tratat de pace care-l obliga pe romanii să respecte Dacia și să contribuie la înarmarea ei cu mașini de război, cu tehnicieni și cu bani. Istoriei modernă — între ei Iorga — au încercat reabilitarea lui Domițian, explicînd că suma anuală plătită de imperiu nu era tribut și că coroana pe care împăratul o așezase pe fruntea lui Dieges, fratele lui Decebal și reprezentantul lui în acea împrejurare, nu încorona decât un rege clientelar. Așa trebuie să fi fost fără îndoială. Dar toate dovezile ne arată că nu așa gîndea și Decebal. Șiretul rege, care nu se lăsase văzut decât în persoana fratelui său, cîntina să fie foarte primejdios în pădurile lui. Se înarma, primea dexteratori și fugari romani, coalița alți barbări și după izvoare antice, socotite de unii istorici ca admisibile, se punea în legătură chiar cu pașii de la Eufurat, acei pași despre care mai demult spusese Lucan că luptau cu „arcuri getice”. Cînd i s-a părut potrivit, a atacat Drobeta, municipiul roman de la Dunăre, a dărîmat cetatea și l-a gonit pe legionarii. Violența tratatului. A fost poate motivul

⁵ Magazin Istoric, nr. 1/1978.

⁶ Orfeu, legendar poet și muzician, pătruns în mitologia greacă din cea a tracilor.

⁷ Dionysos, zeul grec al vinului și al petrecerilor. Principalele trăsături au fost preluate de greci din mitologia tracilor.

⁸ Magazin Istoric, nr. 11/1969.

⁹ Sub definiția „sălbaticii sînt buni”, anticii preamăreau spiritul de dreptate și adevăr, curajul popoarelor „barbare” în contrast cu grecii și romanii, pe care li socoteau în decadență.

hotărârii Senatului roman de a declara războiul. Anul 101. Sosise momentul lui Traian.

N-am să fac aici istoria celor două războaie, care, cu întreprindere, au durat de la anul 101 până la 106. Împrejurările sînt cunoscute, deși faptele adevărate rămîn necunoscute. Izvorul literar principal, Dio Cassius, nu e contemporan; iar autorul, viciat de retorică, nu inspiră toată încrederea. S-a crezut mult mai mult în veracitatea altor surse, monumentală și mai directă: reliefurile de pe Columna traiană, considerate de un realism miraculos. Azi se crede mai puțin în valoarea narativă a monumentului. Istoricul ca Paribeni¹ și forța au renunțat să mai recurgă la acele imagini ca la o cheie a realității. Reliefurile sînt, fără îndoială, foarte realiste. Dar nu e un realism de fapte autentice, ci de imaginație realistă. Povestirea rămîne simbolică. Intervin în ea elemente foarte exacte: insigne, vestimente, arme, cîte un aspect tipic de arhitectură sau detalii aluzive la peisajul și la viața locală. E inutil să se caute altă realitate, topografică ori cronologică, sau măcar o reprezentare completă a evenimentelor. Sculptorii Coloanei își cunoșteau bine arta. Nu lucrau pentru arheologi, ci pentru ochii romanilor. Iar realismul roman așa era, paradoxal: elimina sau prescurta realitatea, pentru a o evoca mai bine. Unica relatare autentică a acelor războaie, Comentariul lui Traian, s-a pierdut. Nu cunoaștem din el decît cîteva cuvinte, păstrate de un gramatic: „Inde Berzobim deinde Axi processimus”². Fragment din itinerarul împăratului. Cele două localități s-au identificat, deși urmele lor nu mai există, afară de numele Berzoviei în acela al unui riu de azi. Era un drum care se îndrepta către inima Daciei, către capitala însăși, Sarmizegetusa. Necuțitoare precizie. Împăratul nu pătrundea în pădurea dacică citindu-l pe Herodot. Prin Comentariul său s-ar fi risipit secretul acestei țări. Dar e o fatalitate. Secretul a supraieșit. S-a risipit Comentariul împăratului. Dacia, care se apărase prin pădurile ei, prin impulsul sălbatic al oamenilor și prin mitul său, nu putea fi cucerită decît prin mijloacele drastice ale tehnicii militare și prin ingineri. Militarul și inginerul sînt dușmanii mitului, tot atît sau chiar mai mult decît istoricul, deși și unii și ceilalți, fără să-și dea seama, pot cădea pradă înamicii invizibile. Mitul arde. Vom vedea ce s-a petrecut. Trebuie să fim atenți în a nu mai la fața marilor ei, ci în a nu laura numai în întreprinderea celălalt plan. Traian pătrundea în Dacia cu tot realismul său iheric; dar el însuși — cum să se aperse! — nu se putea desprinde de ideile care trăiau în spiritul alor săi. Traian ducea acolo mitul Romei, mitul troian, care a susținut lumea antică și imperiul. Acel barbari erau dușmanii ancestrali (tracii sînt la Troia inamicii ahelilor: Enea³ este

un trac de la Dunăre, un dardan; amazonele, femeile geților, luptă împotriva grecilor; regina lor, Penthesilea, piere de mîna lui Ahile⁴ și multe consecințe grave decurg din această faptă; iar grecii, care niciodată n-au pierdut conștiința adversității lor față de acea lume barbară, așezau umbra lui Ahile și a celorlalți eroi în alba Leuce, insula sacră, acolo în țara geților, în fața sălbăției Peuce). Și mai era ceva. O idee care lucra activ în mintea contemporanilor, resumind aproape toate miturile. Istoricul au amnatat „spiritul romantic” al vremii, manifestat îndeosebi prin cultul fervent dedicat figurii lui Alexandru cel Mare. Eroul macedonean personifică un mit, asemănător celui al lui Ahile. Se știe cît de puternică a fost sugestia lui asupra Romei și cum unii împărași sau un gîndit să strămute centrul imperiului în Orient, extînd între Troia lui Ahile și Alexandria macedoneanului. Nu e greu de recunoscut acest spirit în întreprinderile lui Traian. Împăratul n-a fost străin de mituri... Știa că Alexandru îl cunoscuse pe geți și că adusese jertfă Istrului sacru

Prin desimea codrilor soldații romani își deschid drum spre cetățile dacice

pe malul fluviului. În apropierea aceluiași mal, Traian însuși avea să fundeze o cetate a Victoriei, Nicopolis ad Istrum, cu acest nume grec care evoca memoria macedoneanului.

⁴ Penthesilea, legenda regină a amazoneilor, considerată fiica lui Ares, zeul războiului; omorâtă de Ahile în timpul asediului Troiei.

⁵ Ahile, erou legendar grec, unul din principalele personaje ale Iliei.
⁶ Leuce sau insula Albă, situată în fața gurilor Dunării; potrivit legendei, aici se afla mormîntul lui Ahile.

strul sacru (care trece acum la celălalt nume al său, Danubiu), apare de la început pe Columna traiană ca zeu al acelor locuri. Figura lui leze gigantică din ape pentru a-i proteja pe romani și a susține podul de vase pe care trec legionarii. E cea dintîi umbră, și favorabilă, din celălalt plan, întovărășind faptul militar. Simbolismul Columnel lasă să se vadă, mai bine decît o realitate exactă, inutil căutată, această alternață aluzivă la cealaltă realitate, obscură, ascunsă în păduri. Pădurea e prezentă pretutindeni, uneori indicată numai printr-un arbore (atît de realist înfățișat încît i se recunoaște specia), alteori compactă, legionarii deschizîndu-și drum cu securile. Opera inginerului începea. Poduri traversează rîuri. Ziduri se înalță. Și inginerii studiază terenul, măsoară înălțimea munților (știm acest lucru din mărcușii arșimenorului Balbus): se lua măsura misterului. Necunoscutul se retrage pas cu pas, cu acei oameni îmbrăcați în cîneșă barbară, cu părul răvășit și privirea amenințătoare.

Cloacina armelor nu se va produce înainte ca daci să fi isovit toate mijloacele ștergîntei. Într-o scenă apare un sol barbar, al cărui mod de exprimare, simbolic, rămîne enigmatic. Dar împăratul nu se lasă amăgit de ambasadă. Războiul începe pe viață și pe moarte. Și lupta e grea. Romanii trebuie să succească acei pămînt, palmă cu palmă, pătrundînd prin văi înguste, pentru a lua munte cu munte și a urea pînă în culmi, unde daci se agață cu înverșunare în fortărețele lor. Sculptorii n-au trecut cu vederea nici o cruzime, fie barbară, fie romană. Capetele înfipte în prăjini pe ziduri sînt elemente decorative ale acestui război. Într-o scenă, căldăreii romani intră într-un sat dărac. Numai bătrînii se apără cu bite. Soldații arză casele. Soldații incendiază la fiecare pas. Într-un alt relief, femei dace ar prizonieri romani. Îngrozitoare ură, care umple pădurea de oroare. Femei dace captivate (printre ele și sora regelui). Le vedem îmbrăcîndu-se pe Dunăre, duse de legionari. O bătălie stranie se desfășoară în altă scenă. Daci apar cu balastrul lor, cu arcuiri, cu săgeți cu lănci și spade. Se văd soldați romani căzuți și sînt semne că războinicii barbari nu se arătău slabi. Dar balastrul n-au fost credincioși. O furtună izbucnește în mijlocul bătăliei. Blestem! Daci părăsesc cîmpul. Apare pe cer Jupiter Tonitruis⁷. Mereu umbra favorabilă romanilor; și „barbarii” retrăgîndu-se, agățîndu-se de munții săi. La sfîrșit, legionarii iau și ultimul refugiu, capitala Sarmizegetusa. Relieful columnel indică unități care s-au ilustrat în luptă. Se recunosc spaniolii: balestrierii din Baleare. N-au fost singurii hispanici care au participat la acel război⁸.

⁷ Jupiter Tonitruis (Jupiter Tunătorul), unul din multele nume date lui Jupiter, zeitatea supremă a romanilor.

⁸ Din documente se cunosc numele unor unități militare de proveniență neîndoielnică hispanică: amintite de G. Cantacuzino, R. Paribeni, C. Dalcoviciu, Legiunea I Hispanorum Veterana, Cohorta I Hispanorum Via Fidelis, Cohorta I Flavia Hispanorum, Cohorta II Hispanorum ș.a.

¹ R. Paribeni, istoric italian, autor al unui studiu despre Columna lui Traian, publicat în 1926.

² „Apoi am plecat la Berzobim și de aici, la Axi”. Este vorba de Berzovia și Friuli, din județul Caraș Severin.

³ Enea, erou legendar, fiul lui Anchise și al zeiței Venus. După căderea Troiei el pleacă din țară; pe sonajul principal al poemului lui Vergilius, Eneida.

Prima cădere a lui Decebal. Dureasă, nu însă fără speranță. Se încheie pacea. Anul 182. Traian se întoarce la Roma în triumf: Dacicus. În Senatul roman apar trimiși regelui învinș, pentru actul de înclinare cuvenit. Impresia e mare. Decebal e declarat „aliat al poporului roman”, formula cea mai blândă de supunere. Înfrângerea nu anulează prestigiul acelor barbari. Dacă în fața Senatului din Roma și cuvintele lor pronunțate în latină reînviu tot mitul. S-au făcut portrete idealizate ale dărilor (azi la Vatican), s-a perpetuat memoria actului. Ultimele relicte forme literare, inspirată din acest act, va ajunge până la moderni: Guevara!, El villano del Danubio; La Fontaine, Le Paysan du Danube; Nicolae Costin, Tărânu de la Dunăre (după Guevara).

Dar, în pădurile sale, Decebal nu se simțea aliatul poporului roman. Dușmanii desemnați de destin nu pot fi aliați. Asemenea alianțe se rup. Regele n-a așteptat mult. A atacat. Și Traian a luat încă o dată drumul către Dunăre. Anul 105. Acest al doilea război depășește în proporții și adâncime pe cel anterior. Actul dărilor era sinucigaș. Nu Decebal, ci măreția regelui barbar se înfruntă cu împăratul. Total în acest război evoacă planul profund. Mitul îl mină pe învins ca și pe învingător. Traian recurge la tehnici și la imaginație. Cel mai mare arhitect al Imperiului, Apolodor din Damasc, construiește podul celebru de la Drobeta... Tragedia se desfășoară singuroasă și obscură. O urmărim în reliefului Columnel până la actul final, care intrinește poporul dac în jurul regelui său, într-o luptă fără nădejde și o sumbră comună la moartea. A doua cădere și ultima a Sarmizegetusului. Scenele sînt descrise cu putere și măreție. Sculptorii au știut să degajeze simbolul și l-au respectat pe învins. Apărarea vitezează e vizibilă. De pe ziduri cad plonșe săgețile petice. Urmim. Actul suprem e aproape. Într-un relief se înfățișează un moment de agitație între daci. O figură nobilă se ridică între toate, poate Decebal, privind de pe ziduri, grav și nemiscată, către dușman. Ermetismul ei și marea tragiță indică sentința. Vedem scena sinuciderii colective. Nobili și preoți iau otrăvă în comun. Sculptorul s-a marginat la detalii care exprimă cu sobrietate ce s-a petrecut. Moartea regelui îl inspiră o imagine spectaculoasă. Urmărit de călăreți, regele se sinucide, străpungindu-se cu propria ispață, înainte de a fi fost atins de mîinile dușmane. Ii vedem îndoindu-și genușchii. Statura lui e gigantică. Murind, se rezoană de un arbore, în pădurea lui. Decebal, regele barbar, împăratul triumfa fără să învină ceea ce ducea cu sine acel rege. În ultima scenă apar poporul dac. Bărbați, femei, copii, neprimind supunerea, se refugiază în pădure...

Acea țară era acum Dacia Traiană. Ceea ce s-a petrecut acolo e unul din

acele mistere care prezidează la nașterea unui popor și nu se explică niciodată de ajuns prin mărturii concrete. Dacia s-a romanizat pentru todeauna. Poporul ei, supus sau liber, a vorbit latineste. Legea romană a favorizat acel pămînt. Iar țara, deschisă drumurilor, colonizată, apărată, a început să prospere. Reînviată utopia. Se cheamă acum Dacia felix. Inscriptii mărturisesc nostalgia față de acea țară și de prestigiul numelui ei protector. (Un om se numea Desideratus în Dacia, pe o piatră funerară în Panonia; o femeie, Dacia, pe maului Adriaticii, la Zara; un roman din Cartago se adresa într-o inscripție dedicatorie divinităților patriei sale și „geniului daciilor”; un soldat învoca pe „zeii și zeițele daciilor și ale pămîntului”). Tezaurele lui Decebal, duse la Roma (trebuie să credem în ele), aurul Carpaților, turmele, gruii, hordăile vizate ale Daciei, stîrneau imaginația. Iar umbra lui Traian va proteja acea țară încă multă vreme, până se va transforma și ea în mit. În Sarmizegetusa cea nouă, fondată de împărat, un mozaic reprezenta întîlnirea lui Traian cu Ahile.

Luptător dac

Mitul Troiei în Carpați! Traian însuși contribuia la mit. În versurile lui Adrian (care fusese generalul împăratului în Dacia), îi vedem în Antiohia, cerind lui Jupiter Cassius³ o victorie împotriva parților, la fel cu cea pe care o avusese împotriva geților, și oferind la altar cornul de zimbriu împodobit cu aur, pe care geții îl lăseră în mîinile lui: „lui Jupiter Cassius... Traian, din stîrpea lui Enea, stăpînitorul oamenilor, către stăpînul nemuritorilor”. Mitul Troiei se contopea laolaltă cu acela al geților. Cornul de zimbriu evoca memoria lui

³ Jupiter Cassius, unul din numele zeului suprem al romanilor.

Decebal, marele învins. Învingătorii nu îl uitau. Iar cu Decebal reînviată și Zamolxe. La mai mult de două secole după cucerire, în Cezarii împăratului Iulian, Traian și își justifică viața în țefa lui Jupiter: „I-am nimicit pe geți, cea mai războinică dintre nații, nu numai prin puterea trupului lor, dar și prin vitejia pe care le-o înșufla Zamolxe, cel venerat de ei. Încredințați că nu mor niciodată, că își strîmătau doar lăcașul, și înfruntau înarmarea multă bucurii dect dacă ar porni într-o călătorie”. Romanii se însărcinau ei înșiși cu apogea lui Zamolxe: în vreme ce în Dacia, unde opera lui Traian rămînea pentru todeauna, numele împăratului, la început venerat, se stergea puțin cîte puțin din amintire, pînă cînd intra în folclor, pentru a desemna o ființă mitică, neînțeleasă, pînă cînd se transforma într-un simplu cuvînt cu semnificație comună: troian, care poate însemna fie un valium antic în empla românească, fie un troian sau nolan, de nîslip ori de zăpădă, adus de vînt. Totul era roman în acea țară, atîră de geniul locului, de mit. Iar mitul arde. Troia s-a redus la cenășă în acele păduri adînci și în acei oameni, acum romani. În inscripții și mai cu seamă în cele provenite nu din orașe, unde erau prea puțin daci și prea umili, ei de la țară, din lumea de jos născuți în acele locuri, urmărim procesul lent de romanizare, care, producîndu-se firesc, nu înăstră fidelitatea față de lucrurile strămoșesti, față de caracterul neamului. Limba și gîndirea romană s-au plecat legilor aceluia pămînt. Ca și în alte părți: în Gallia, în Spania.

Păstrăm adev. dacel romanizării, ideea trecutului lor, mitul, memoria eroilor lor! Inscriptiile nu pot spune mai mult, iar țărani daci n-au știut să scrie cărți. Întîlim cu relativă frecvență numele de Decebal, care pare să fi fost destul de răspîndit; și pe cel de Diuppance (într-un loc Drypanes); și s-a notat printre „țărani” de seurtă durată, dar nu lipsiți de semnificație, care apar în Sudul Dunării, în epoca de criză a Imperiului, pe lângă adev. Aureolus⁵, dac de origine și fost cioban, proclamat de trupe împărat în vremea lui Claudiu, încă un dac, Regallanus⁶, din Duroforum, militar merituos, care pretindea că descinde direct din Decebal (gentis Daciac, Decebalis ipsius, ut fertur affinis). Aceste lucruri spun ceva. Dar nu cunoaștem istoria subterană, cea mai adîncă, prin care ne-am explicat atîte fapte strani, neluate atîrzi în considerație. Cine erau acei „geți” al lui Iordanes, care în cîntecele

⁴ Iulian, împărat roman (361-365), denumit Apostatul pentru că a renegat religia creștină. Autor al unor importante scrieri cu caracter filozofic și istoric.

⁵ Aureolus, general în armata romană sub împăratul Claudiu II (268-270); a încercat să-l ia tronul, fiind învins lângă Milano (268 e.n.).

⁶ Regallanus — pretendent din sec. III la tronul Imperial al Romei.

⁷ Iordanes, istoric latin de origine gotă din sec. VI e.n. Lucrarea sa Despre originea și faptele reților (getice) se vrea, de fapt, o istorie a goților; această confuzie a generat alte confuzii la autorii ulteriori, menținîndu-se multă vreme în istoriografie.

¹ Antonio de Guevara (1480-1548), istoric și prelat spaniol, autor al unei lucrări de mare faimă: Căsușnicul domnilor, ce cuprinde și scrierile împăratului filozof Marc Aureliu.

² Este vorba de eroica rezistență a daciilor și de exemplara bărbăție a lui Decebal, care a preferat moartea decît să se predea.

lor pomeneau cu venerație, ca de un strămoș, pe înțeleptul Dicineus, preot și sfetnic al lui Buraista, regele „got” Iordanes, ei însuși got, se născuse pe malurile Dunării și a putut să culeagă tradiții directe. Aceste tradiții dovedeau venerația și pentru Zamolxe (Zamolxem) și pentru Diuppaneus (Dorpaneus). Cine puteau fi, pentru a releva mitul getic cu eroli săi și a-i face pe goți să se numească ei înșiși geți? Nu e locul aici să intrăm în amănunte. Mai oap de această problemă într-un studiu care o va trata mai pe larg¹. Dar să ne reîntoarcem pentru moment în Dacia. Acolo se petrec lucruri obscure care răscloșesc acea lume și par a urzi alt destin.

Încă înainte de retragerea lui Aurelian din provincia nu se bucura de o pace foarte sigură. Dacii liberi, acela pe care l-am văzut pe Columna refugindu-se în păduri, și care rămăseseră în jumătatea țării neocupată de romani, se întorceau adesea în incursiuni. Erau cunoscuți acum cu alte nume (dacii au fost întotdeauna nume): Dacicii sau Carpi, Carpoșii, Carpoșii (de la ei și Carpați). Au fost momente când neliniștea a ajuns la paroxism. Inscripții și texte vorbesc în vremea Antoninilor despre furia dacilor, furor daciscorum... O monedă prezintă figura alegorică a unei femei cu un standard în mână, pe un fundal de munți... După Aurelian, neliniștea se agravează. Aceiași oameni, împreună cu goții sau fără ei, trec Dunărea, ducând nesiguranta și înăuntrul noulor frontiere ale imperiului.

Dar perioada de maximă agilitate este la sfârșitul secolului al III-lea și începutul celui de al IV-lea, când Roma, pierzându-și autoritatea, imperiul este pe punctul de a se dezagrega prin proclamații militare și prin ascensiunea anarhică a provinciilor. Rolul dacilor e primordial în această mare criză care zguduie temeliele imperiului. Istoricul dau de obicei puțin atenție saunel unui faptului că, timp de patru decenii — de la venirea lui Maximian Hercules ca împărat asociat al lui Dioclețian (286) până la moartea lui Liciniu (324) — patru împărași, daci sau carpi de origine, se succed fără întrerupere la cîrmă imperiului și constituie o dinastie, cea dintîi dinastie în Imperiul roman: Maximian Hercules, Maximian Galerius², Maximian Dala și Liciniu, la care trebuie adăugați și Maxentiu, împărat uzurpator (fiul lui Maximian Hercules), precum și alți doi daci, ca căzari: Severus și Licinianus. Toți sînt de origine umilă, clobani sau țărani și — cu excepția lui Maxentiu — dușmanii năpăstiați ai oligarhiei din Roma. Ajunși la purpură prin voia legiunilor, unii dintre ei înțelegînd să pună piciorul în Italia dect ca dușmanii, acești daci reprezintă în istoria Romei un fenomen absolut unic și revoluționar: sînt împărași antinomici ideii înseși a imperiului. În realitate, sînt cei dintîi barbari care cucereau puterea, ducînd la Roma și în Orient nu ideea de autoritate respectată pînă atunci, ci germeul dărmării și voiața insta-

urării unui alt imperiu... Între acești împărași, cel care prezintă personalitatea cea mai puternică și tenace, Galeriu, pare să fi avut toată conștiința vechiului dac, înamice ereditat al Romei. Se cunoșc prin mărturiile contemporane ale lui Lactantiu³ (comentate de H. Grégoire în Byzantion, dar trecute cu vederea de istoricii români) motivele personale și impulsul ireductibil care-l împingeau pe acel dac la violență împotriva imperiului căzut în minile lui. Fiul din mamă transdunubiană, adoratoare a divinității munților și dedicat ei însuși acestui cult, care nu poate fi altul dect al lui Zamolxe, Galeriu e tipul rebelului ieșit din acel muni, unde viața clobănească păstrase întotdeauna ideea libertății barbare, înamice oricărui imperiu. Ajuns cear și apoi împărat, fostul cloban, fidel credințelor lui strămoșei, originii lui sociale și instinctului poporului său, își întorcea legiunile împotriva Italiei, cu hotărîrea — afirma Lactantiu — de a șterge plină și amintirea Romei, și a fost pe punctul

Un vîleaz care preferă să mîoură dect să se predea învingătorului

— declară același autor creștin — să schimbe numele imperiului roman în cel de Imperiu dacic. Lactantiu atribuia furia daceului (lucrul e caracteristic) faptului că părinții și strămoșii lui Galeriu fuseseră supuși censului, pe care Traian îl impusese ca pedeapsă dacilor încăpățînați în rebeliune. Problema fatală a censului lui Textul lui Lactantiu e ca un ecou trîziu al unor fapte pe care le cunoaștem și din alte mărturii, cum e fal-

moasa inscripție a lui Tiberius Plautius Silvanus Aelianus, guvernator al Moesiei, care între anii 52 și 53 strămuta în Moesia „o sută de mii transdunubieni, cu femeile, cu copiii, principii sau regii lor, pentru a plăti tribut”. Două secole și jumătate mai tîrziu, acești transdunubieni erau stăpîniți imperiului. Iar Galeriu, ridicat dintre ei, nu uitase. Textul lui Lactantiu nu este poate o dovadă, în înțelesul concret al cuvîntului; dar în acest caz e mai mult dect afit: este mărturia unei conștiințe turburi în imperiu. Acest barbar era un dac. Fusese cear asupra cetăților din Roma, lucrul nemaipomenit vîreodată...

E tocmai perioada cînd, pe cîlelalt mal, goții, care trăiau acum printre daci, începeau să se obișnuiască probabil cu ideea că erau geți și să celebreze în dîntelele lor pe Zamolxe, pe Deceneu și pe eroli daci. Ce contacte vor fi avut acei dacicii, sau carpi, sau carpoșii, cu goții și pînă la ce punct a ajuns probabilitatea simbolizată, care se manifestă în acțiuni comune, în certuri și în rivalități cunoscute prin unele mărturii! E o problemă-ehel, întinecat mult de lipsa sîrurilor, dar și mai mult de această confuzie de nume, într-o vreme cînd „roman” și „got” erau termeni mai mult juridici, care nu corespundeau unei desemnări etnice precise. Nu e posibil încă să pătrundem cu criteriile sigure în această enigmă. E evident însă că mitul getic răsare mai puternic dect orînd și că, din ceaia adîncă ce se lăsa atunci asupra acestor pămînturi, încă o dată forma lui războinică izbucnește afară din hotarele getice. Cu goții, acum „geți”, și peade și cu geții, acum „goți”, va ajunge la Bizanț, la Roma, va trece în Noua Galie fundată de goți și va apărea în vremea lui Orosiu în Prinele, legată de destiul Spaniei.

Orosiu, fugăr în Africa, anunța în cuvînte care sînt ca un strîcăt, teribilă venire apropiată: Getae illi qui ei nunc Gothi si izbucnea în invective împotriva acelor barbari care în vremuri trecute le lăssaseră pe femeile lor (amazonele) să pustiască lumea cu o imensitate de cruzimi⁴. Dar violența a trecut. Și cînd goții se stabiliseră și întemeiaseră Noua Spanie, Isidor din Sevilla, ei însuși de șage got, descoperă vîlcînii lui Lucan, și făcea istoria și genealogia goților, urcînd pînă la geți și pînă la daci. E important de remarcat că Isidor nu l-a cunoscut pe Iordanes. Teoria sa getică (se poate vorbi de așa ceva) este o doctrină în întregime hispanică, derivată din Lucan, din Orosiu și din erudiția imensă a autorului însuși. Elogiul Spaniei, unde Isidor descrie fericirea țării în care înflorise belșugul glorioasei fecundități a poporului

¹ E vorba de malul sting al Dunării, deci de Dacia.

² Această confuzie între geți și goți apare într-un paragraf al lucrării istoricului spaniol Eulius Orosiu (sec. IV-V). Adversus paganos Historiarum libri septem: „Acum de curînd însă geții, care se numesc astăzi goți...”

³ Venirea gotilor în Spania a provocat, firește, multe pustii. De aici adversitatea lui Orosius față de ei, sporită de faptul că nu erau creștini.

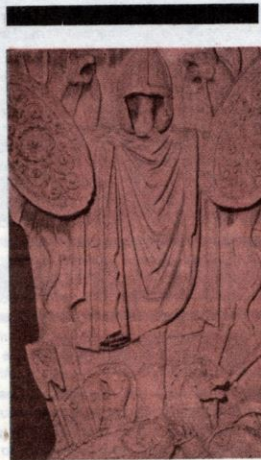
¹ Zamolxe, sau mitul dacie în istoria și legende spanole, studiu încă inedit.

² Magazin istoric, nr. 1/1978.

getice era încă o formă a utopiei getice. Într-un ecul în toată literatura medievală, în cronicile oficiale, în prologuri adresate regilor Spaniei, unde li se spune acestora că se trag din principii dacici și că s-au luat născut numele de la țara unde trăiesc, fiindcă era mai cunoscut (episcopul Alonso de Cartagena). Versurile lui Vergiliu, Horafiu și Lucan citate de Isidor pentru a explica virtuțile getilor se repetă de la un autor la altul și servesc drept doctrină celor dinți nobilimi spaniole: Mortem contemnimus laudatū vulnerē Getice (getii disprețuiesc moartea, caută cu bucurie rănilor). Doctrina lui Zamolxe. Nimeni nu cunoștea acest nume în Spania. Poate nici Sfântul Isidor. Dar doctrina inspire. Și oamenii care căutau moartea eroică și se bucurau de răni au fost mulți și au devenit căști.

Când Jordanes a fost cunoscut în Spania (abia în secolul XIII), dacii au intrat definitiv în istoria și genealogia poporului spaniol prin Historia Gothica a veneratului arhiepiscop don Rodrigo Jiménez de Rada și prin Cronica generală a lui Alfonso el Sabio. Getii erau acum departe. Trăia după el numai amintirea. Dar rămăsese ideea, și o nostalgie eroică ce împingea poporul la războiul sacru, la Reconquista. În vremea aceea, Cronica regelui înțelept trebuia să fi fost ca o Biblie a războinicilor și cavalerilor. Multe frazi nobile se vor fi picat asupra înșelător pagini care vorbeau despre strămoșii din îndepărtata Dacia sau Goția, despre Dunăre și despre acel enigmatic Zamolxe, de care „povestese istoriile că a fost minunat de înțelept în filozofie”, despre marele rege Boruista, „care a luat pământurile germanilor”, despre învâțatul Dicneio, sfetnic al lui Boruista și aproape sfânt. Pe acesta mai ales îl admira regele don Alfonso și, explicându-i meritele, se străduia el însuși să le imite. Iar Deceneu „...a schimbat obiceiurile și îndăduse de bune pe care le aveau pe atunci goții; și acest Dicneio l-a învățat pe goți aproape toată filozofia și fizica și teoria și practica și logica și rânduiala celor douăsprezece semne și cursul planetelor și creșterea și descreșterea lunii și mersul soarelui și astrologia și astronomia și științele naturale... Și după aceea Dicneio l-a ales pe cel mai nobil și mai priceput, făcând din el preot și episcop și l-a pus pe unii dintre ei să învețe teologia și l-a numit plicatos după numele de pileus, cum se zice în latină

nește la pălăria de cavalier; iar după spusele învățaților, numele li s-a tras de la mitrele cu care își acopereau capul, întocmai ca și cavalerii cu pălăriile lor”. Știm bine cine erau acei plicatos la daci. Oamenii din popor se numeau capillati. Aveau părul blond și îl purtau descoperit, așa cum îl descria Isidor pe goți: flavent capilibus intectis Getae. Iar bunul rege don Alfonso continuă explicând și istoria amazoanelor, femeile goților. N-au fost așa de rele cum s-a spus. Au părăsit vechiul lor locaș din Amazonia și trăiesc încă (pe vremea lui don Alfonso) în noua lor așezare, pe țărmul Pontului, între geți, cu orașul lor Tamer (adică anticul Tomis, Constanța de astăzi) „... și se ocupă de meșteșugul cavaleresc, astfel încât sînt tot așa de nobili și acum în mînșirea armelor ca și pe atunci: iar din prelunga lor e numită așa țară Feminia”. Nu mai lipsea nimic utopiei. Erau acum

Arme și cunoscutele stindarde dacice cu cap de lup

donă nume pentru a o evoca: Dacia ubi et Gothia, după Orosius și Feminia după Jordanes. A fost un mare vis în numele acestuia, care se confundă cu mitul și istoria umplind lumea de nostalgie. Alfonso el Sabio și oamenii din vremea lui au trăit acel vis și s-au inspirat din el. Noi îl descoperim azi. Și este aproape un miracol să-l cunoaștem în această formă din cronicile venerabile, scrise de arhiepiscopii și regi ai Spaniei, necitite pînă azi de români. Un singur nume nu se întîlnește în Cronica regelui Alfonso unde e vorba de Dacia și de istoria ei: cel al lui Traian. Decebal, da, se găsește,

sub cealaltă denumire a lui, Diuppaneus (în Cronica Dorpaneu). Se povestește despre războiul lui și despre victoriile asupra lui Domitian, și nu e uitată nici nenorocirea lui Fuscus. Traian își are capitolul său în istoria Romei. Iar acolo înțelegem aceste puține cuvinte care par să reflecte un text cunoscut din Dio Cassius: „Pe cel din Dacia și din Scythia l-a cucerit prin bătălie și a gonit din Dacia pe regele Decabal și a făcut țara provincie a Romei”. Atît. Nu mai mult. Era înția dată cînd se făcea o asemenea mențiune într-o cronică spaniolă, înția dată și elogiu lui Traian. Nici un cronicar anterior, de la Orosiu începînd, nu dăduse cea mai mică informație despre faptul că împăratul eucerise Dacia. Neversimilă scăpare din vedere, care nu e lipsă de interes, ci umbră a istoriei. Mitul îl ajungea pe împărat pînă în propria lui patrie. Traian era imperiul. Dusesse acviele Romei la Dunăre și triumfase în acea țară. Dar miturile sînt indestructibile și vindicative. Iar imperiul se dărmase prin lovitură oamenilor de la Dunăre. Sfîntul Isidor celebrase faptul: „Roma însăși, învingătoare a tuturor popoarelor, a trebuit să slujească supusă — familia — și să primească jugul triumfului getic”.

A cum acel oameni se numeau goți. Utopia getică se transformase în utopie gotă. Forța miturilor e în a se ascunde și a se transfigura pentru a nu pieri, pentru a supraviețui totului. Mitul getic a supraviețuit cu numele său nou. Pe secul regilor catolici apar simbolurile dacilor: Jugul și Săgețile; și cu ele, simbolul major, care proclamă triumful mitului: Nodul gordian retezat. Erau scoase din autori hispanici: Lucan, Seneca, Orosiu, Sfîntul Isidor și, prin el, de la alți autori antici. Jugul: bogăția dacilor, cu mulțimea de vite pe malurile Dunării (Sfîntul Paulin din Nola și Sfîntul Isidor). Săgețile: Săgețile getice (Lucan, Ovidiu și aproape toți anticii). Nodul gordian: mitul lui Alexandru (imperiul), retezat de „jugul triumfului getic” (Sfîntul Isidor). Era clar și elocvent. În stema acelor regi noi care pregăteau viitorul Spaniei, simbolul celebra nașterea lumii moderne pe ruinele celei antice. Îl imaginase cel mai mare umanist spaniol: Antonio de Nebrija. Numele acestui umanist va trebui să-l scriem în Panteonul patriei noastre.

* Paulin din Nola (353-431), episcop de Nola din 409, cel mai mare poet creștin din această perioadă; de la el s-au păstrat 35 poeme religioase, dar și cu informații de interes istoric.

* Antonio de Nebrija (Lebríja sau Nebrija, în alte grafii — 1441-1522) gramatician și istoric spaniol, profesor la Universitățile din Salamanca și Alcalá.

¹ Rodrigo Jiménez de Rada, prelat spaniol, autor al unei istorii a goților scrisă la 1243.

² Alfonso el Sabio (Alfonso cel Înțelept), rege al Castiliei (1252-1284) și împărat germanic (1267-1272); suveran cult (a scris el însuși cărți) a inițiat Cronica generală, prima încercare de istoriografie spaniolă în limba țării, nu în latină, cum se scria pînă atunci.

³ Confuzie datorată tot lui Orosiu, care, în sumara hartă ce-l este atribuită, notase pe spațiul ce se întinde între Germania și Alania indicația: Dacia ubi et Gothia (Dacia unde se află și Goția).

Londra, septembrie 1978: al XI-lea Congres internațional de arheologie clasică

Între 3-9 septembrie 1978, s-au desfășurat, în capitala Marii Britanii, lucrările celui de-al XI-lea Congres internațional de arheologie clasică (greco-romană). Această importantă reuniune internațională a întrunit un număr de aproape 1 000 participanți din numeroase Universități și Centre de cercetare europene și americane. Printre ei s-au aflat: Pierre Demarne (Franța), J. Szilágyi (Republica Populară Ungară), Massimo Ballotino (Italia), Xenia Gorbunova (U.R.S.S.), J. Alexander (S.U.A.), E. Akurgal (Turcia).

Școala arheologică engleză, care în ultima vreme, s-a distins printr-o excepțională rafinare a metodelor de cercetare, mereu adaptate la documente și respingând generalizări și teoretizări abstracte, a fost reprezentată de personalități ce se bucură de un renume internațional, printre care: sir John Beazley, Jocelyne M. C. Toynbee, Martin Robertson, John B. Ward-Perkins, Robert M. Cook, John Boardman.

Tema propusă atenției congresiștilor a avut un caracter marcat tradiționalist: Grecia și Italia în epoca clasică, înțelegându-se prin aceasta arta și civilizația dezvoltate exclusiv pe teritoriul țărilor două peninsule, dacă nu chiar în „capitalele” acestora: Atena și Roma.

Congresul s-a desfășurat la University College, într-un cartier mai liniștit al mării metropole, nu departe de celebrul British Museum. Aproape 250 comunicări au dezbătut principalele etape și probleme ale civilizației Greciei și Romei: I — Grecia și Italia până în epoca arhaică (cele dintîi comunicări s-au referit la Epoca Hallstatt); II — Grecia în perioada clasică și elenistică; Italia în vremea repubblicii; III — Epoca romană imperială. În cadrul fiecăreia dintre cele trei epoci, care au constituit și secțiile Congresului, dezbaterile au fost grupate după categorii: sculptură, arhitectură, ceramică, mozaicuri, pictură, arte minore, așezări și necropole (situri).

Delegația română, compusă din prof. D.M. Pippidi, directorul Institutului de arheologie din București și președintele Federației Internaționale de Studii Clasice (FIEC), acad. Em. Condurachi, prof. D. Tudor, dr. Adrian Rădulescu, directorul Muzeului de Arheologie și Istorie Națională din Constanța, dr. N. Gudea și semnatul acestor rânduri, a prezentat câteva dintre realizările cele mai noi ale școlii noastre arheologice. S-a făcut o expunere asupra cercetărilor unuia dintre cele mai vechi și mai renumite șantiere greco-romane ale țării noastre, cel de la Histria, unde, în ultimii ani, au fost scoase la lumină ruinele sectorului sacru de epocă greacă. În cadrul comunicării, referenții (D.M. Pippidi și P. Alexandrescu) au prezentat cele mai vechi temple ale zonei, datînd din secolul VI î.e.n. De asemenea, a fost adusă la cunoștința lumii științifice descoperirea, în apropierea satului Albești, a unui nou oraș grec, situat în imediata vecinătate a cetății Callatis (dr. A. Rădulescu). Un interes deosebit a stîrnit raportul cu privire la stadiul cercetărilor arheologice clasice în provincia Dacia (N. Gudea). O valoroasă contribuție la cunoașterea dezvoltării civilizației romane pe teritoriul țării noastre a adus comunicarea prof. D. Tudor, privitoare la portul antic al orașului roman Drobeta (Turnu Severin).

Editura Academiei R.S.R. a pus la dispoziție volumul IV al seriei HISTRIA, cuprinzînd toate documentele ceramice descoperite în ruinele cetății, de la începutul cercetărilor (1914), pînă în zilele noastre.

Petre ALEXANDRESCU

O nouă metodă de datare

Arheologii și specialiștii din domeniul artei vor beneficia de o nouă metodă de datare, care permite să fie descoperită cea mai perfectă contrafacere sau să fie stabilită cu exactitate vîrsta unui obiect. Institutul „Max Planck” de fizică nucleară, din Heidelberg, a pus la punct acest nou procedeu bazat pe faptul că, prin radioactivitate naturală, cele mai mici alterații de material (de exemplu argilă), servesc la identificarea vîrstelor obiectului. Radiografierea unei statui care era considerată ca provenind din China sec. III î.e.n. a permis să se constate că este vorba de un fals făcut în secolul nostru. Prelevîndu-se o mică particulă din materialul din care era confecționată statuia, iradierea provocată de aceasta prin alterare, sub efectul radioactivității sau termoluminescenței, a permis ca pe scara de măsură a contorului de termoluminescență să se citească vîrsta de ... 70 ani. Sistemul a fost probat și cu prilejul unor săpături arheologice, în urma cărora a fost descoperit un sistem de canalizare din timpul Imperiului roman tîrziu.

Nicolae N. RĂDULESCU

POLITICA ASASINATELOR

POLITICE

GEORGE G. POTRA

În scopul realizării tenebroaselor lor planuri politice, cercurile guvernante din Germania hitleristă și Italia mussoliniană au folosit cu egală virtuozitate acțiunea diplomatică, cit și forța brută, calomnia și asasinatul. Realizat pe cont propriu sau prin intermediul și cu largul concurs al cercurilor și organizațiilor de extremă dreaptă din diverse țări, asasinatul politic a reprezentat una din armele preferate ale „diplomației” fasciste pentru înlăturarea

indezirabililor. Semnificative pentru o asemenea „concepție politică” sînt declarațiile ambasadurului Germaniei la Paris, Roland Koester, într-o convorbire avută cu ziarista Gêneviève Tabouis, chiar în ziua asasinării premierului român, I. Gh. Duca, la 29 decembrie 1933: „Ei bine, aflați că la Berlin, unii naziști pretind că, cu cinci sau șase asemenea asasinate politice, Germania ar putea face economie de un război și ar obține tot ce ar vrea în Europa!”

Avertismentele s-au confirmat

Fuseseră înscrși pe „lista neagră” Engelbert Dollfuss, cancelarul Austriei, Alexandru I. Karagheorgević, re-

gele Iugoslaviei, Louis Barthou, ministrul de Externe al Franței, Edvard Beneš, ministrul de Externe al Cehoslovaciei, Albert I, regele Belgiei, Nicolae Titulescu, ministrul de Externe al României. Asasinarea acestor per-

sonalități — ca și a altor figuri politice proeminente înscrise ulterior în odiosul plan întocmit de căpeteniile fasciste — urmărea, în mod direct, obținerea unor modificări esențiale atât în viața politică internă, cit și în ori-

entarea politică externă a țărilor respective, modificări care să ducă la înfrângerea rezistențelor față de planurile agresive ale regimurilor fasciste și, în ultimă instanță, la aservirea acestor țări. Aceste asasinat politice — având un scop bine determinat și folosind mijloace specifice — conturează un capitol aparte al fenomenului terorist internațional, care fără a constitui o apariție nouă în contemporaneitate — el practicându-se, sub o formă sau alta, în decursul vremurilor, împotriva tuturor popoarelor — s-a manifestat totdeauna prin acte reprobabile, cu consecințe negative asupra evoluției relațiilor internaționale.

Previzunile lui Roland Koester aveau să se confirme destul de curând. Prima victimă proeminentă avea să fie Engelbert Dollfuss, cancelarul Austriei¹. Dispariția acestuia nu marca însă decît împlinirea unui prim punct al planului de asasinat politice puse la cale de fascism; rămîneau celelalte personalități, cărora li se vor adăuga alți și alți oponenți de seamă, din marile nume de oameni politici care au înțeles să nu cedeze, să nu abandoneze lupta, în diferent de pericolele ce planau asupra lor.

Apoi, la 9 octombrie 1934, opinia publică mondială a aflat cu stupeoare că la Marsilia ustași² săvîrșiseră un nou atentat, căruia i-au căzut victime regele Alexandru I Karageorghević al Iugoslaviei și Louis Barthou, ministrul de Externe al Franței, alte cîteva persoane fiind rănite.

Atentatul de la Marsilia — evidențiind o pregătire metodică, folosirea de către fascism a unor terțe mîini criminale din organizațiile de extremă dreaptă, teroriste, declinarea răspunderilor — reprezenta un nou punct al planului de asasinat pus la cale cu sprijinul direct al regimurilor fasciste. Pe baza elementelor oferite de conținutul unor documente recent descoperite, unii autori apreciază că asasinatul de la Marsilia — și

nu cel comis împotriva lui Engelbert Dollfuss — trebuia să marcheze punctul de pornire în aplicarea planului de asasinat politice menționate. Jacques de Launay, în lucrarea *Titulescu et l'Europe* menționa: „În consecință, afacerea de la Viena a izbucnit prematur. Se pare că ustașii aveau în vedere să coordoneze planurile lor cu cele ale naziștilor germani și austriaci. Operația trebuia să se declanșeze în octombrie prin suprimarea regelui Alexandru al Iugoslaviei. Profitînd de panica de la Belgrad, puciuri trebuiau să izbucnescă imediat la Viena, la Ljubljana și la Zagreb”. Dincolo de orice posibile controverse în legătură cu această afirmație, cert este că Marsilia nu reprezenta decît o etapă a acestui program.

Dusman declarat al revizionismului și al agresiunii, unul din principalii animatori și făuritori ai acelor importante instrumente de securitate regională care au fost Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, Nicolae Titulescu a concentrat, poate, mai mult decît alte personalități politice internaționale, aversiunile guvernanților din Germania hitleristă și Italia musoliniană, ca și ura neîmpăcată a cercurilor extremiste de dreapta din Polonia, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia, cît și a celor din România, hotărîte, cu orice preț, să-l lichideze politic și fizic. În plus, trebuie ținut seama că diplomatul român a fost unul din cei mai hotărîți adversari ai terorismului.

Într-un articol apărut în presa fascistă italiană — coordonatată la acea vreme de Galeazzo Ciano, generelul lui Mussolini³, în legătură cu atentatul de la Marsilia, se menționa: „Va veni o zi cînd un student va expedia un glonț, încheind aroganța ministrului Afacerilor Străine al României și vom termina astfel cu Titulescu”. Mențiunea ziarului respectiv trebuie corelată cu o afirmație făcută de același Roland Koester, în cadrul discuției din 29 decembrie 1933, cu Gêneviève Tabouis la care ne-am

referit: „Apoi, ar voi să termine cu Titulescu, aliat credincios al Parisului și al Londrei”.

Riscind conștient

Proliferarea atentatelor, organizarea sistematică și acțiunea mereu mai eficientă a extremiștilor de dreapta concentrați în diverse organizații ce constituiau ramificațiile active ale aceluia mare cartel internațional al crimei cu caracter politic au pus cu acuitate, în fața guvernelor a numeroase țări, problema reprimării terorismului și a adoptării de măsuri pentru prevenirea acestuia. Astfel, comunicatul sesiunii extraordinare a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, desfășurată la Belgrad la 19 octombrie 1934, dînd glas îngrijorării pe care o asemenea situație o provoca statelor membre, ca și preocupării pentru a-i găsi un antidot, sublinia: „Față de o asemenea situație, Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri consideră necesar ca toate statele fără excepție să colaboreze într-un spirit pașnic cu calm și obiectivitate, pentru a se stabili responsabilitățile actuale. De asemenea, el cere să fie luate măsuri menite să împiedice în viitor repetarea unor asemenea acte. Într-adevăr, dacă n-ar fi luate măsuri internaționale corespunzătoare și dacă n-ar fi aplicate cu toată loialitatea și bunăvoința, pe care ele le comportă, Consiliul Permanent consideră că s-ar ajunge inevitabil la conflicte dintre cele mai grave”. La două luni după discutarea sa în sesiunea extraordinară de la Belgrad a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, „cazul de la Marsilia” a fost adus în dezbaterea Societății Națiunilor⁴, Iugoslavia

⁴ La 9 decembrie 1934, ministrul de Externe al Franței depuse pe lângă Societatea Națiunilor, un „Expoze al principilor generale care, după părerea guvernului francez, trebuiau să constituie bazele unei convenții internaționale în vederea reprimării terorismului internațional”, text adus, chiar a doua zi, la cunoștința membrilor Societății Națiunilor. S-a decis crearea unui comitet însărcinat cu întocmirea unui studiu al acestei chestiuni, în ve-

¹ Magazin Istorie, nr. 9/1976.

² Membrii unei organizații fasciste teroriste croate, înființată în deceniul al treilea al sec. XX.

³ Magazin Istorie, nr. 5-9/1973.

cerînd să se stabilească responsabilitățile pentru săvîrșirea atentatului.

Cu această ocazie, la 10 decembrie 1934, Nicolae Titulescu a rostit, în Consiliul Societății Națiunilor, unul din memorabilele sale discursuri, cerînd lumină și sancțiuni. Deosebit de vehement, prezentat aproape ca un rechizitoriu împotriva celor ce au găzduit și patronat activitatea cercurilor teroriste implicate, discursul lui Nicolae Titulescu a atras atenția cu toată puterea asupra mobilurilor și semnificației politice ale asasinatului de la Marsilia, ale atentatelor politice în general. „Afîrim, în ceea ce mă privește — spunea ministrul de Externe român cu această ocazie — că revizionismul și terorismul nu sînt totuși lucruri distincte. Există între ele legături de filiație, care le unesc ca pe tată de copilul său. Din cauză că revizionismul tulbură oamnenii în ceea ce privește justiția sortită lor, brațele se înarmează pentru a înfăptui hotărîrile unor spirite exaltate”. Neîndoielnic, atitudinea

derea adoptării de măsuri corespunzătoare. Acest comitet s-a întrunit în trei sesiuni succesive (1935-1937), discutînd elaborarea unui anteproiect de convenție pentru reprimarea terorismului și a unui anteproiect pentru instituirea unei curți penale internaționale. Rezultatul lucrărilor celor trei sesiuni a fost transmis tuturor guvernelor și supus Conferinței interguvernamentale pentru prevenirea și reprimarea terorismului, convocată la Geneva, în noiembrie 1937, în virtutea hotărîrii adoptate de Consiliul Societății Națiunilor. La 16 noiembrie 1937, Conferința a adoptat, pe baza anteproiectelor supuse dezbaterii în cele trei sesiuni și a amendamentelor formulate de diverse state, două convenții: pentru prevenirea și reprimarea terorismului și pentru crearea Curții Penale Internaționale, precum și un Act final.

Se impune în acest cadru a releva contribuțiile aduse de reprezentanții țării noastre, printre care am aminti numele cunoscutilor juriști V.V. Pella și J. Rădulescu, la definirea juridică a terorismului și la eforturile făcute pe plan internațional pentru elaborarea instrumentelor de luptă împotriva acestuia. Ele s-au înscris în mod firesc în sensul acțiunilor de mai largă cuprindere determinate de inițiativa României care, printr-o comunicare adresată Societății Națiunilor, la 20 noiembrie 1926, sesiza organizația asupra necesității studierii și elaborării unei convenții internaționale pentru universalizarea reprimării terorismului.

adoptată și cu acest prilej a îndrîjit și mai mult pe asasini și pe cei ce i-au sprijinit.

„...Voi sfîrși asasinat“

Se pune întrebarea: știa, oare, Titulescu că era înscris pe lista asasinatelor politice proiectate de fascismul italian și german, împreună cu acoliții săi? Dintr-o declarație făcută de diplomatul român corespondentului din Geneva al ziarului sovietic *Pravda*, în noiembrie 1934, rezultă că da. „Și eu am fost condamnat la moarte de vreo cinci ori de către teroriști”. O mărturie în același sens aduce și ziaristul Paul du Bochet de la *Tribune de Genève*: „Îmi amintesc că în 1936, la Montreux, mi-a împărtășit unele temeri cu un zîmbet amar. «Cred că voi sfîrși asasinat». Paul du Bochet pune această declarație a lui Nicolae Titulescu în legătură cu hotărîrea, de inspirație externă, adoptată de „senatul legionar” privind suprimarea omului politic român. O dovadă o constituie și discuția avută de Nicolae Titulescu cu I. M. Maiski, ambasadorul sovietic la Londra, la mijlocul anului 1937, cînd fostul ministru de Externe român realiza un turneu de conferințe în Marea Britanie. În urma întrevederii avute cu diplomatul român, I. M. Maiski nota în jurnalul său: „La întrebarea mea referitoare la viitoarele sale planuri, Titulescu mi-a povestit inițial cum agenții hitleriști au încercat de trei ori la rînd să-l otrăvească în Elveția și la București”.

O primă încercare de asasinare a sa a avut loc în ianuarie 1934, în apropiere de Zagreb: o mașină infernală, construită de ustași, a făcut să sară în aer o parte a liniei ferate, la numai cîteva minute după trecerea unui tren-expres în care se aflau Edvard Beneș și Nicolae Titulescu, ministrii de Externe ai Cehoslovaciei și României. A doua zi, ziarul berlinez *B.Z. am Mittag* anunța semnificativ că atentatele de-a lungul căilor ferate iugoslave vor continua; *L'Etat Croate Indé-*

pendant, ziar al extremei drepte (finanțat de Oficiul de Politică Externă al partidului nazist din Germania, condus de Alfred Rosenberg), scria mai deschis: „Dacă ministrii Miciei Întelegeri ar fi sărit în aer, cu vagonul lor, nimeni nu i-ar fi putut acuza pe croați, care se găsesc în stare de legitimă apărare. Domnii Beneș, Titulescu și Jevtić nu sînt decît niște provocatori, care n-au ce căuta la Zagreb”. În lunile următoare ale anului 1934, *L'Etat Croate Indépendant* a publicat noi apleuri la asasinat. La 16 august 1934, același ziar scria printre altele: „Domnului Barthou, regelui Alexandru, domnilor Beneș și Titulescu să nu le

În p. 41: Marsilia, 9 octombrie 1934: asasinarea regelui Iugoslaviei Alexandru I și a ministrului de Externe al Franței, Louis Barthou

Nicolae Titulescu

treacă prin minte că pot să se joace după bunul lor plac cu soarta altor popoare; desigur îi va convinge curînd". Invocînd în mod demagogic interesele popoarelor din Balcani, cercurile care reprezentau aceste zăire au căutat să dea o motivare principală intenţiilor şi acţiunilor lor criminale.

Într-una din zilele anului 1936, aflîndu-se la Paris, împreună cu mareşalul Franchet d'Espèrey, în Hotelul Ritz, un ofiţer de la Biroul II (Biroul de informaţii şi contrainformaţii al Statului Major Francez) i-a atras atenţia lui Nicolae Titulescu că se pune la cale asasinarea sa, de astă dată pe calea otrăvirii. Pericolul otrăvirii îl marca pe Nicolae Titulescu ca o adevărată sabie a lui Damocles; mulţi din anturajul său — în necunoştinţă de cauză — aveau sentimentul că fostul ministru de Externe român suferea de o manie. „Ştim în prezent — afirma Jacques de Launay în lucrarea amintită — că Titulescu era un om vizat de către nazişti şi fleurul lui îl făcea s-o simtă. Mai mult, el fusese pus în gardă de generalul Weygand. În aprilie 1937, fostul ministru Mandel i-a recomandat chiar să nu mai bea decît apă minerală adusă în sticle închise”.

Avertismentele n-au intrizat să se confirme. Primele semne ale otrăvirii apar — după mărturiile unor apropiaţi ai ministrului de Externe român — în martie 1936, la Paris, la una din înţîlnirile pe care le avea cu miniştrii de Externe ai Întelegerii Balcanice, Nicolae Titulescu trebuind să rămînă în pat mai multe zile. În luna iunie 1936, simptomele s-au manifestat pentru a doua oară, de astă dată la Montreux. Invitat de Tevfik Rüstü Aras, ministrul de Externe al Turciei, la un dineu, ministrul de Externe român a leşinat în momentul plecării. A treia criză a avut loc după foarte scurt interval, pe cînd Nicolae Titulescu se afla la Bucureşti.

În august 1936, Serviciul cehoslovac de siguranţă a fost avertizat despre pregătirea unui nou atentat împotriva miniştrilor de Externe ai Micii Întelegeri, pus la cale de ustaşi şi Garda de fier. Atentatul urma să se săvîrşească pe teritoriul cehoslovac, cu ocazia Conferinţei miniştrilor de Externe ai Micii Întelegeri, care urma să aibe loc în luna septembrie 1936, la Bratislava; informaţiile primite şi cercetările întreprinse de către organisme specializate au relevat amestecul regimului hitlerist şi al unor cercuri de extremă dreaptă poloneze în pregătirea acestui atentat. La 29 august 1936, Nicolae Titulescu a fost înlăturat de la conducerea Ministerului de Externe, nemaiparticipînd la Conferinţa de la Bratislava; de altfel, măsurile de siguranţă luate de autorităţile cehoslovace, în colaborare cu cele româneşti şi iugoslave, au împiedicat realizarea planurilor criminale ale conspiratorilor.

„Boala“ nu era un mister

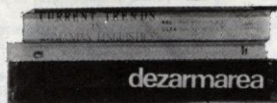
Cu credinţa că într-o regiune liniştită şi cu un climat favorabil îşi va putea reface sănătatea, diplomatul român a părăsit Bucureşti, îndreptîndu-se spre Cap Martin, în Sudul Franţei. Vestea demiterii l-a surprins în această stare. Consultat de celebrităţi medicale, printre care şi profesorul Năgli din Zürich, Nicolae Titulescu prezenta toate simptomele otrăvirii. Probe de sînge trimise unor repute laboratoare din St. Moritz, Zürich şi Paris confirmau prezenţa în sîngele bolnavului a unor elemente toxice diferite de acelea care se constată obişnuit în cazurile de malarie, boală de care se bănuia că suferă. „Boala“ nu a constituit nicicum un mister pentru omul politic român, o mărturie în acest sens aducînd-o conţinutul convorbirii avute de el, în noiembrie

1936, la Lugano, cu Jules Sauerwein, corespondentul ziarului **Paris soif**. Adresîndu-se surorii sale, Cornelia (Nely) Nenişor, în mai 1939, şi făcînd referiri la această situaţie Nicolae Titulescu scria: „A căzut peste mine cea teribilă boală din 1936 — ca s-o numim boală, căci constatările profesorului Năgli din Zürich, cel mai mare specialist al sîngelui, stau martore ca să ne spuie ce-a fost — şi tot n-au dezmărat contra mea şi cei ce nu mă iubesc şi dau baza judecăţilor asupra mea”.

În octombrie 1944, ziarul **Fapta** denunţa — în articolul **Nicolae Titulescu a fost asasinat** — numele unuia dintre aceia care ar fi fost amestecaţi, dacă nu direct, cel puţin indirect, în încercările de otrăvire a ministrului de Externe român: **Franco Trandafillo**, agent al Gestapoului. „Titulescu a fost asasinat... dar mai înainte ca să se fi produs dispariţia fizică a strălucitului nostru ambasador — scria **Fapta** — el a fost chinuit şi umilit, pentru ca la urmă să i se administreze savant reţeta ticlăită în laboratoarele criminale”. Se afirma încă o dată, în mod expres — şi acest ziar nu reprezenta o excepţie — convingerea potrivit căreia încercările de asasinare a diplomatului român au fost un fapt real şi nu „o diversiune titulesciană”, după cum o prezentau inamicii săi ireductibili din ţară şi străinătate.

Seria tentativelor de asasinat (şi a asasinatelor propriu-zise) este evident mult mai mare. Nu este în intenţia noastră de a o reface aici. Rămîne ca un fapt, probat incontestabil, că în încercarea de a determina acele modificări de geografie politică pe care le doreau şi urmăreau, Germania hitleristă şi Italia mussoliniană, regimurile fasciste şi pro fasciste din alte state au folosit o gamă largă de mijloace violente, printre care asasinatul politic a ocupat un loc de prim ordin.

carti sosite la redactie

● Gheorghe I. Bodea — **FILIMON SÎRBU**
Editura Politică, București, 1978, 96 pp., 2,75 lei.

● M.C. Stănescu, L. Gergely — **ELEK KÖBLÖS**
Editura Politică, București, 1978, 96 pp., 2,50 lei:
cele două volume menționate au apărut în colecția „Evocări”, publicată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și sînt consacrate vieții și activității a doi militanți ai Partidului Comunist Român.

● Dan Gh. Teodor — **TERITORIUL EST-CARPATIC ÎN VEACURILE V-XI e.n.**

Editura Junimea, Iași, 1978, 224 pp., 22,50 lei:
contribuții arheologice și istorice la studierea unor secole mai puțin cercetate din istoria poporului român.

● **DEZARMAREA — DOCUMENTE** (sub egida Academiei „Ștefan Gheorghiu” — Institutul de științe politice și de studiere a problemei naționale; coordonator, dr. Nicolae Ecobescu; selecție și indice, dr. Sergiu Verona; verificarea textelor, Ion Mircea Pașcu, Nicolae Șteflea)

Editura Politică, București, 1978, 532 pp., 28 lei:
primă și substanțială culegere de documente publicată în țara noastră privind istoricul negocierilor postbelice în problematica dezarmării.

● **CURRENT TRENDS IN ROMANIAN LINGVISTICS** (numerele 1-4, tom XXIII din *Revue Roumaine de linguistique* și numerele 1-2, tom XV din *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, edited by A. Rosetti and Sanda Golo-pentia-Eretescu)

Editura Academiei, București, 1978, 651 pp., 120 lei: *volum de masivă erudiție și modernă înțelegere în dezvoltarea istorică și descriptivă a ramurilor lingvisticii românești în anii postbelici; lucrare destinată lumii științifice de peste hotare.*

● Ștefan Lache, Gheorghe Țuțu — **ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS DIN 1946**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, 352 pp., 12 lei:
prima monografie analizînd activitatea politico-diplomatică desfășurată de România cu prilejul Conferinței de pace de după cel de-al doilea război mondial (29 iulie-15 octombrie 1946).

● Petre Alexandrescu — **HISTRIA IV. LA CÉRAMIQUE D'ÉPOQUE ARCHAÏQUE ET CLASSIQUE. VIIe-IVe** (în colaborare cu Suzana Dimitriu și Maria Coja)

Editura Academiei, București și Editura Diffusion de Boccard, Paris, 1978, 144 pp + 71 planșe, 34 lei:
studiu ceramică din epoca arhaică și clasică a cetății grecești de pe malul dobrogean al Pontului Euxin.

● Nicolae Branga — **ASPECTE ȘI PERMANENTE TRACO-ROMANE**

Editura Facla, Timișoara, 1978, 160 pp., 6,75 lei:
incursiuni în cultura materială și spirituală a strămoșilor noștri.

Prima conferință internațională de arhive în Africa

De curînd a avut loc în Kenya, la Nairobi, Conferința internațională a arhivelor, organizată de Consiliul internațional al arhivelor, la invitația instituției de profil din această țară.

La conferință au participat conducătorii al instituțiilor de arhivă din 42 țări din Europa, Asia, America și Africa — evidențiindu-se participarea numeroasă a delegațiilor din țările africane — și reprezentanții unor organisme internaționale.

Lucrările au fost deschise de ministrul Problemelor Sociale al Kenyei care, subliniind ca foarte important faptul că pentru prima dată se organizează o astfel de manifestare științifică în Africa, a relevat sprijinul dat de U.N.E.S.C.O. și de Consiliul internațional al arhivelor țării lor în curs de dezvoltare.

S-a dezbătut raportul *Standarde de organizare a instituțiilor de arhivă*, întocmit de un grup de experți pe baza datelor de studiu puse la dispoziție de către arhivele naționale din 38 țări. S-a discutat despre condițiile de păstrare a documentelor de arhivă, depunerea de materiale de către instituții, măsuri de securitate și acces, valorificare, numărul de personal, raporturile dintre arhive și administrația de stat, precum și cu forurile științifice.

Dispușile au relevat interesul crescînd pe care l-au manifestat guvernele din mai multe țări în sprijinirea arhivelor naționale, materializată în realizarea unor construcții noi și moderne. Viu dezbătută a fost și importanta problemă a necesității asigurării construcțiilor de arhivă cu mijloace de pază și securitate. Experiențele din cel de-al doilea război mondial, concluziile de pe urma unor mari inundații, cutremure, atacuri armate, — ravagii de pe urma cărora arhivele au suferit daune ireparabile — determină necesitatea ca în realizarea construcțiilor de arhivă să se țină seama de toți acești factori.

Conferința internațională ca și alte manifestări științifice anterioare a subliniat ca o problemă fundamentală în acest domeniu de activitate a selecționării materialelor de valoare spre a fi păstrate pentru posteritate: ce păstrăm pentru generațiile viitoare, care este tezaurul de informații documentare conservat pentru a reflecta stadiul și nivelul de progres și civilizație al fiecărui popor.

Învoind tradițiile și jurnate, reprezentanții arhivelor românești au susținut că viabilitatea oricărei instituții de arhivă poate fi asigurată numai prin organizarea ei pe baza unor legi naționale, care să asigure cadrul juridic și organizatoric necesar, să stabilească rolul și misiunea acestei instituții în cadrul societății respective, să-i determine profilul și competența în păstrarea și valorificarea arhivelor. Fără sprijinul statului și al conlucrării fructuoase cu instituțiile de știință și cultură, arhivele nu-și pot îndeplini misiunea lor de păstrători ai izvoarelor documentare și de valorificare a lor.

Conferința și-a încheiat lucrările prin adoptarea unor recomandări privind elaborarea unor norme tehnice profesionale, pe baza colaborării între organele U.N.E.S.C.O. și Consiliul internațional al arhivelor; definitivarea unui model statistic internațional și elaborarea unui dicționar de terminologie multilingvistic.

Aprecîindu-se rolul, importanța și rezultatele conferințelor arhivelor ca o manifestare necesară schimbului de experiență pe plan internațional, s-a propus ca viitoarea întrunire din 1979 să se țină în Brazilia, iar în 1980 la Londra să aibă loc cel de-al IX-lea Congres al arhivelor.

Ionel GAI

¹ O consfățuire asemănătoare s-a ținut la București în 1969.

BERLIN—
NOIEMBRIE 1918
„A CĂZUT
CEA MAI ÎNALTĂ
COROANĂ,
S-A ZDROBIT
CEL MAI
PUTERNIC TRON”

GHEORGHE UNC

Pe arena internațională, perioada de la sfârșitul primului război mondial s-a caracterizat prin ample mișcări sociale și naționale, în centrul cărora s-a situat proletariatul, clasa cea mai revoluționară a societății. Consemnând marile bătălii desfășurate în acel timp de către masele populare, Programul Partidului Comunist Român arată: „Alături de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, istoria a înscris în această perioadă într-o serie de țări — ca de exemplu China, Germania, Ungaria, Turcia și altele — puternice mișcări revoluționare, ce au cuprins largi mase muncitorești și forțe progresiste”.

Revoluția burghezo-democratică din noiembrie 1918 din Germania¹ și-a avut rădăcinile în contradicțiile dintre masele populare și cercurile reacționare, conservatoare, reprezentate de luncherime și marea burghezie, contradicții amplificate și agravate în cele 50 luni de război, la declanșarea căruia imperialismul german a avut un rol hotărâtor. La începutul lunii noiembrie 1918, mișcările spontane ale muncitorilor, soldaților și țăranilor împotriva conflagrației cu tot cortegiul ei de victime, privațiuni și suferințe și pentru prefaceri democratice s-au transformat în revoluție.

¹Magazin Istorie, nr. 12/1968.

Manifestație pe o stradă din Leipzig

Kaiserul fuge în Olanda

Semnalul l-au dat marinarii din Kiel; în ziua de 3 noiembrie, ei au refuzat să mai lupte, au arborat steagul roșu pe vasele marinei imperiale, constituindu-se în consilii militare. În numai câteva zile, întreaga Germanie a fost zguduită de greve și demonstrații, de revolte și insurtecții. De la un capăt la celălalt al țării, milioane de oameni ai muncii, organizați în consilii ale muncitorilor, soldaților și țăranilor — ca organe ale noii puteri populare — au cerut încetarea imediată a războiului, abolirea monarhiei, socotită vinovată de dăzatrul în care fusese adusă țara, reforme radicale în folosul celor mulți.

În ziua de 9 noiembrie, muncitorii din Berlin au declarat greva generală, organizând ample și viguroase demonstrații de stradă. Într-un entuziasm popular, mulțimea a impus abdicarea împăratului. Pentru a scăpa de mînia poporului, Kaiserul a fugit în Olanda. S-a format un nou guvern — „Consiliul împuterniciților poporului” — în care rolul conducător l-au avut social-democrații de dreapta. În acele zile fierbinți, guvernul a statuat cu ceririle poporului: încetarea războiului, elibe-

rarea deținuților politici, revenirea la libertățile burghezo-democratice antebelice, proclamarea zilei de muncă de opt ore, instituirea republicii ș.a. Reformele n-au atins însă temeliile orînduirii burgheze. Aparatul de stat s-a menținut nemodificat, conducerea armatei a rămas subordonată vechilor cadre de ofițeri superiori, economia s-a aflat în continuare în mîinile bancherilor, industriașilor și iunche-rilor. Cît privește reforma agrară — ea nici n-a fost amînită.

În aceste condiții, Liga Spartakus, grupare muncitorească alcătuită din social-democrați de stînga, a chemat masele la luptă pentru adîncirea revoluției burghezo-democratice, pentru transformarea ei în revoluție socialistă. În cuvîntarea **Ce-l de făcut**, rostită la întrunirea publică din Sala „Sophie” din Berlin, la 28 noiembrie 1918, fruntașul „spartakiștilor”, Karl Liebknecht, arăta: „Se poate mulțumi proletariatul cu înlăturarea Hohenzollernilor? Niciodată! Telul său este lichidarea dominației de clasă, a exploatării și asupririi, realizarea socialismului”.

Mîșcarea muncitorească și democratică din România a urmărit cu deosebit interes și simpatie evenimentele revoluționare din Rusia, Germania, Ungaria, ca și din celelalte țări. Gazeta **Socialismul**, organul central de presă al partidului socialist și al sindicatelor din țara noastră, apărut la 14 noiembrie 1918, a publicat numeroase articole menite să țină „muncitorimea din România la curent cu mișcările socialiste din celelalte țări și cu acțiunea pe care proletariatul mondial o duce pentru dezrobirea sa de sub jugul exploatării capitaliste”. Au apărut, de asemenea, articole care informau masele de oameni ai muncii din țara noastră despre marile prefaceri sociale și naționale din Europa. Redînd, sintetic și expresiv, tabloul mutațiilor pe arena internațională din acel timp, **Socialismul** din 17 noiembrie 1918 scria: „A fost odată o împărăție rusă! A fost odată o împărăție germană!... În mai puțin de un an s-a prăbușit tot ce a fost mai reacționar, mai oligarhic, mai hid!... Popoare de sute de milioane, jumătate din Europa, au dat o nouă culoare edificiilor de stat, transformînd vechile forme de guvernămînt”. La rîndul său, gazeta socialistă **Adevărul** (din 5/17 noiembrie 1918), în articolul **Zdrobirea tiraniei**, semnat de militantul Tiron Albani, arăta: „Trăim cele mai frumoase zile ce le-a trăit încercata omenire... Revoluția se întinde peste toată Europa, zdrobind lanțurile ce încovoiau popoarele robite”. După Rusia — sublinia fruntașul socialist român — Austro-Ungaria și Germania erau statele conduse de oligarhiile cele mai autocrate și reacționare, fapt ce a determinat ca revoluția să cuprindă centrul Europei și să deschidă „porțile de fier la cel mai puternic imperiu militarist: la hotarele Germaniei”.

Salutînd revoluția germană, publicistica muncitorească și democratică din România a reliefat cauzele care au generat-o, a relatat pe larg despre desfășurarea ei în Capitală și în provincie, a publicat ample articole despre

cuceririle oamenilor muncii. Sub titlul **Revoluția în Germania, Adevărul** scria în numărul menționat mai sus: „Omenirea răsuflă ușurată că, în fine, a căzut cea mai înaltă coroană, s-a zdrobit cel mai puternic tron... Revoluția a început în porturile Kiel, Bremen, Hamburg, Lübeck, apoi s-a extins peste celelalte orașe ale Germaniei și la Berlin, a răsturnat tronul, guvernul și socialiștii au pus mâna pe conducerea țării...”

Gazeta **Socialismul** descria astfel momentul de maximă tensiune în care mulțimea Berlinului era pregătită să răspundă prin forță, în cazul cînd Kaiserul ar fi refuzat să abdice, în urma ultimatumului dat de socialiști: „Simbătă, 9 noiembrie. Berlinul își schimbase aspectul. În piața din fața gării principale, erau înșirate trupe, cu ofițeri călări, cu mitraliere. La prînz... în marile întreprinderi industriale din Nordul Berlinului, muncitorimea a proclamat grevă, formînd mari convoaie de demonstrații, care se îndreptau spre centru. Mulțimea de oameni creștea tot mai mult pe străzi... Renunță la tron sau nu? — Aceasta era întrebarea în jurul căreia se țeseau toate convorbirile... În partea de miazănoapte a Berlinului, s-au produs ciocniri serioase cu trupe în fața cazărniilor gărzilor imperiale. La marile demonstrații populare din jurul Parlamentului și Primăriei s-au alăturat și mii de soldați, care au depărtat cocardele de pe șepcile lor, ca semn că au aderat la mișcarea revoluționară. Regimente întregi au trecut, apoi, rînd pe rînd, la revoluție”. Cînd, „după orele 12, s-a răspîndit ca fulgerul în tot Berlinul știrea că împăratul Wilhelm a abdicat”, entuziasmul maselor a fost de nedescris, conchi-dea gazeta.

Alături de Karl Liebknecht

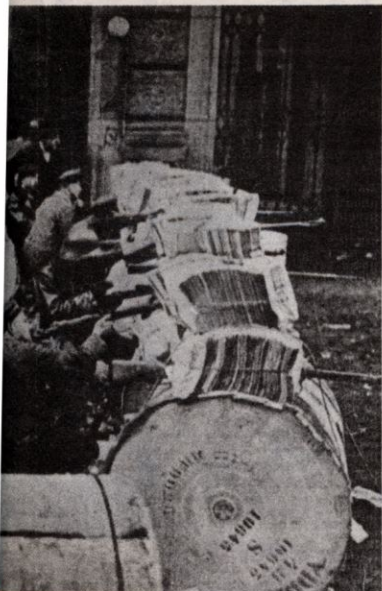
Opinia publică din România a salutat revoluția germană, văzînd în aceasta calea care va duce spre democratizarea politicii interne și externe a Germaniei. În acest spirit, intelectualul socialist român Emil Isac scria în gazeta **Adevărul** (24 noiembrie 1918) că poporul român i-au fost dușmani nu oamenii muncii din Austro-Ungaria și Germania, ci stăpînii lor. „Nouă — arăta el — Habsburgii și Hohenzollernii ne-au fost dușmani și toate șleahtele de trîntori... ne-au fost dușmani căci ne-au sclăvit popoarele și ni le-au nimicit; noi nu mai vrem turme de oi și păștori, ci vrem: dreptate”. Referindu-se la solidaritatea socialiștilor din Germania cu poporul român, în momentele grele prin care trecuse acesta, ca urmare a păcii imperialiste impuse României (Pacea de la București, din 24 aprilie/7 mai 1918¹), ziarul **Socialismul**, sub titlul **Tovarășii noștri germani**, arăta: „Nici poporul german

¹ România a fost silită de către Puterile Centrale să cedeze Dobrogea, să accepte rectificări de frontiere în Carpați (pierzînd un teritoriu de 5 600 km²) și să încheie înrobitoare convenții economice.

și nici socialiștii germani, acei care au rămas socialiști, nu au aprobat siluirea și jefuirea poporului român: Ei au condamnat politica cuceritoare a guvernului lor și au fost singurii care în Germania burgheză, beată de victorie, sub amenințarea închisorii, au luat apărarea poporului român, demascînd și ținînd intențiile anexioniste ale guvernului și burgheziei lor”. Gazeta a reproduș cuvîntările a doi deputați socialiști germani — Cohn și Ledebour — rostite în Reichstag, cu prilejul discutării Tratatului de pace de la București. În ședința din ziua de 4 iulie 1918, Cohn declara: „Noi nu putem aproba o pace care, de fapt, prin condițiunile de ocupație, se preschimbă în contrariul unei păci... Tratatul de pace cu România este... jaful mascat sau deschis, care se săvîrșește asupra poporului român, prin acest tratat de pace. Noi condamnăm această politică de siluire și de forță, ce se săvîrșește față de România, cu toată starea de pace” (**Socialismul**, din 29 noiembrie 1918).

Pe baza experienței proprii, ca și a experienței oferite de revoluția rusă, cea germană și alte mișcări revoluționare, socialiștii români au reafirmat concluzia că, în mod inevitabil, deosebirile de condiții de la o țară la alta generează o mare diversitate a formelor de luptă revoluționară. În articolul de fond **Revo-**

Baricade înalte de muncitori și soldați

lupta din Germania, apărut în **Socialismul**, din 1/14 decembrie 1918, se susținea, pe bună dreptate, specificitatea realităților concrete din Germania, care au dus la revoluție. „Împrejurările care determină înfățișarea unei revoluții — conchidea gazeta — sînt deosebite în diferite țări și între Rusia și Germania sînt deosebiri att de mari, încît e lucru firesc ca deosebirile acestea să se oglindească și în desfășurarea revoluției”. Printre condițiile obiective din Germania, propice unei revoluții socialiste victorioase, erau enumerate gradul de dezvoltare economică, pe care îl atinsese această țară, numărul mare de muncitori, estimați la peste jumătate din populație ș.a. Dar mișcarea muncitorească germană era divizată în trei fracțiuni: Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist Independent și Liga Spartakus, ceea ce reprezenta o frînă în desfășurarea revoluției. Caracterizați constant prin poziții de stînga, socialiștii români s-au situat alături de „spartakiștii” germani, care constituiau forța cea mai înaintată și intransigentă în revoluția germană. Rețin

atenția, prin căldura cu care sînt scrise, articolele din presa socialistă românească, consacrate frunzașilor Ligii Spartakus: Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring ș.a. Opinia publică din România a salutat cu satisfacție eliberarea din închisoare a lui Karl Liebknecht și a tovarășilor săi de idei¹. Ea a luat cunoștință, prin presă, de activitatea desfășurată în Germania pe linia mobilizării clasei muncitoare la luptă pentru adîncirea revoluției burghezo-democratice, pentru transformarea ei în revoluție socialistă. Reproducînd celebra cuvîntare rostită de Liebknecht, la 9 noiembrie 1918, de la balconul palatului din Berlin și încheiată cu fraza „Trăiască republica socialistă liberă”, gazeta **Adevărul** scria, la cîteva zile, că liderul socialist a spus, printre altele, că „epoca barbară a uciderii popoarelor a trecut”, că omenirea pășeste într-o nouă epocă, „a dezrobirii, în care proletariatul e conștient de puterea sa”. Între 30 decembrie 1918 și 1 ianuarie 1919, s-au desfășurat, la Berlin, lucrările Congresului de constituire a Partidului Comunist German, care și-a fixat ca țel adoptarea unui program, ale cărui scopuri și mijloace să corespundă intereselor revoluției socialiste.

Momentul revoluționar era însă pierdut. Guvernarea social-democrată, în frunte cu Ebert și Scheidemann, a recurs la toate mijloacele pentru a tempera revoluția, susținînd că ea și-ar fi îndeplinit misiunea. De această stare de lucruri s-a folosit contrarevoluția, care a trecut la contraofensivă. Ascușitul ei s-a îndreptat în primul rînd împotriva conducătorilor comuniști ai clasei muncitoare germane — Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg. La 15 ianuarie 1919, ei au fost arestați de o bandă de ofițeri și, în aceeași zi, au fost asasinați. Această crimă a provocat un val de proteste în Germania și în opinia publică din alte țări. Socialiștii români au denunțat cu vehemență asasinatul, exprimînd solidaritatea lor de clasă cu proletariatul german. Gazeta **Socialismul**, din 10 februarie 1919, și manifestă încrederea că idealul pentru care s-au jertfit acești doi martiri va călăuzi cu și mai multă hotărîre lupta proletariatului german de eliberare a poporului de orice exploatare și asuprire. „Poporul german — scria în acele zile și gazeta **Statul muncii** din Brăila — a pierdut prin Liebknecht pe unul din cei mai buni prieteni, cel mai vajnic luptător al socialismului... Moartea nu ucide însă ideea”.

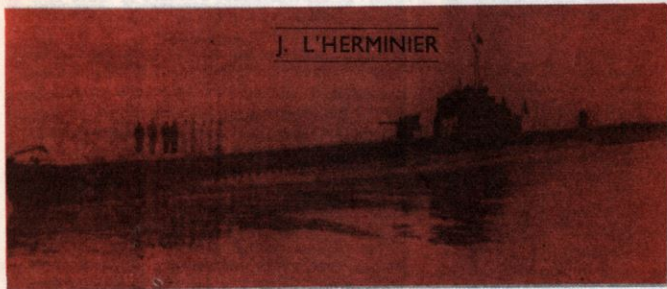
¹ În timpul unei demonstrații muncitorești din Berlin, din mai 1918, Karl Liebknecht, care luase cuvîntul îndemnînd la răsturnarea guvernului, a fost arestat și condamnat de un tribunal militar la patru ani de închisoare. Sub presiunea maselor revoluționare, guvernul Kalschke a fost silit să îl elibereze pe liderul socialist în octombrie 1918.

În noiembrie 1942, trupele anglo-americane au debarcat în Algeria și Maroc. La 11 noiembrie, diviziile Wehrmachtului au ocupat zona rămasă „liberă”, în 1940, din teritoriul francez. Două săptămâni mai târziu, la 26 noiembrie, divizia de tancuri germană, staționată în zona Toulonului, a primit ordinul de a captura intactă întreaga flotă franceză. Pentru a nu cădea în mâinile hitleriștilor, aceasta s-a sabordat în cursul zilei următoare. În 12 ore, 4 cuirasate, 7 crucișătoare, 16 submarine, numeroase distrugătoare și torpiloare, în total 73 nave cu un deplasament de 220 000 tone, au fost înghițite de mare. Doar cinci submarine au reușit să iasă în larg. Unul dintre ele, subsursibilul Casabianca — al cărui comandant, L'Herminier, avea să-și publice mai târziu, în 1949, la Paris, însemnările despre perioada de război aprilie 1942-septembrie 1943 — a participat apoi la eliberarea Corsicii, primul departament francez smuls din mâinile ocupanților, prin lupta îndrăzită a tuturor forțelor antifasciste.

Prezentăm cititorilor noștri, într-o formă condensată, spectaculoasă și dificilă evadare din portul Toulon a acestui submarin în versiunea comandantului său.

F.D.

CASABIANCA — un submarin evadat de la Toulon

J. L'HERMINIER

Noi, cei de la bord, știam foarte bine că puteam conta pe supunere pînă la sacrificiul total, dar trebuia să fim gata de luptă, căci aveam toate șansele de a ieși victorioși. De aceea, ne pregăteam de plecare în fiecare zi. Consemnul dat de nemți era mai restrictiv decît în luna septembrie [1942]. Submarinele nu mai aveau voie să iasă din zona de imersiune, foarte îngustă, situată la ieșirea din radă. Trebuiau să iasă în suprafață din oră în oră și să se prezinte semaforului de la Cépet (Crucea semnalelor).

La 19 noiembrie, pe cînd ne întorceam de la un exercițiu, am aflat despre ordinul german de dispersare a armatei armistițiului în diverse regiuni ale fostei zone „li-

beră”. Avioanele naziste ocupaseră toate aerodromurile. Nemții care își aveau baza la Palyvestre se aflau la cinci minute zbor de rada portului Toulon. Bombele și minele lor magnetice erau pregătite pentru a ne bara imediat calea, dacă am fi vrut să fugim.

Noi, cei de la bordul lui Casabianca am înțeles că se apropiau evenimente grave.

Cu orice preț în larg

Încă din 11 noiembrie primisem ordinul să pregătim sabordarea; pînă în 19 ale lunii, ordinele în acest sens fuseseră repetate. Pe unele nave, aceste dispoziții stîrniseră indignarea echipajelor; ofițerii se străduiau să le explice că această eventualitate nu excludea

Cel mai mare sabordaj din istorie
În p. 50: Casablanca în drum spre Alger

ideea de a lupta, dar că ea trebuia luată cu multă seriozitate în seamă, pentru ca navele noastre să nu cadă în minile dușmanului, într-o stare în care ar mai fi putut fi folosite de el. Echipajul meu era și el neliniștit. Sergentul torpilor Henry, cel mai vechi dintre sergenții din echipaj, a venit să-mi ceară să luptăm. L-am liniștit spunându-i să transmită camarazilor săi că nimic nu este încă pierdut.

Și iată ideea care avea să ne salveze pe toți, cei 27 oameni. Trebuia să ieșim cu orice preț în larg. Cartul de noapte avea să stea pe comandă, urmînd să dea alarma la „claxon”, la orice mișcare neobișnuită pe cheu. Potrivit consemnului, alarma la „claxon” însemna ordin de intrare în imersiune; de data aceasta însă avea altă semnificație: „la posturile de plecare și repede înainte”.

Am analizat cu atenție obstacolele pe care le aveam de trecut pentru a ieși în larg. Primul era o obstrucțiune ușoară din plasa de sîrmă, care închidea micul port Mouril-

lon; el avea menirea să împiedice vedetele rapide dușmane, care s-ar fi strecurat în rada mare, să lanseze torpile. Barajul nu, era însă prea solid. Comandanții au hotărît de comun acord că primul care va fi gata se va năpusti în el și-l va rupe, cu riscul de a-și încurca elicele. Al doilea obstacol era alcătuit dintr-o plasă antisubmarină, ancorată în fața primului sistem de diguri de la ieșirea din radă. Pe asta nici nu ne gîndeam să-l rupem. N-am fi izbutit nici cu o navă de 1500 t, lansată cu toată viteza. Plasa avea însă o poartă, care se închidea în fiecare seară. Un remorcher de serviciu era în permanență gata să o deschidă, la ordinul Prefecturii maritime. Ne-am decis ca primul submarin care se va fi desprins de la Mourillon să-l determine, cu binele sau cu forța, pe comandantul remorcherului să deschidă. Al treilea obstacol se afla în exterior; o estacadă puternică, formată din plute și cadre cu o oarecare adîncime în apă, avînd menirea de a împiedica vedetele dușmane să pătrun-

MINIGLOSAR DE TERMENI MARINĂREȘTI

Asdic Aparat de detecție a submarinelor

Asietă Unghiul dintre poziția normală a chilei și poziția actuală; **Asieta zero** = nava orizontală

Babord Bordul din stînga al navei, privind de la pupa spre prava; **Babord prova** = porțiunea din bordul babord aflată spre prova

Cadru submarin Antenă tip cadru pentru recepția undelor foarte lungi care pătrund și în apă

Chilă Piesă din osatura navei, mergînd pe fund de la pupa la prova

Comandă Locul de unde se comandă nava. Pe submarine se află la partea superioară a turelei

Corvetă Navă antisubmarină de circa 1 000 t

Gable telescopică Mică platformă de observare, care se poate ridica și coborî

A guvernă A dirija nava cu ajutorul cîrmei

Mola Comandă pentru a desprinde o parâmă de legare a navei și a o trage la bord; **Mola peste tot!** = comandă pentru a arunca toate legăturile navei cu cheul

Obstrucțiune Obstacol plutitor sau constituit din lanțuri, plase etc., cu care se interzice intrarea sau ieșirea din port

Purjă Supapă pentru evacuarea aerului dintr-un balast al unui submarin

Semafar Stațiune de semnale optice la uscat

Șiaj Dîrd de apă agitată, lăsată de o navă care se deplasează

Șenal Porțiune navigabilă a unui fluviu, a unui canal etc.

Tubulatură Ansamblu de țevi destinate unui anumit serviciu; de exemplu, tubulatură de combustibil, de apă, de aer etc.

Turelă Structură în formă de turn pe puntea unui submarin, pe care se află comanda și periscopele

dă în rada mare. În zona acestei estacade, care putea fi deschisă la ordin de un remorcher de serviciu, apa nu era prea adîncă. Iar dacă nu s-ar fi deschis estacada, am fi trecut pe sub ea.

Începînd din 19 noiembrie, toată lumea a înnoptat pe Casabianca. Numai cîtorva grădări li s-a permis — avînd în vedere vîrsta lor și lipsa confortului corespunzător la bord — să se culce în pavilionul maeștrilor de la bază, la 100 m de cheul unde era legat submarinul nostru. Ei trebuiau să alerge la navă imediat ce se dădea alarma.

Venus străpunge barajul

La 27 noiembrie, la ora cinci dimineața, mecanicul Heichete i-a spus sergentului torpilor Lionpais, cînd i-a predat cartul:

— Nu se va întîmpla nici în noaptea asta. Dar n-a coborît bine și Lionpais a apăsat pe butonul claxonului: „Alarmă!” Mitralierele au început să răpăie în arsenalul din Mourillon, alături de Porte Bazeilles, la două blocuri de cheuri. Echipajul lui Casabianca a sărit imediat la posturile de plecare. Ofițerii mei, pe punte, verificau ca totul să fie în ordine. Nemții înaintau cu prudență, dar rapid, căci clădirea maeștrilor, aflată la 100 m de noi, și cea a ofițerilor de la 30 m distanță, au și fost impresurate. Marinarul

pe care l-am trimis să-i caute pe maeștrii principali cărora li se dăduse voie să se culce la bază nu s-a mai întors; a fost luat prizonier odată cu ei. Comandantul grupului de submarine, aflat pe cheu, ne-a avertizat să fim gata. Apoi a adăugat:

— Mă duc după nouțăți.

Dar n-a mai revenit, fiind luat și el prizonier. Totul era o chestiune de minute, ba chiar de secunde. Nu știam dacă ordinul de sabordare fusese dat și, dealtfel, nu mai putea fi vorba de ordine. Luminile roșii instalate de Centrul de submarine, a căror stingere trebuia să declanșeze sabordarea, n-au mai fost aprinse, căci toți de acolo căzuseră prizonieri.

Am comandat așadar, fără a mai pierde timp:

— Mola peste tot!

După care am ordonat:

— Înainte! Luăm viteză, pentru a rupe barajul de la intrare, aflat la 100 m de etrava noastră. În aceeași clipă Venus, un submarin de 600 t, acostat de cealaltă parte a debarcaderului, a pus mașina înainte. Prindea mai repede viteză, fiind mai ușor. Comandantul lui mi-a strigat:

— Sînt înainte, lăsați-mă să trec.

Am stopat imediat, respectînd convenția de a-l lăsa pe primul lansat să rupă barajul. L-am urmat la 50 cm distanță. Eram convins că cele două diguri care închideau portul Mourillon fuseseră ocupate de germani și

că aveam să fim împroșcați cu proiectilele antitanc, care ar fi străpuns corpul rezistent făcând imersiunea ulterioară imposibilă. Nu s-a întâmplat nimic însă deoarece germanii nu ocupaseră digurile. Așa încît am trecut în urma lui Venus, care a reușit să-și rupă legăturile, manevrînd cu brutalitate înainte și înapoi și degajîndu-se foarte abil. Înainte, așadar, spre marea obstrucțiune antisubmarină de la ieșirea din radă, pentru a ne deschide calea nouă înșine și camarazilor care ne-ar fi putut urma.

Sub o ploale de bombe

Am traversat rada cu o viteză de 12 noduri. Navele de suprafață păreau încremenite. Vreo 20 avioane, cu luminile aprinse, ca și cînd ar fi fost vorba de un exercițiu, supravegheau fața apei. Un avion german a început să planeze deasupra noastră. Am ajuns în dreptul remorcherului de serviciu, la poarta plasei. Cînd i-am ordonat comandantului să deschidă barajul, acesta a răspuns că „n-are ordine superioare”.

În momentul abordării remorcherului, căpitanul Bellet a sărit pe această navă să-l convingă pe căpitan. Discuția dintre cei doi trena. Avionul inamic urmăritor a lansat o bombă, care a căzut între pua submarinului nostru și torpilor Mars, legat la digul de lîngă spital. Bomba a explodat sub ochii îngroziți ai comandantului de pe remorcher, care a înțeles, în sfîrșit, că nu ne jucăm încercînd să ieșim și a manevrat pentru deschiderea plasei. În grabă, el și-a prins ecloasa într-un capăt de parimă și poarta s-a întredeschis cu greu. Abia ne-am strecurat, atingînd geamandura.

Între timp, trei avioane au coborît spre noi și trei parașute albe s-au deschis în cădere. Erau mine magnetice aruncate deasupra noastră pentru a ne bara ieșirea. Jerbe de apă țigneau foarte aproape la babord, prova. Am comandat: Înainte șase (viteză maximă); semnal de claxon pentru imersiune. Purjele de aer au șuierat puternic și Casabianca a coborît sub apă.

Am trecut spre extremitatea digului din dreapta pentru a ne îndepărta cit mai mult de axul ieșirii, unde minele cădeau în snopuri dese. Strecurîndu-mă în turelă, am observat capătul digului, drept în prova, și am ordonat:

— Stînga cinci. 15 m, asietă zero.

Am luat viteză maximă, în speranța de a scăpa de zona de cădere de la minele. N-am atins digul... Am readus cîrma la zero și am guvernat paralel cu șenalul de ieșire pentru a avea mai multă apă sub chilă; apoi, am ocolit Capul Cépet cu sonda. Datorită acestei manevre, minele au explodat în siaj, în pupa, în loc să ne izbească în plin.

Casabianca a fost zdruncinată cu violență. Compasul giroscopic a înnebunit, și soneria de alarmă a răsunat sinistru. Fi-

șele de la stația de radio au sărit de la locurile lor. Tubulaturile de combustibil aveau scurgeri și lichidul negru s-a prelins în cală. „Numai să, nu scape tancurile exterioare! Siajul de motorină ne-ar trîda și urmăritorii ne-ar scufunda sigur”, îmi spuneam. Din fericire, sonda ultrason a rămas intactă. Acum puteam urmări fundul apei care, spre larg, se adîncea. Ploua cu bombe. În timp ce traversam rada, am văzut că ne urmau Venus și Marsouin după care veneau alte două submarine, Iris și Glorieux. Unul după altul, submarinele au fost atacate de aviație. Chiar în clipa cînd Marsouin a trecut de ultimele diguri, o bombă a căzut exact pe un far de pe dig, care a sărit în aer. Bucăți de piatră au lovit submarinul.

Pe scurt, submarinele noastre au scăpat cu bine.

O imersiune perfectă

Registrul cronologic al ieșirii cuprinde datele următoare:

- ora 5.10: claxon de alarmă; dușmanul pe cheu; foc de mitralieră;
- ora 5.10: depășit Venus, împotmolit într-un element al obstrucțiunii;
- ora 5.25: în fața plasei antisubmarine; comandantul remorcherului refuză să deschidă; remorcherul începe să deschidă ieșirea;
- ora 5.30: obstrucțiunea incomplet deschisă; trecut de obstrucțiune; trei avioane aruncă mine parașutate la 100 m babord prova; imersiune,
- ora 5.37: drum 100°; explozii de mine; diverse avarii interioare.

De unde se vede că timpul a fost bine folosit!... Nici un membru al echipajului n-a manifestat cea mai mică nervozitate în timpul operațiunii.

În 16 ani de meserie, n-am văzut nicodată o intrare în imersiune mai reușită. Asietă navei a rămas perfect orizontală, cum o cerea adîncimea mică a apei din radă. Cîteva grade asietă negativă ne-ar fi făcut să lovim puternic fundul apei.

Soarele a răsărit către ora 7; navigam la 40 m imersiune, drum Sud; ne verificăm spatele periodic și ascultăm emisiunile pe unde foarte lungi, pe cadrele noastre submarine. Bucuria, ne-ar fi fost nealterată, dacă n-am fi auzit, sinistru repercutate și transmise prin apă, cumpletele explozii ale flotei, care n-a avut timpul necesar să-și aprindă căldările, pentru a pleca și a trebiut să se sabordeze.

La ora 8, am revenit la drum, Nord. I-am explicat secundului meu Henri Bellet de ce am procedat așa. Trebuia să rămînem 24 ore în fața portului Toulon, ca să putem ataca dușmanul, dacă acesta s-ar fi ivit și pentru a ajuta francezilor care s-ar fi salvat.

În timpul nopții, am ieșit în suprafață, pastrînd în larg, între Capul Sicie și Insula

Levant. La 28 noiembrie, ora 2, nu primisem încă nici un ordin. În sfârșit, am luat drum Sud, pentru a relua lupta. Toți vroiam ca în lunile care urmau să dăm un sens real evadării noastre.

Spre Alger

La 29 noiembrie, ora 2.50, am observat farul Del Ayre, din Insulele Baleare. Am intrunit în careu un mic consiliu de război, pentru a hotărî în ce port să ne prezentăm la dispoziția Aliatilor. Ziarele pe care le citisem la Toulon înainte de plecare erau pline de noutăți false. Inspirade de hitleriști; ele trimbeau că porturile Alger și Oran, după ce fuseseră bombardate de aviația germană n-ar mai fi decît ruine fumegînde. Am hotărît, pentru început, să ne îndreptăm spre Mostaganem, de unde puteam cere ordine și unde ne puteam reechipa. În timpul nopții am încercat să transmitem prin radio știrea evadării și să indicăm ora și locul sosirii noastre în Africa de Nord. Dar postul emițător pe care-l luasem în grabă înainte de plecare era stricat, așa că nu mai puteam stabili legătura cu Aliatii. Trebuia deci să ne prezentăm pe coasta Africii, fără a avea vreun mijloc de a ne face recunoaștere. Știam că submarinul este considerat dușmanul numărul unu al marilor convoaie aliate și, ca urmare, avioanele de vînătoare și escortoarele au consemnul de a scufunda orice submarin suspect depistat.

Scăpasem ca prin minune de dușman pentru a pieri sub lovitura grenadelor prietene? Noaptea am interceptat un mesaj al submarinului Marsouin, care se anunța la Alger pentru seara zilei de 30. Cum aveam lună plină și cer senin, ne era teamă să nu fim observați chiar în timpul nopții, dacă rămîneam la suprafață. La ora 2, în dimineața zilei de 30, am intrat deci în imersiune, așa încît, la ivirea zorilor, la ora 7 dimineața, să ne găsim la aproximativ 50 mile Nord de Capul Matifou, situat la Est de Golful Alger. Acolo urma să ieșim în suprafață și să încercăm să semnalizăm în clar, cu proiectoarele către navele care supravegheau la Nord de golf. Trebuia să le facem să înțeleagă, prin atitudinea noastră indiscretă, că avem gînduri curate. Am hotărît să ridicăm gabia telescopică de veghe la opt metri deasupra liniei de plutire și să arborăm cel mai mare pavilion național. Marinarii au vederea bună; speram că nu va surveni nici o confuzie și că o navă aliată ne va opri să ne cerceteze și să ne escorteze pînă în port.

Fără semnal de recunoaștere

Am reglat viteza pentru a ne realiza planul. La ora 2 noaptea era foarte clară. Am intrat în imersiune și am făcut un punct estimat cît am putut de exact. Apropiaindu-ne, am pus în funcție detectorul de ultrasu-

nete, pentru a supraveghea emisiunile „Asdic” ale vîntătorilor de submarine. La ora 7, am renunțat la imersiunea de 40 m, pentru a explora orizontul. Atunci am observat însă că merseserăm mai repede decît credeam; farul din Matifou se ivise prea aproape. Receptorul nostru înregistra emisiunile „Asdic”. Făcînd un tur de orizont, am văzut vreo șase nave de vînătoare britanice, care se întorceau încet spre Matifou și Caxine, limitele Est și Vest ale intrării în Golful Alger: era perdeaua de protecție submarină a „armadei” ancorate în rada exterioră.

Acum eram exact în mijlocul cercului. Dacă una dintre corvetele britanice ne-ar fi observat, am fi fost atacați și trimiși la fund. Și asta atît de aproape de tîntă!

La ora 7.15, încă nu mă puteam hotărî să ies în suprafață. Postul central îmi anunța necurrător minutele.

— Sintem gata de ridicare la suprafață, mi s-a repetat în portavoce.

I-am explicat lui Bellet situația și i-am cerut să fie gata a ridica gabia de veghe, iar în clipa cînd ajungeam la suprafață să trimită pe puncte doi oameni. care să agite un pavilion francez sus, pe țeava tunului. Trebuia să acționăm repede. Am coborît la 40 m, atenți în toate direcțiile; am golit balasturile cu violență și ne-am ridicat la suprafață cu o puternică asietă pozitivă, pentru a degaja complet suprastructurile și a permite prietenilor noștri să recunoască imediat silueta caracteristică a unui submarin francez de 1500 t.

La ora 7.18, am atins suprafața. Corveta engleză cea mai apropiată a reacționat prompt: a pus cu mare viteză capul în direcția noastră și ne-a adresat semnalul de recunoaștere al zilei. Nu cunoșteam însă răspunsul! Corveta a armat tunul prova, a încărcat și s-a pregătit să tragă. Proiectorul nostru cel mare a fost urcat, în cele din urmă în turelă și am reușit să semnalizăm cu infragurare: „Casabianca, Casabianca. Submarin francez”. „Englezii sînt la 300 m, au observat cei doi oameni de la prova, care ridicau pavilionul. Se tem totuși de o capcană și se rotesc în jurul nostru, gata să tragă”.

Am angajat apoi următoarea conversație prin semnale luminoase:

- De ce nu răspundeți la semnalul de recunoaștere?
- Nu-l cunoaștem.
- Ce face ofițerul vostru de legătură britanic?
- N-avem.
- De ce?
- Venim de la Toulon.

Abia atunci comandantul englez și-a aruncat șapca în sus în semn de bucurie.

În românește de Monica ANDONE

**Glosar
și revizia tehnică a termenilor marinărești
M. BUJENIȚĂ**

Anglia 1940 - 1945: în laboratoarele M. D. 1

NAȘTEREA UNEI „LIPITORI”

STUART MACRAE

După izbucnirea celui de-al doilea război mondial, sub controlul direct al Cabinetului de Război britanic, a fost înființat departamentul secret M.D.1 (M.D. = Ministry of Defence, „Ministerul Apărării”), având misiunea de a inventa și experimenta arme destinate războiului dus în spatele frontului inamic.

Concepută de noul prim-ministru și ministru al Apărării, W. Churchill, în scopul de a compensa întârzierile și lipsurile cauzate de formalitățile birocratice din serviciile oficiale asemănătoare, această originală secție, una dintre cele mai faimoase „camere negre” din culisele marilor conflagrații, a fost poreclită „Prăvălia de jucării a lui Churchill”. Într-o primă perioadă, „prăvălia”, condusă de generalul-maior Millis Jefferis și de adjunctul său, colonelul Stuart Macrae, și-a desfășurat activitatea în plivnișele postului de radio „Normandie”, din Londra, Portland Place nr. 35, mai târziu, laboratoarele găsindu-și locul într-un conac elegant din Buckinghamshire, comitat în vecinătatea Capitalei. Până la sfârșitul războiului au fost concepute de M.D. 1. și apoi fabricate în mari cantități, 26

dispozitive, unele extrem de puternice, printre care declanșatoare de explozii reglabile în timp, diverse tipuri de grenade și bombe pentru distrugerea de plesse ale artileriei grele etc.; au fost produse, de asemenea, mine navale.

Colonelul Stuart Macrae, care a avut un rol esențial în punerea în funcțiune a Departamentului, lucrând apoi în cadrul lui până când acesta a fost desființat, și-a publicat amintirile într-un volum intitulat Winston Churchill's Toyshop; tonul detașat și plin de umor al autorului subliniază, prin contrast, atât importanța misiunii cât și riscurile îndeplinirii ei. Primele ediții apărute în mai și august 1971, la Kington, au fost urmate de numeroase altele, cartea devenind un adevărat best-seller.

Din lucrarea menționată am ales pentru cititorii noștri capitolul intitulat Nașterea unei „lipitori”; fragmentele traduse sînt redactate într-o formă condensată; subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

A.M.Ș.

Problema era să găsim un locșor unde să pot face câteva experiențe. Deși avea un banc de lucru și o brumă de scule, garajul meu nu era potrivit. M-am gândit ce m-am gândit, și pînă la urmă mi-a venit o idee — așa cum, de altfel, mi s-a întîmplat destul de des în cursul acestei perioade. Cu vreo doi ani în urmă, pe cînd eram redactor șef al unei reviste de automobilism, dădusem peste un tip — căpitanul C.V. Clarke — care mă fascina de la bun început. Era un bărbat voinic, cu o vorbă destul de șovăielnică; îmi făcuse mai întîi impresia unui om deosebit de amabil, dar nu strălucitor de inteligent. Această a doua impresie nu durase însă mult.

Clarke inventase o rulotă care, la o viteză de 64 km pe oră, grație asasiului și suspensiei sale, permitea ocupanților nu numai să toarne ceaiul în cești, ci să-l și bea, fără a vărsa o picătură pe jos.

I-am dat un telefon, anunțîndu-l că vreau să-i fac o vizită și prevenindu-l, pe ocolite, despre ce vroiam să-i vorbesc. M-a primit în salon, de unde a gonit cîtiva copii și după ce m-a îndopat cu pline, marmeladă și niște fursecuri îngrozitoare, ne-am așezat la vorbă. Nobby, așa am ajuns să-i spun în scurtă vreme, s-a arătat entuziasmat, precum bănuisem. „Grozavi! Ce zici să începem mîine? Vino cît poți de devreme. Stai aici cît vrei. Nu-i nici o problemă să-ți găsim un pat”.

Un laborator improvizat

A doua zi ne-am apucat să construim primul nostru dispozitiv pentru scufundarea navelor. Nobby a creat un „laborator experimental”, golind un banc de o grămadă de vechituri și dînd afară copiii care trebeau pe acolo. Am făcut diverse cumpărături în Bedford, achiziționînd, printre altele, de la magazinul universal Woolworth's, niște lighene de tablă. Apoi, am convins un fierar de prin partea locului să lase baltă ce avea de lucru și să ne facă nouă niște rame cu

șanțuri circulare pe măsura lighenelor și niște capace care, înșurubîndu-se, acopereau totul. Am sudat un lighen în rame și am umplut șanțurile circulare cu magneți în formă de potcoavă, așezați cu poli în sus, pe care i-am prins cu un cerc. Pentru a fixa magneții, am pus inițial în șanț bitum, dar după aceea am descoperit că ipsosul e mai bun.

Ideea era să umplem lighenul cu un exploziv puternic și apoi să înșurubăm capacul pentru a închide toată combinația care trebuia dusă de un înotător. Pentru asta am născocit o centură prevăzută cu o placă de oțel lungă de patru toli¹, adică suficient de mare, pentru a prinde pe ea cercul de magneți. Placa se prindea în talie cu niște chingi. Pentru ca înotătorul să nu fie prea stîmjenit în îndeplinirea misiunii lui, am căutat ca tot mecanismul să cîntărească, sub apă, cît mai puțin posibil. După ce am folosit tot grișul cu lapte din casă pentru a afla greutatea optimă a cantității de explozibil, jonglînd cu greutatea și dimensiunile și inundînd baia lui Nobby de mai multe ori, în cele din urmă am reușit.

Următoarea etapă au constituit-o testele pe care le-am făcut la Baia publică din Bedford, închisă pentru marele public în acest scop. De latura adîncă a bazinului am sprijinit o placă mare de oțel, care reprezenta latura unei nave, iar Nobby, care era un înotător excelent, și-a început exercițiile. Era de-a dreptul extraordinar. Arăta — cu placa și lighenul prinse sub piept — de parcă ar fi fost înșărcinat în șapte luni, dar făcea totul cu mare ușurință: înota încoace și înapoi, desprindea dispozitivul de pe centură, îl întorcea și îl lipsea de placa metalică. Aici ne-am dat seama de o mulțime de lucruri pe care nu le sesizaserăm în baie. Magneții noștri erau atît de puternici încît, cînd am făcut pentru prima oară experiența sub apă, nu mai vroiam să se desprindă de placa de oțel fixată pe centură și erau cît pe-acți s-o rupă. Așa că a trebuit să încercăm cu plăci de

¹ Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 25,4 mm.

diverse dimensiuni pînă am găsit-o pe cea mai potrivită; și flotabilitatea, adică posibilitatea obiectului de a pluti la o anumită adîncime, a trebuit reglată.

Un declanșator inedit

Ca să ajungem în acest stadiu, ne-au trebuit doar câteva zile. Beneficiam și de experiența minei magnetice a lui Jefferys, care putea fi agățată, de către un băiat isteț, fără multă dificultate de peretele unui vapor, rămînînd lipită de el, cu condiția ca acesta să nu fie de lemn, sau prea plin de scolici. Trăgeam nădejde că inamicul își întreține flota în limitele decente. În cadrul unei ceremonii solemne am botezat obiectul „Lipitoarea”, ceea ce a cam nedumerit. Dar a fost o idee bună pentru că, mai tirziu, nemții au realizat un

Inventorii „lipitoarei”: colonelul Stuart Macrae...

dispozitiv complet diferit pe care l-au numit mină magnetică, ceea ce ar fi dat naștere la multe confuzii.

Pînă aici totul era în regulă. Următoarea problemă a fost să născocim un declanșator cu acțiune întîrziată, care să asigure explozia la minimum jumătate de oră după instalare. Pe piață nu exista nimic care să ne poată folosi, dar n-a fost prea greu să inventăm noi ceva. Ne trebuia doar un percutor cu arc menținut în poziție verticală de o pastilă

solubilă în apă. Când pastila se dizolva, percutorul lovea pistonul unui detonator cu o capsă, care declanșa explozia încărcăturii principale.

Dificultatea consta însă în găsirea pastilei. Trebuia să îndeplinească mai multe condiții. Compoziția, în sine, era prima, gradul de comprimare — a doua; apoi totul depindea de temperatura apei, de felul ei, adică dacă era apă dulce sau apă de mare. Am apelat la experți în chimie ca să găsească soluția, dar nu au izbutit. Într-o zi, pastila se dizolva într-un ritm alarmant și care ar fi alarmat, fără îndoială, și pe purtătorul „lipitoarei”. În ziua următoare, unei pastile similare îi trebuiau câteva ore, ceea ce iar nu era de dorit. Existau unele speranțe ca „lipitoarea” să se fixeze dacă ținta era staționară, dar dacă aceasta se mișca cu 20 noduri pe oră nu mai avea nici o șansă.

Unul dintre copiii lui Nobby ne-a rezolvat problema. Era

...și Nobby (C. V. Clarke)

un copil mic care prefera masa noastră de lucru, Țărcului lui de joacă. Când l-am expedit pentru a nu știu cîta oară de acolo, l-am necăjit peste măsură, deoarece i-am dat pe jos punga cu bomboane de anason. În timp ce Nobby se trudea să-l consoleze, eu am încercat o bomboană și mi s-a părut că se topește încet, devenind, treptat, tot mai mică și mai mică, într-un ritm foarte regulat. După ce a încercat și el vreo cîteva, Nobby a fost de părere că s-ar putea să fi găsit soluția, drept care am

confiscat restul proviziilor și am început experiențele. Cred că pot pretinde, fără să greșesc, că sînt primul om care a dat găuri în bomboane de anason, și care a născocit sistemul pentru a le face bine și eficient. Am pus la cîteva aprinzătoare asemenea bomboane, în locul pastilelor solubile, și le-am încercat în diferite condiții. S-au comportat excelent; a doua zi, copiii din Bedford au trebuit să renunțe la bomboanele lor de anason. Ca să nu rămînem în pană, am dat o raită prin oraș și am cumpărat tot.

În cele din urmă, ne-am procurat cantitățile necesare direct de la producători, firma Țărilor Barratt, care s-au arătat foarte dispuși să ne ajute, explicându-ne cum se făcea că produsele lor aveau asemenea calități deosebite: „Este o muncă de precizie care constă în a muia sîmburele în sirop de un anumit număr de ori și în anumite durate de timp. Rezultatul: nu există pe lume două lucruri mai asemănătoare decît două bomboane cu anason. Puneți două asemenea bomboane într-un pahar cu apă și veți vedea că ambele se dizolvă în același interval de timp”. Asta ne și trebuia! M-a mîhnit oarecum faptul că Țării Barratt nu intenționau să producă și bomboane de anason cu o gaură în mijloc, dar nu avea prea mare importanță. Instalația mea de perforat funcționa destul de bine.

Din motive de siguranță, am prevăzut fiecare „lipitoare” cu două declanșatoare de acțiune întîrziată. Dar, bineînțeles că partea cu bomboana trebuia protejată de umezeală atîta timp cît dispozitivul se afla în stoc, sau mai bine zis pînă cînd „lipitoarea” era fixată pe obiectiv. Ne trebuia, deci, un manșon de cauciuc, care să îmbracă etanș tubul și care să se poată scoate cu ușurință, la momentul potrivit, de către purtătorul „lipitoarei”. Și de data aceasta am apelat la magazinele din localitate. Am luat la rînd toate farmaciile și am cumpărat toată rezerva lor de articole pentru anumite

nevoi, cîștigîndu-ne o reputație nemeritată de seducători irezistibili.

M.K. II și M.K. III

Așa se termină povestea „nașterii unei lipitori”. Primele cîteva sute le-am făcut la Bedford, apoi, după ce am obținut laboratorul din Portland Place, ca să facem față cererii, a trebuit să ne asigurăm colaboratori externi. Pînă la urmă, s-au produs și folosit peste jumătate de milion de „lipitori”. Se spune că ele au făcut de petrecanie multor nave inamice, însumînd sute de mii de tone și, s-ar putea să fie adevărat, dacă ținem seama de mesajele încurajatoare pe care le-am primit din partea cavalerilor noștri de capă și spadă, prin stațiile lor secrete de radio. De mai multe ori ni s-a transmis că o serie de nave inamice au fost scufundate chiar în porturile lor de purtătorii de „lipitori” și ne-am scos pătăria în fața acestor băieți atît de curajoși. A existat însă și un mesaj nu prea îmbucurător: acela că niște fasciști italieni au pus mina pe un stoc, scufundîndu-ne cu ele trei vapoare.

În primii trei ani de război, „lipitoarea” M.K. I a făcut o treabă excelentă pînă cînd am reușit să perfecționez proiectul și să fac M.K. II și M.K. III. Containerul nu a mai supraviețuit în forma lighenelor de la Woolworth's, el devenind un adevărat mecanism de precizie metalic. S-au menținut, în principiu, magnetii în formă de potcoavă; i-am înlocuit doar cu patru magneti puternici Alcomax, desenați special pentru mine de Neill's din Sheffield, care aveau o montură flexibilă, permițînd aderarea la orice suprafață. Dar cea mai melancolică îmbunătățire a fost înlocuirea declanșatoarelor cu bomboane de anason, cu amorse. Sincer vorbind, acest model perfecționat nu era mai bun decît predecesorul lui primitiv și, lucru ciudat, se pare că nu a fost primit la fel de bine de către minutorii lui. Poate pentru că era prea rafinat.

**MIHAI BERZA
(1907-1978)**

A fost dat revistei noastre să marcheze ultima activitate a istoricului Mihai Berza — participarea sa la lucrările Biroului Comitetului internațional de științe istorice. Când numărul din octombrie al revistei ieșea de sub tipar, eruditul și distinsul profesor — care de-a lungul celor 12 ani de apariție ne-a fost un fidel colaborator încă de la primul număr — se stinge din viață.

Cercetarea istorică românească datorează profesorului Mihai Berza însemnate contribuții privind studierea epocii medievale din trecutul poporului român. Printre temele de cercetare predilecte ale istoricului s-au aflat cele privind organizarea statelor feudale românești, instituții și personalități marcante din secolele XIV-XVIII, precum și importante momente din hronicul cultural al acelor veacuri, marcate de remarcabile realizări în domeniul literaturii, artei, arhitecturii. În contextul general al studierii luptei necurmăte a românilor pentru libertate și neatințarea pămîntului strămoșesc, M. Berza a reliefat

semnificația deosebită, atît pentru țările române, cît și pentru celelalte state europene, a rezistenței antiotomane desfășurate de poporul român de-a lungul secolelor sub conducerea unor voievozi viteji și luminați.

Reprezentant de seamă al școlii istorice românești contemporane, Mihai Berza a fost, în egală măsură, și un strălucit cunoscător și cercetător al istoriei universale. A fost, totodată, unul din continuatorii lui Nicolae Iorga în școala românească de studii sud-est europene, fiind, din 1963, directorul Institutului de studii sud-est europene din București, președintele Comitetului național român de studii sud-est europene și reprezentant al României în Asociația internațională de studii sud-est europene.

Autor a numeroase cărți, studii, articole, Mihai Berza și-a legat numele și de importante realizări ale istoriografiei românești din anii socialismului, făcînd parte din colectivul de coordonare al tratatului de Istoria României (vol. I-IV, 1960-1964), al Istoriei poporului român (două ediții în limba română, publicată și în traducere în Italia, S.U.A. și Japonia), al Colecției de documente "Eudoxiu Hurmuzachi" (serie nouă) ș.a. A fost membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, membru al Academiei de științe sociale și politice, membru în Comitetul internațional de științe istorice.

La capătul a cinci decenii de prodigioasă activitate științifică, Mihai Berza lasă științei și culturii românești o operă istorică de seamă, în multe domenii deschizătoare de perspective pentru noi cercetări.

dio anunța

**Amfore
„titirez”
pe fundul
mării**

Recent, în canalul Siciliei, la 530 m adîncime, un submarin a „descoperit” câteva amfore din secolul V î.e.n., în stare perfectă. Probabil că au ajuns pe fundul mării, în urma naufragiului unei ambarcațiuni de comerț, ce transporta ulei și vin din Sicilia spre Africa sau dinspre Grecia spre Occident. Nu există însă nici o urmă a navei. Toate amforele aparțin aceluiași tip, așa-numit „titirez”, cu gîtul alungit și torțile lungi, cu secțiune ovală, răsucite către gîtul vasului, marginea fiind rotunjită. Unele din ele prezintă caracteristici deosebite, la picior fiind decorate „cu butoni”. Toate sînt, cu siguranță, de tip grecesc, fără a se putea preciza însă dacă ele au fost fabricate în Grecia sau în Sicilia, unde existau ateliere ce confecționau amfore de același tip.

Nicolae N. RĂDULESCU

**În numerele viitoare
ale revistei:
TREPTELE UNIRII**

Un nou concurs
MAGAZIN ISTORIC.
În numerele 11, 12/1978 și 1/1979,
veți găsi răspunsuri
la întrebările formulate
în cadrul concursului

În pragul noului an 1979, redacția revistei Magazin istoric adresează tuturor cititorilor și colaboratorilor săi un călduros La mulți ani! și urarea de noi și însemnate succese în activitatea ce-o desfășoară.

Adresăm, de asemenea, urările noastre de sănătate, fericire și succese în activitate colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului Poligrafic "Casa Scînteii", prin a cărui străduință revista noastră vede, luni de luni, lumina tiparului.

DIN ACELAȘI IZVOR

VIOTRE FAUR, din Oradea, ne trimite un articol consacrat activității lui Iosif Vulcan, directorul revistei Familia, pusă în slujba unității culturale a românilor, din care reținem această declarație din 1887: Ca două riurele pornite din același izvor, ca două raze ale unui soare, ca filii aceleiași mame ne interesăm și noi de toate pasurile fraților noștri de peste Carpați, cu ei ne bucurăm cînd soarele libertății începe a ieși surd... cînd dintr-un fac un pas pe spinoasa cale a înaintării și a dezvoltării naționale... Deci o înaintare făcută sau măcar orice idee bună ce se naște între noi aici sau acolo, trebuie... adușă la cunoștința tuturor fraților noștri, astfel totși să ne bucurăm și să ne veselim într-însa.

Iosif Vulcan a contribuit efectiv la consolidarea unității, mai întîi prin modul cum a alăturat sumarul revistei sale, în care, alături de colaboratori din Oradea și alte centre transilvănene, articolele aparțineau și unor autori din România, apoi prin modul în care populariza faptele de arme ale soldaților și ofițerilor români în timpul războiului pentru cucerirea independenței de stat (1877-1878), publicând peste 1500 articole, note și comentarii și sprijinind campania de strîngere a unor ofrande pentru soldații români răniți.

TEZAUURUL DACIC DE LA COADA MALULUI

NICOLAE TOMA, din Ploiești, solicită unele informații în legătură cu tezaurul dacic descoperit în localitatea Coada Malului, jud. Prahova.

În anul 1936, în această localitate situată pe malul stîng al râului Drajna, a fost descoperit un tezaur dacic cu obiecte din argint. În 1954, tezaurul a intrat în posesia Institutului de arheologie din București, iar în prezent se află în colecțiile Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România.

Tezaurul este format din următoarele piese: un colier de 76 cm, o brățară de 30 cm, două fibule de 14,4 cm și, respectiv, 12,3 cm, o altă brățară plieriscurată de 226 cm și un tuț de 4,3 cm.

În imaginea de mai jos, una din fibule acestui tezaur (cf. Livia Marghitan, Tezaure de argint dacice, București, 1976).

„NECLINTITA NOASTRĂ DORINȚĂ”

Participarea delegaților bândieni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 este consemnată de dr. IOAN MUNTEANU, din Timișoara, într-o scrisoare trimisă redacției noastre; din textul primit reținem aceste două credenționale (mandate) prin care locuitorii satelor își exprimau dorința înfăptuirii unirii.

Mandat: Subsemnații locuitori români ai comunei Seceani — cercul Făgetului, din comitatul Caras-Severin — au ales ca delegat al său pe dl. învătător Trifon Lugojeanu, însărcinându-l a lua parte în mod oficial și reprezentarea interesele noastre la adunarea convocată de marelui Sfat al națiunii române, pe ziua de 18 noiembrie/1 decembrie, în Alba Iulia.

Cu unanimitate plenipotențiem pe învătătorul nostru Trifon Lugojeanu de a ne reprezenta la marea adunare și prin votul său a da expresie neclintitei noastre dorințe, de a ne alătura și contopi în hotarele României.

Mandat: Subsemnații locuitori ai comunei Botinești, comitatul Caras-Severin, am ales astăzi ca delegat al nostru pe Petrică Crișelu, însărcinându-l a lua parte în mod oficial la Marea Adunare Națională ordinară și convocată de Marele Sfat Național român pe ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) în Alba Iulia. Cu unanimitate, prin votul delegatului nostru, ne exprimăm dorința de a ne alătura și contopi în hotarele României.

ALEGEREA PRINȚULUI ROMÂN

Despre ecoul pe care l-a avut în rîndurile sătenilor alegerea lui Al. Ioan Cuza ca domn al Principatelor Unite ne scrie TEODOR IONASCU, din Rîmnicul Vilcea, trimițîndu-ne o copie după scrisoarea adresată domnitorului de fărîntin din Ciomăgești-Olt: Dreptatea ridică umbrele ei, fericirea adevăratului român și sărmanului sătean încep a zîmbi încrezîndu-se fericit. Alegerea prințului român, reunirea miniștrilor și modul d-a se bucura tot românul de fericirea lui împăry nădejdea, astfel încît napăstuiitorul pierdu corajul iar napăstuiitul se bucură, lăudînd dreptatea... Trăiască unirea! Trăiască prințul nostru!

O SCRIERE PREȚIOASĂ

În iunie 1853 — ne scrie D.C. MARINESCU, din Vaslui — se termina tipărirea la Iași a primelor 2 volume din Cronica lui Șin. Sincal. Cităm din raportul comisiei însărcinată cu publicarea scrierii învătătorului transilvănean, care era formată din N. Sutu, Al. Donici, M. Kogălniceanu, A. Panu: Meritul cel mare al Cronicii lui Sincal este că e întregu scoasă din nenumărate izvoare originale. De aceea, cu drept cuvînt s-au zis că înclît timp această prețioasă scriere nu va fi publicată, românii nu vor avea istorie.

În adevăr, literatura noastră nu are altă carte, care să cuprîndă atîtea mii de documente necunoscute, atîtea fapte [fapte] interesante pentru înclîtă dată scoase la lumină și care să ne deschidă un orizont așa de larg în cîmpul istoriei naționale ca colecția lui Sincal... Această ediție dar este reproducerea credincioasă a scrierii lui Sincal. Formatul ce s-au scotit de cuvîntă a i se da este acel [de] 4, întocmai ca ediția Litopisierilor Moldaviei, publicată de unul din membrii Comisiei [M. Kogălniceanu].

Cristian POPIȘTEANU

SUMARUL SUMARELOR

ISTORIA ROMÂNIEI

Veche

Călătoria lui Herodot la Marea Neagră
Stindardul dacilor pe Arcul de triumf al lui Galerius?
Viseu, Iza, Vaser — riuri ce-au „izvorit” de la traco-daci
Utopia getică
Împrumuturi nemărturisite din istoria daco-geților
Confluente daco-britanice
Dacia în conștiința lumii

Cum am reconstituit dacii de pe Arcul lui Galerius
Vechimea poporului român
Cea mai veche țesătură din Europa
Cartea vie a culturii orale

	Nr.	Pag.
— Alexandrescu P.	1 (130)	6-10
— Barnea I.	1 (130)	11-13
— Bologa V.	1 (130)	14-37
— Busuioceanu A.	12 (141)	33-39
— Crișan I. H.	8 (137)	12-20, 32
— David I. P.	3 (132)	33-35
— Deac A.	5 (134)	30-32
	6 (135)	53-55
— Iordache C.	1 (130)	1-5
— Mehedinți S.	10 (139)	3-6
— Nica M.	6 (135)	56-57
— Pop M.	9 (138)	17-20

Medie

Brukenenthal și Transilvania
Teatrul unor lupte înverșunate
Împăratul Iosif II și românii transilvăneni
Ienăchiță Văcărescu — diplomat
Relațiile româno-cipriote de-a lungul secolelor
Neghîmii din Anglia în Moldova veacului XVI
Curtea de Argeș — străveche vatră voievodală după 1150
Castelul Bran
Vestitul iobag cu numele Horea
Descălecarea de la 1211-1215

— Armbruster A.	4 (133)	34-37
— Beauplan R.	10 (138)	5
— Buduru V.	5 (134)	2-5
— Busuioceanu A.	2 (132)	24-27
— Camarianu-Cloran A.	3 (132)	59-62
— Cernovodanu P.	5 (134)	23-25
— Constantinescu N.	1 (130)	27-32
— David Gh.	8 (137)	50-52
— Edroiu N.	10 (138)	37-42
— Forje A.		
— Bogdan I.		
— Predan Fl.		
— Borzea St.		
— Stratulat V.		
— Hossu-Longin V.		
— Constantin St.		
— Chindea N.	5 (134)	57-61
— Gorovei St. S.	1 (130)	25-26
— Gorovei St. S.	2 (131)	35-38, 55
— Grigoras N.	3 (132)	25-31
— Hațegan I.	3 (132)	22-24
— Ilovan V.	9 (128)	33
— Iosipescu S.	7 (136)	7-13
— Ionescu V.	8 (137)	39-46
— Lăcustă I.	3 (132)	25-31
— Mitrea B.	4 (133)	36-37
— Nagler D.	4 (133)	51
— Nussbächer G.	8 (137)	25-32
— Petrescu-Dimbovița M.	2 (138)	7-8, 52
— Petrescu-Dimbovița M.	10 (139)	38-42
— Popescu M. M.	4 (133)	33
— Popileanu C.	4 (133)	53
— Stoilescu N.	2 (138)	21-23
— Salm M.	4 (133)	45-49
— Theodorescu R.	2 (131)	33-34

Curți și reședințe domnești
„Am pus pecetea orașului”
Țara Românească a Moldovei
Iancu de Hunedoara în cronică otomană
Casa „Ioan zidarul” din Bistrița
Ghiculeștii

Microcronologie a Țării Românești a Moldovei
Tezaurul de la Văcăreni
Vechi bibliotecă siblene
Branul în stăpînirea Țării Românești
Cetăți medievale de pămînt pe teritoriul României
Unitatea românilor în mileniul I e.n.
Craioveștii
Imagini din cronică româno-portugheză
Tratatul de la Bran (12 octombrie 1659)
O singură patrie — aceiași dregători
1491; virtuți dacice pe o scenă din Florența
Anglo-saxoni la Marea Neagră

Modernă

Încrederea nu ne-a părăsit niciodată

„Cel mai important moment al vieții mele”
Nicolae Bălcescu și fătura României moderne
La Alba Iulia în zilele Unirii din 1918

Diclanu — un nume milenar în străvechea Dobroge
1848. Album românesc în revista pariziană *L'illustration*
Actele programatice ale revoluției românilor din 1848

— Bengescu-Cămărășescu Z.	8 (137)	33-36
— Borza Al.	9 (138)	2-6
— Bodea C.	3 (132)	17-21
— Brănește V.		
— Ursu I.	9 (138)	9-11
— Brăduț M.	10 (139)	28-29
— Buduru V.	6 (135)	5-9
— Bulei I.	1 (130)	33-36
	2 (131)	30-32
	3 (132)	12-16
	4 (133)	13-17
	5 (134)	6-9
	6 (135)	2-4
— Copolu N.	4 (133)	25-28
	5 (134)	33-36
	6 (135)	48-52

Rosturile unui prinț străin

C. Dobrogeanu-Gherea și Titu Maiorescu
D. Bolintineanu
Drumul lung al eliberării revoluționarilor pașoptiști
Mișcarea memorandistă

Două sigili și semnificațiile lor
1917-1918: itinerare europene
Ion Ghica și generația de aur de la 1848

Tovarăș — un cuvânt cu tradiție
Generalul Ion Emanuel Florescu
Viața cotidiană a bucureștenilor în anul 1848

D. Brătianu alias Mr. Brown
Unirea și independența românilor în conștiința lumii

1 Mai 1895 la Galați
Scrisori ale exilaților pașoptiști
1858: Motiunea lui Gladstone în Camera Comunelor
Socialiștii și „revoluția unității naționale”
Unirea — permanență a istoriei românilor
Socialiștii români și lupta pentru independență
1848 în Transilvania (documente)
Balcescu și socialismul român
D. Drăghiceanu — o pledoarie pentru Unire
De la *Supplex* la *Pronunciament*
Traian Vuia — documente inedite
Neuitatul an 1918 în amintiri

De la *Pronunciament* la Partidul Național Român
Noiembrie 1918: patru zile la Iași
Cauza cea dreaptă a românilor transilvăneni
Un bucovinean printre frați
Dobrogeanu-Gherea în Norvegia
Împăratul Franz Iosif în luptă cu regele Franz Iosif
Pasiunea lui Ion Bulacu, un țărăncaș ca toți țărânii
(1916-1918)

Străbătând jumătate din Europa (1916-1918)
[D. Brătianu], „România își aparține de drept și de fapt”
Făurirea statului național unitar — idealul multi-
secular al poporului român

Georges Clemenceau despre Transilvania (1894)
Protocolul agendelor Consiliului Național din Blaj

Cronica Marii Uniri: 60 de ani de la formarea statului
național unitar român, de la unirea Transilvaniei cu
România (retrospectivă a luptei de veacuri dusă de
poporul român pentru unitatea statală)

Contemporană

Nicolae Ceaușescu — Conștiința istoriei noastre, con-
știința epocii noastre
Întru slava și măreția poporului român
Nicolae Ceaușescu: 1848-1948-1978
Nicolae Ceaușescu: Unirea — rezultat al luptei necurmate
a maselor largi populare, a întregului nostru popor
Hotărârea Plenarei Comitetului Central al Partidului
Comunist Român, din 26-27 octombrie 1977, cu privire
la aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat
dac centralizat și independent
Documente americane și germane privind participarea
României la războiul antihitlerist

O sală românească de cursuri la Universitatea din
Pittsburgh
Journal
Din istoria Mișcării populare
„Jurnalul politic” al Marthei Bibescu

Barbaria cu față nazistă
Fii ai uneia și aceleiași patrii — România (1918-1978)

Timpu revoluționar al istoriei noastre
O politică de vastă rezonanță istorică
Politica asasinatelor politice

	Nr.	Pag.
— Copoiu N.	5 (134)	16-17
— Cornea P.	4 (133)	20-24
— Cornea P.	6 (135)	14-20
— Deac A.	{ 7 (136)	{ 14-17, 57
	{ 8 (137)	{ 20-26
— Dogaru M.	6 (135)	31-32
— Drăghiceanu D.	7 (136)	25-26
— Dumitrescu- Buzulenga Z.	8 (137)	42-43
— Felea I.	3 (132)	32
— Florescu R.	8 (137)	52-53, 63
— Hincu D.	{ 5 (134)	{ 10-14
	{ 6 (135)	{ 10-13
	{ 7 (136)	{ 36-38, 45
	{ 4 (133)	{ 18-19
— Hope Trevor		
— Johnstone K.		
— Cernovodeanu P.		
— Gladstone W.		
— Vinogradov V. N.		
— Saint-Aulaire Ch.	10 (139)	14-27
— Lăcustă I.	5 (134)	15
— Lăcustă I.	6 (135)	20-21
— Malița M.	1 (130)	17-24
— Mamina I.	10 (139)	9-11
— Moisuc V.	2 (131)	25-29
— Mușat M.	3 (132)	6-11
— Neamtu G.	6 (135)	22-23, 47
— Nicolae V.	8 (137)	4-6
— Pantazi R.	7 (136)	23-25
— Pascu St.	1 (130)	38-42
— Pintean T.	7 (136)	27
— Pop E.		
— Roșca D. D.	{ 7 (136)	{ 18-22
— Birtolon A.	{ 8 (137)	{ 27-31
— Porțeanu Al.	6 (135)	42-47
— Pușcariu S.	4 (133)	6-9
— Rădu A.	8 (137)	24-25
— Scurtu I.	9 (138)	12-13, 63
— Seim J.	4 (133)	10-12
— Ștefan M.	6 (135)	40-42
— Tamaș C.		
— Lăcustă I.	{ 9 (138)	{ 14-16
	{ 10 (139)	{ 12-13
— Todor A. P.	10 (139)	53-56, 63
— Ursu I.	1 (130)	18-24
— Zaharia Gh.	{ 4 (133)	{ 2-5, 19
	{ 5 (134)	{ 18-23
	{ 6 (135)	{ 33-37
	{ 6 (135)	{ 38-39
	{ 9 (138)	{ 7-8
—		
—	11 (140)	1-63
—	12 (141)	5-32
—		
—	2 (131)	2-24
—	3 (132)	2-4
—	8 (137)	2-3
—	12 (141)	2-4
—		
—	1 (130)	4-5
— Columbeanu S.		
— Bantea E.		
— Ionescu M. E.	8 (137)	7-12
— Drăgușanu I. B.	8 (137)	46
— Galaction G.	3 (132)	36-38
— Grozavu M.	7 (136)	56-57
— Minei N.	1 (130)	46-51
— Popișteanu C.	{ 2 (131)	{ 39-45
	{ 3 (132)	{ 48-52
	{ 4 (133)	{ 50-54
	{ 5 (134)	{ 46-49
— Minei N.	7 (136)	39-45
— Mușat M.		
— Tănăsescu Fl.	8 (137)	13-17
— Popișteanu C.	1 (130)	2-3
— Popișteanu C.	7 (136)	2-6
— Potra G.G.	12 (141)	41-44

Nicolae Iorga și așezămintele culturale de la Valeni

In memoriam C. C. Giurescu
In memoriam M. Berza

{ — Ungureanu C.
— Costăchel V.
—
—

Nr.	Pag.
7 (136)	33-35
1 (130)	36
12 (141)	58

ISTORIA UNIVERSALĂ

Veche

Londra, septembrie 1978: al XI-lea Congres internațional de arheologie clasică
Odinioară Sahara a fost înverzită
4 200 ani de istorie a Chinei
Danemarca între preistorie și istorie
Mawangtue — R.P. Chineză: o mare descoperire arheologică
Sumer — spirit practic și ingeniozitate

— Alexandrescu P.	12 (141)	40
— Brion M.	8 (137)	47-49
— Budura A.	10 (139)	33-36
— Krabbe L.	1 (130)	52-54
— Petrescu-Dimbovița M.	8 (137)	37-38
— Weigl E.	7 (136)	46-47, 62

Medie

Dincolo de calea vaselor de sclavi

O regină africană împotriva colonialismului
Tărie de Jos împotriva lui Filip II
Sfârșitul împăratului aztec Montezuma
Un simbol al independenței și neatinării Poloniei
Coplăria și adolescența navigației
Monaco, file de istorie
Mileniile Răsăritului de Soare
Olandezii pe pământul Africii de Sud

— Curtin Ph. D.	{ 8 (137)	{ 59-61
	{ 9 (138)	{ 59-61
— Dolghin Fl.	6 (135)	58-61
— Dumont G. H.	4 (133)	43-47
— Guleaev V.	4 (133)	29-31
— Lilleyko J.	10 (139)	43-45
— Malne R.	5 (134)	50-52
— Robert J. B.	7 (136)	58-62
— Sakamoto T.	3 (132)	43-47
— Troup P.	{ 2 (131)	{ 51-54
	{ 3 (132)	{ 39-42
— Witzig H.	8 (137)	56-58, 61

Tărani cantoanelor înfruntă casa de Habsburg

Modernă

Théophraste Renaudot, părintele gazetăriei franceze
Ilustrul captiv de la Wilhelmshöhe

Înfruntări în lumea germană (sec. XVIII)
Germania în timpul războaielor napoleonice

Alexandre Dumas (Tatăl): „În inima munților Carpați”
Doctorul José Rizal „cel dintîi dintre filipinezi”
Microistorie a procedurii „decimării”

— Antip C.	5 (134)	37-39
— Castelot A.	{ 1 (130)	{ 55-61
	{ 2 (131)	{ 56-61
	{ 3 (132)	{ 53-58
— Erdmann K. D.	5 (134)	40-44
— Gaxotte P.	{ 9 (138)	{ 54-58
	{ 10 (139)	{ 57-61
— Rădulescu M.	5 (134)	45
— Ursu I.	7 (136)	53-55
—	4 (133)	60-61

Contemporană

Anglia: șase ani de război

Pentru președinte: personal și confidențial
Mussolini ocupă Albania
Prima conferință internațională de arhive în Africa
Casablanca — un submarin evadat de la Toulon
Anglia 1940-1945. Nașterea unei „ilipitorii”
Mussolini invadează Grecia
Un comandant de armată își amintește

Mărturisesc că am trăit

Operația „Jubileu”, o contribuție canadiană la lupta împotriva hitlerismului
Socialiștii români și revoluția burgheză-democratică din noiembrie 1918 din Germania
Palatul Buckingham

— Borer M. C.	{ 4 (133)	{ 55-58
— Medlicott W. N.		
— Chastenet J.		
	{ 5 (134)	{ 26-29
	{ 6 (135)	{ 24-27
— Bullitt W. C.	9 (138)	37-42
— Frasheri K.	5 (134)	53-56
— Gal I.	12 (141)	45
— L'Herminier J.	12 (141)	50-54
— Macrae Stuart	12 (141)	55-57
— Marcantonatos L. G.	7 (136)	48-52
— Moskalenko K. S.	{ 9 (138)	{ 43-47
	{ 10 (139)	{ 46-49
— Neruda P.	{ 9 (138)	{ 48-53
	{ 10 (139)	{ 30-32
— Stacey C. P.	2 (131)	46-50
— Une Gh.	12 (141)	46-49
—	6 (135)	28-30

Interviurile noastre

Nicola Tetti: Omagiu personalității și opere
președintelui Nicolae Ceaușescu
Lello Basso, senator italian: Valorile trecutului — o permanență a istoriei
Prof. univ. dr. doc. Solomon Marcus: Clio și matematica
Universul spiritual al lumii trace. Masă rotundă la care au participat: R. A. Crossland (Anglia), J. Hubschmidt (Elveția), Liuba Ogenova-Marinova (Bulgaria), I. H. Crisan, C. Poghir, I. Banu, M. Pop, I. I. Russu, I. Rămureanu (România)
Henri Michel (Franța), P. Jilin (U.R.S.S.), Arthur Funk (S.U.A.): La izvorul unei epoci, războiul din 1939-1945

—	3 (132)	5
— Poplșteanu C.	1 (130)	44-45
— Șerbănescu A. M.	9 (138)	34-36
— Ștefan M.	7 (136)	28-32
{ — Ursu I.	10 (139)	50-52
— Popovici V.		

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XII - Nr. 12 (141)

decembrie 1978

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANȚIP

ADOLF ARMBRUSTER

VIRGIL CÂNDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

①

②

③

④

① Cronica Marii Uniri

② Ziare din România în vremea Unirii

③ Din tezaurul de comori artistice românești: fragment dintr-o miniatură medievală moldovenească, reprezentând scene de muncă

④ Stema lui Mihai Viteazul, cu însemnele celor trei Țări române unite sub sceptrul marelui domnitor

sumar

NICOLAE CEAUȘESCU: UNIREA — REZULTAT AL LUPTEI NECURMATE A MASELOR LARGI POPULARE, A ÎNTREGULUI NOSTRU POPOR.....	1
Cronica Marii Uniri	5
Utopia getică: ALEXANDRU BUSUIOCEANU	33
Londra, septembrie 1978 — al XI-lea Congres internațional de arheologie clasică: PETRE ALEXANDRESCU.....	40
Politica asasinatelor politice: GEORGE G. POTRA	41
Prima conferință internațională de arhive în Africa: IONEL GAL.....	45
Berlin, noiembrie 1918 — „A căzut cea mai înaltă coroană, s-a zdrobit cel mai puternic tron“ : GHEORGHE UNC	46
Casablanca — un submarin evadat de la Toulon: J. L'HERMINIER	50
Anglia 1940-1945. În laboratoarele M.D. 1 — nașterea unei „lipitori“: STUART MACRAE	55
În memoriam Mihai Berza	58

● Cărți sosite la redacție... 45 ● Poșta Magazin istoric... 59 ● Sumarul sumarelor... 60

CONTENTS (Romanian History) NICOLAE CEAUȘESCU Union — The Result of the Constant Struggle of the Masses, of Our Whole People • The Chronicle of the Great Union: 60 Years since the Formation of the Unitary Romanian National State. A Review of the Historical Motives and Centuries-Old Struggle of the Romanians for State Unity • A. BUSUIOCEANU From the Mythology of the Gêto-Dacians • G. G. POTRA 1934-1936: The Policy of Political Assassination • GH. UNC November 1918: The Bourgeois-Democratic Revolution of Germany and Its Echo in Romania

SOMMAIRE (Histoire roumaine) NICOLAE CEAUȘESCU L'Union — résultat de la lutte incessante des masses populaires, de notre peuple tout entier • La Chronique de la Grande Union: 60 années depuis la formation de l'État national unitaire roumain. Une rétrospective des raisons historiques et de la lutte multiséculaire des Roumains pour l'unité d'État • A. BUSUIOCEANU Récits de la mythologie des Gêto-Daces • G. G. POTRA 1934-1936: La politique des assassinats politiques • GH. UNC Novembre 1918: La révolution bourgeoise-démocratique d'Allemagne et son écho en Roumanie

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ Воссоединение — результат непрерывной борьбы широких масс, всего нашего народа • Летопись Великого Воссоединения: 60 лет от формирования румынского единого национального государства — взгляд на исторические основания и многовековую борьбу румынов за государственное единство • А. БУСУИОЧАНУ Из гето-дакийской мифологии • Г. Г. ПОТРА 1934-1936-ые гг.: Политика политических убийств • Г. УНК Ноябрь 1918-ого г.: Буржуазно-демократическая революция в Германии и её отклик в Румынии

INHALT (Rumänische Geschichte) NICOLAE CEAUȘESCU Die Vereinigung — das Ergebnis eines ununterbrochenen Kampfes weiter Bürgermassen, unseres gesamten Volkes • Die Chronik der grossen Vereinigung: 60 Jahre seit der Gestaltung des national-einheitlichen rumänischen Staates, Rückblick historischer Bedenken und des Jahrhundertlang anhaltenden Kampfes der Rumänen um Staatseinheit • A. BUSUIOCEANU Splitter aus der Gêto-Dazler Mythologie • G. G. POTRA 1934-1936: das Wesen politischer Morde • GH. UNC November 1918: der bürgerlich-demokratische Aufstand Deutschlands und dessen Widerhall in Rumänien

SUMARIO (Historia română) NICOLAE CEAUȘESCU La Unión — resultado de la lucha ininterrumpida de las amplias masas populares, de todo nuestro pueblo • La crónica de la Gran Unión: el 60 aniversario de la formación del Estado nacional unitario rumano — una retrospectiva sobre las razones históricas y la lucha multisecular librada por los rumanos en aras de la unidad estatal • A. BUSUIOCEANU De la mitología de los godosdacios • G. G. POTRA 1934-1936: La política de los asesinados políticos • GH. UNC Noviembre de 1918: La revolución burguesa democrática de Alemania y sus ecos en Rumania

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Vasile Șimandan, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreoteșel, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

